

Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2020

Terhi Latvala, Minna Väre
ja Jyrki Niemi (toim.)

Luonnonvara-
ja biotalouden tutkimus
33/2020

Sisältö

Yhteenveto	3
Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö	6
Yleinen talouskehitys	7
Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat	9
Elintarvikkeiden ulkomaankauppa	15
Maatalouspolitiikka	20
Maatalous- ja elintarvikemarkkinat	26
Viljamarkkinat	27
Lihamarkkinat	36
Maitomarkkinat	44
Puutarhamarkkinat	49
Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila	55
Maatalouden rakennekehitys	56
Maataloudentulo- ja kannattavuuskehitys	60
Erityisteemat	64
Ruokahuollon toimivuus koronapandemian pyörteissä	65
Afrikkalainen sikarutto sekoittaa lihamarkkinoita	68
Ympäristötoimien arviointi ja julkinen keskustelu	70
Lähteet	72

Yhteenveto

Koronapandemia kurittaa taloutta, elpyminen on hidasta

Koronaviruksen aiheuttama pandemia on aiheuttanut ennennäkemättömän pysähdysten kansainvälisessä taloudessa. Se on lisännyt epävarmuutta, sekoittanut yritysten tuotantoketjuja ja johtanut useissa maissa erittäin voimakkaisiin toimenpiteisiin, joilla on yhtäältä rajoitettu viruksen etenemistä ja toisaalta pyritty turvaamaan talouksien elpyminen kriisin jälkeen.

Suomen talouden ennustetaan supistuvan kuluvana vuonna noin 6-10 prosenttia. Arvio perustuu oletuksiin, että toisen neljänneksen romahduksen jälkeen rajoituksia vähitellen poistetaan, julkiset elvytyspaketit auttavat akuutin kriisivaiheen yli ja talous alkaa hitaasti kasvaa loppukesän aikana. Epävarmuus pandemian tukahduttamisen onnistumisesta on kuitenkin edelleen suuri. Merkittävä talouden elpyminen edellyttäisi keskeisten vientimaiden kysynnän kasvua, mitä ei ole näköpiirissä ennen loppuvuotta.

Peruselintarvikkeiden kysyntä kasvaa lisäarvotuotteiden kustannuksella

Koronaepidemian vaikutukset maa- ja elintarviketalouteen voidaan jakaa lyhytaikaisiin ja pitkän aikavälin vaikutuksiin. Aivan alkuvaiheessa ruokamarkkinoilla näkyi kysyntäshokki, joka ilmeni siirtymisenä ruokakauppoihin ja pitkään säilyviin peruselintarvikkeisiin. Tällaisia tuotteita ovat muun muassa huonelämmössä säilyvät riisi, pasta, puurohiutaleet, näkkileipä ja säilykkeet.

Pitkällä aikavälillä vaikutukset maatalous- ja elintarvikesektoriin tulevat puolestaan siitä, että taloustaantumasta seuraa lomautuksia, työttömyyden kasvua, ansioiden menetystä ja epävarmuutta. Tämän myötä lisäarvotuotteiden kysyntä laskee, ja kulutus siirtyy yhä enemmän peruselintarvikkeisiin. Lisäarvotuotteiden kysynnän laskiessa ruokaketjuun tulee vähemmän rahaa, mikä heikentää alan kannattavuutta.

Vaikutukset ruokasektorilla saattavat jäädä suhteellisen pieniksi, jos kriisi jää muutaman kuukauden mittaiseksi ja talous saadaan uudelleen kasvu-uralle. Mitä voimakkaampi isku yleiseen talouskehitykseen kohdistuu, sitä isommat ovat vaikutukset myös ruokasektorilla.

Elintarvikkeiden kotimaan hinnat pysyvät vakaina

Maailman ruokaturvan tilanne on heikentymässä. Koronapandemian ohella vaeltavat heinäsiirkkarvet aiheuttavat kiusaa jo ennestään ruokaturvan kannalta kriittisissä maissa. Koronan vaikutukset näkyvät maailmalla epätavallisen voimakkaina hintavaihteluina esimerkiksi kahvin hinnassa, koska sitä heiluttaa nyt sekä tarjonta- että kysyntämuutokset. Myös hedelmien ja vihannesten hintaheilahtelut saattavat voimistua.

Suomessa elintarvikkeiden hinnat pysyvät koronapandemiasta huolimatta suhteellisen vakaina. Elintarvikkeiden hinnat ovat olleet yhtäjaksoisesti hienoisessa nousussa tammikuusta 2018 lähtien.

Vuoden 2020 ensimmäisen neljänneksen vähittäismyyntitilastoissa koronapandemian vaikutukset ilmenevät säilöttyjen, pakastettujen sekä viljatuotteiden myynnin euromääräisenä kasvuna. Säilöttyjen kala- ja äyriäistuotteiden sekä pakastettujen hedelmien ja marjojen osalta myynnin kasvu on jopa yli 25 prosenttia. Vähittäiskaupan juomista rypäleiviini sekä alkoholittomat ja vähäalkoholiset oluet olivat myös reippaassa kasvussa.

Merkittävää yli 15 prosentin kasvua on myös riisin, jauhojen, pastan ja muiden viljatuotteiden sekä säilöttyjen vihannesten myynnissä. Vuoden toisella neljänneksellä elintarvikemyynti vielä kasvaa, mutta tasaantuu koronapandemiarajoitusten hellittäessä.

Elintarvikevienti on kasvanut ennätysvauhtia

Suomen elintarvikeviennissä saavutettiin kaikkien aikojen ennätys vuonna 2019. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1716 milj. euron arvosta, mikä oli peräti 13 prosenttia edellisvuotista enemmän. Viennin arvoa kasvatti uusien markkinoiden lisäksi vientimäärien ja -hintojen nousu. Venäjän asettamat pakotteet ovat vaikeuttaneet elintarvikevientiä viime vuosina, mutta saaneet yritykset kohdistamaan katseensa muille markkinoille.

Vienninedistämisessä on silti tehtävää, sillä vuonna 2019 elintarvikkeita tuotiin Suomeen 5 279 milj. euron arvosta. Tuonnin kasvu on kuitenkin hidastunut vuodesta 2013 lähtien ja jopa lähes pysähtynyt aivan viime vuosina. Vuonna 2019 tuonti kasvoi vain hieman, noin neljällä miljoonalla eurolla.

Erikoiskauratuotteilla hyvät vientimahdollisuudet

Suomen viljasektori on omavarainen kaikkien viljojen osalta. Viljaa jalostava teollisuus turvautuu satunnaisia mylly- ja rehueriä lukuun ottamatta täysin kotimaiseen raaka-aineeseen. Suomen viljavarastot ovat kansainvälisessä vertailussa korkeita. Tämä mahdollistaa sen, että pitkälti edellisvuosien varastoilla selvitään myös heikommasta satovuodesta.

Korkea omavaraisuusaste, runsaat varastot ja viennin kilpailuhaitat sekä kehittymättömät vientikanavat ovat kuitenkin saaneet aikaan Euroopan hintoihin nähden matalahkon kotimaan hintatason.

Eniten vientipotentiaalia on kauralla. Varsinkin erikoiskauratuotteilla on hyviä mahdollisuuksia vientimarkkinoilla. Viljan kulutus on siirtymässä vehnästä terveellisempiin viljoihin kuten kauraan, jonka kulutusta on siivittänyt elintarvikekäyttöön liittyvät innovaatiot, korkeatasoinen tutkimus ja monipuolinen tuotevalikoima.

Sianlihalla vientikysyntää Kiinaan

Lihantuotannossa Suomi on lähes omavarainen. Sianlihan ja siipikarjanlihan tuotanto on määrältään kattanut kotimaisen kysynnän viime vuosina, naudanlihan tuotanto puolestaan vastaa suunnilleen 80 prosenttia kulutuksesta.

Vuoden 2020 alkuvuoden aikana kotimaisen lihan kulutus on kasvanut suhteessa tuontiin, sillä tuontilihan suurimman käyttäjän, hotelli- ja ravintola-alan ammattikeittiöiden eli HoReCa:n, osuus on pienentynyt koronarajoitusten takia. Tuonnin vuosivolyymiin tulee vaikuttamaan se, kuinka nopeasti tilanne HoReCa-sektorilla ja suurkeittiöissä vakiintuu koronarajoitusten poistuessa.

Kotimaan lihan kulutuksessa on ensimmäistä kertaa näkyvissä laskun merkkejä, jotka kohdistuvat melkein yksinomaan sianlihaan. Sianlihan tuotantoa siivittää kuitenkin syksyllä 2019 alkanut sianlihan vienti Kiinaan, joka on jatkunut vakaana myös kuluvana vuonna. Naudanlihan kotimainen kulutus pysyy melko vakaana ja siipikarjanlihan kulutus kasvaa voimakkaasti.

Maitotuotteiden vienti vahvistuu

Maidontuotannon määrä kääntyi vuonna 2015 lasku-uralle ja sopeutuu edelleen markkinakysyntää vastaavalle tasolle. Maidontuotannon oma-

varaisuus on Suomessa maitovalkuaisen mukaan laskettuna silti selvästi yli 100 prosenttia.

Loppuvuodesta 2019 maidon keskimääräinen tuottajahinta puhkaisi 40 sentin rajan, ensimmäistä kertaa vuoden 2015 jälkeen. Tuottajahintaa vahvistivat maitotuotteiden tuonnin vakiintuminen ja viennin arvon vahvistuminen. Erityisesti vienti Kiinaan on kasvanut.

Koronaviruksen aiheuttama markkinoiden epävarmuus heikentää kuitenkin hintojen nousuodotuksia. Maidon globaalikysyntä jää pandemian takia tuotantoa alhaisemmaksi ja voi johtaa melko suureen varastojen kumuloitumiseen. Suomessa vaikutukset jäänevät kuitenkin maltillisiksi.

Kotimainen kysyntä on pysynyt yleisesti ottaen vakaana nestemaitojen kulutuksen trendin mukaista vähennystä lukuun ottamatta. Meijereiden keskeinen haaste on ollut koronaepidemian aikaan sopeutumisessa maitotuotteiden markkinoiden uudelleenjärjestymiseen HoReCa-tukukaupan kysynnän vähentyessä ja kotikulutuksen kasvaessa. Eräissä maissa on ollut suurina ongelmana ottaa vastaan tuottajilta kerättyä maitoa, kun jalostuskapasiteetti ei ole pystynyt sopeutumaan kysynnän muutokseen.

Työvoimapulaa puutarhatiloilla

Puutarha-alaa varjostaa kuluvana vuonna koronaepidemian aiheuttama poikkeustilanne sekä puutarhayrittäjien ja työntekijöiden mahdolliset sairastumiset. Poikkeustila aiheuttaa myös työvoimapulaa puutarhatiloilla. Lisäksi epävarmuutta voi esiintyä tuontituotteiden saatavuudessa. Oma-avaraisuusasteemme esimerkiksi tuoreissa vihanneksissa on ollut viime vuosina noin 60-70 prosenttia.

Kurkku nousi viime vuonna tärkeimmäksi kasvihuonevihannekseksi ohitettuaan tomaatin. Kasvihuonetuotannon pinta-ala pysyy tänä vuonna suurin piirtein viime vuoden tasolla. Erityisesti paprikan viljelyala kasvaa huomattavasti.

Puutarhatuotteiden tuottajahinnoille on tyyppillistä voimakas kausittainen ja vuosittainen vaihtelu. Avomaalla kasvatettavien tuotteiden hintaan kasvukauden sää vaikuttaa enemmän kuin kasvihuonevihannesten. Tuot-

tajahinta on yleensä alhaisin pääsatokaudella, ja varastoitavien tuotteiden tuottajahinta kohoaa varastointikauden edetessä. Myös kasvihuoneviihannesten, etenkin kurkun ja tomaatin, hinnat yleensä romahtavat pääsatokautena kesä-heinäkuussa, kun markkinat ruuhkautuvat

Keskitilakoko kasvaa

Suomessa oli vuonna 2019 noin 46 800 maatalous- ja puutarhayritystä. Vuodesta 2010 tilojen määrä on vähentynyt noin viidenneksellä ja keskimääräinen tilakoko kasvanut 10 hehtaarilla. Vuonna 2019 tiloilla oli keskimäärin 49 hehtaaria peltoa. Reilu kolmasosa pellosto on vuokrattua.

Yhtenä syynä tilamäärän vähenemiseen on sukupolvenvaihdosten väheneminen. Kun entistä harvempi tila siirtyy jatkajalle, nuorten viljelijöiden osuus viljelijöistä pienenee ja viljelijäväestö ikääntyy. Erityisesti yli 65-vuotiaiden viljelijöiden osuus on kasvanut. Viljelijöiden keski-ikä oli viime vuonna 53 vuotta.

Maatalouden kannattavuus laskee

Yrityskoon kasvusta huolimatta maa- ja puutarhatalouden kannattavuustrendi on ollut laskeva koko 2000-luvun ajan. Luonnonvarakeskuksen kannattavuustutkimuksen mukaan sekä tilojen peltoala että eläinmäärä ovat kasvaneet, samoin maatalouden kokonaistuotto. Tästä huolimatta hehtaaria kohti saadun tuoton reaaliarvo on keskimäärin pienentynyt. Kehitys on seurausta muun muassa heikosta tuottajahintakehityksestä, hintojen vaihtelusta ja tuotantopanosten hintojen noususta.

Luonnonvarakeskuksen ennusteen mukaan maatilojen yrittäjätulo pieneni vuonna 2019 edellisvuodesta noin 20 prosenttia ollen alle 14 000 euroa yritystä kohti. Yrittäjätulo riitti kattamaan vajaat 40 prosenttia tavoitteina olleista 16 euron tuntipalkasta yrittäjäperheen tekemälle maataloustyölle ja oman pääoman korkotuotosta.

Yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen budjettiraamit auki

Suomen maatalouspolitiikan tulevaisuus on katkolla, kun EU päättää vuoden 2020 aikana siitä, millaiseksi EU:n budjetti laaditaan seuraavaksi seitsemäksi vuodeksi. Tuen perustan muodostavat EU:n kokonaan tai osittain rahoittamat tuet, joiden osuus on noin 80 prosenttia Suomen maatalou-

den saamasta kokonaistuesta. Siksi maatalousrahoituksen turvaaminen on yksi Suomen tärkeimmistä poliittisista prioriteeteista rahoituskautta 2021-2027 koskevilla EU:n budjettineuvotteluissa.

Ratkaisusta vuoden 2020 jälkeiseksi EU:n budjettiraamiksi sekä maatalouspolitiikaksi on neuvoteltu EU:ssa jo pari vuotta, mutta poliittista yhteisymmärrystä vuosien 2021-2027 budjetista ei ole onnistuttu saavuttamaan. Päätösten viivästymisen seurauksena EU:n uusi yhteinen maatalouspolitiikka ei tule voimaan EU:ssa alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuoden 2021 alusta, vaan tulossa on jopa kaksivuotinen siirtymäaika. Tämä tarkoittaa, että uudistettua maatalouspolitiikkaa ryhdytään toteuttamaan EU:ssa aikaisintaan vuonna 2023.

Ajankohtaisia ilmiöitä

Katsauksen erityisteemat vievät lukijan tarkastelemaan lähemmin koronapandemian vaikutuksia ruokaketjussa. Toisessa erityisteemassa selvitetään eläinmaailman pandemian eli afrikkalaisen sikaruton (AFS) vaikutuksia sianlihan markkinoihin. Kolmas erityisteema käsittelee ympäristöarviointia ja yleensä tiedolla johtamista ja toisaalta sen erityislaatuisuutta politiikassa. Tiedolla johtaminen on toimintaa, joka tapahtuu kulloinkin parhaan mahdollisen saatavilla olevan tiedon perusteella.

Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö

Yleinen talouskehitys

Jari Viitanen ja Jyrki Niemi

Koronaviruksen aiheuttama pandemia on aiheuttanut ennennäkemättömän pysähdyksen kansainvälisessä taloudessa. Se on lisännyt epävarmuutta, sekoittanut yritysten tuotantoketjuja ja johtanut useissa maissa erittäin voimakkaisiin toimenpiteisiin, joilla yhtäältä on rajoitettu viruksen etenemistä ja toisaalta pyritty turvaamaan talouksien elpyminen kriisin jälkeen. Epidemian välittömät taloudelliset vaikutukset ovat olleet voimakkaimmat palvelualoilla. Ravintoloiden, majoituksen, ja kulttuuripalveluiden kysyntä on romahtanut. Talouden heikentyminen ja sen myötä tapahtuva kuluttajakäytön muutos on johtanut myös maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintojen laskuun. Tämä voi heikentää ruoka-alan kannattavuutta myös Suomessa

Korona iskee lujaa maailmantalouteen

Vuonna 2019 maailmantalouden kasvu hidastui 2,9 prosenttiin edellisvuoden suhdannehuipusta. Vaikka talouskasvun hidastumisen ennakoitiin jatkuvan useilla markkina-alueilla vielä kuluvan vuoden alussa, maataloustuotteiden hintanäkymät näyttivät silti varsin suotuisilta. Kiinasta alkunsa saanut koronapandemia kuitenkin muutti nopeasti tilanteen ja maailmantalous koki ennen näkemättömän voimakkaan äkkijarrutuksen. Pandemian hillitsemiseksi helmi-maaliskuussa 2020 Aasiassa ja Euroopassa ihmisten liikkumista ja kokoontumisia rajoitettiin, kansallisia rajoja suljettiin ja useille liiketoimialoille, kuten ravintoloille, asetettiin

toimintarajoituksia. Huhtikuussa pandemia ja sitä seuranneet vastaavat kiellot ja rajoitukset laajenivat muun muassa Yhdysvaltoihin, Venäjälle ja Latinalaiseen Amerikkaan.

Rajoitukset ja epävarmuuden kasvu heijastuivat nopeasti globaaliin talouteen yksityisen kulutuksen ja kansainvälisen kaupan pysähtyessä. Erityisesti työvoimavaltaiset palvelu- ja kuljetussektorit ovat kärsineet. Epävarmuus ja sijoittajien hermostuneisuus koronaviruksen uhasta aiheuttivat myös maatalouden raaka-aineiden hintojen yleistä laskua tämän vuoden alussa. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n elintarvikehintaindeksiin mukaan maailmanmarkkinahinnat laskivat tammi-kuusta huhtikuuhun keskimäärin 10 prosenttia.

Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) huhtikuun ennusteen mukaan maailmantalous supistuu tänä vuonna 3 prosenttia ja maailmankauppa peräti 11 prosenttia viime vuodesta. Euroopan komissio arvioi toukokuussa euroalueen talouden supistuvan tänä vuonna lähes kahdeksan prosenttia. Vaikka ennusteet yksittäisten maiden talouksien supistumisista ovat tässä vaiheessa lähinnä suuntaavia ja tarkentuvat kesän aikana, merkittävää on kuitenkin niiden arvioitu suuruusluokka 5-10 prosentin välillä. Useissa maissa talous voi notkahtaa enemmän kuin vuosien 2008-2009 finanssikriisissä.

Talouden nopeaa elpymistä ei ennakoida

Pandemian talousvaikutusten hillitsemiseksi useat valtiot ja talousalueet ovat räätälöineet mittavia finanssipoliittisia tukipaketteja akuutin kriisin välttämiseksi ja yritysten konkurssiaaltojen estämiseksi. Yhdysvalloissa talous on ajautumassa syvimpään lamaan sitten 1930-luvun ja kongressi

on hyväksynyt jo yhteensä vajaan 3 000 miljardin dollarin tukipaketin talouden elvyttämiseksi. Euroopan unionissakin yksittäiset jäsenvaltiot ovat jo kohdentaneet suuria tukipaketteja eri toimialoille, mutta yhteisestä elvytyspaketista ja sen suuruudesta vielä neuvotellaan. Euroopan komissio julkisti toukokuun lopussa ehdotuksensa yhteensä 750 miljardin euron rahoituksesta koronakriisistä toipumiseksi.

Myös maailman keskuspankit ovat aloittaneet mittavia arvopapereiden osto-ohjelmia. Euroopan keskuspankki (EKP) tukee euroalueen taloutta 1 350 miljardin euron suuruisella velkapapereiden osto-ohjelmalla, mikä tähtää erityisesti rahoituksen saatavuuden turvaamiseen pankeille ja tätä kautta yrityksille. Suora elvytysvaikutus esimerkiksi korkotasoa laskemalla sen sijaan on rajallinen korkojen ollessa jo valmiiksi alhaalla. Yhdysvaltain keskuspankki (FED) alensi maaliskuussa peruskorkoa ja ilmoitti 2 300 miljardin dollarin suuruisesta ohjelmasta, joka kattaa muun muassa liittovaltion, paikallishallinnon ja yrityslainojen ostamista. Keskuspankkien elvyttävä rahapolitiikka tarkoittaa, että korkotasoon ei kohdistu loppuvuoden aikana merkittävää nousupainetta.

Tuoreimpien tilastojen mukaan koronapandemian huippu olisi ohitettu jo Aasiassa ja Euroopassa. Rajoituksia onkin jo Kiinassa, Japanissa ja useissa Euroopan maissa alettu höllentämään ja talouden aktiviteetti on vähitellen käynnistymässä. Uusimpien talousennusteiden mukaan kesän aikana ja sen jälkeen talouskehitys kääntyisi jo nousuun ja maailmankauppa alkaisi vähitellen elpymään. Mitään nopeaa elpymistä ei kuitenkaan ennakoida, vaan elpyminen kestää todennäköisesti vuosia, ennen kuin epidemian vuoksi menetetty BKT:n kasvu

saavutetaan useissa maissa. On myös mahdollista, että koronaepidemian toinen aalto iskee syksyn tai alkutalven aikana uudelleen, jolloin rajoituksia ihmisten liikkumiselle ja kokoontumisille joudutaan jälleen asettamaan. Tämä W-tyylin talouskehitys hidastaisi merkittävästi elpymistä ja samalla myös maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kysyntää maailmalla.

Taustalla myös muita epävarmuustekijöitä

Vaikka koronaepidemia alkaisikin kesän jälkeen vähitellen hiipumaan, sen vaikutukset tulevat näkyämään globaalisti vielä pitkään. Yritysten konkurssit tulevat todennäköisesti lisääntymään vielä syksyn ja ensi talven aikana, työttömyys pysyy korkeana ja epävarmuus sekä psykologiset tekijät pandemian mahdollisesta uusiutumisesta rajoittavat kuluttajien käyttäytymistä. Tulevaan kulutuskäyttäytymiseen saattaa vaikuttaa myös nykyiset mitattavat finanssipoliittiset elvytyspaketit. Tietoisuus tulevista julkisen velan ja kulutuksen supistuksista, eläkekertymän mahdollisesta pienentymisestä sekä veronkorotuksista voivat supistaa kulutusta ennakkoivasti ja johtaa säästämisasteen kasvuun.

Suomalaisten kuluttajien luottamusindikaattori vajosi huhtikuussa heikoimmaksi koskaan, mutta vahvistui hieman toukokuussa. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaiset suhtautuvat tulevaisuuteensa edelleen varsin optimistisesti. Eurofoundin tekemässä koronakriisin vaikutuksia selvittäneessä kyselytutkimuksessa 75 prosenttia suomalaisista suhtautui tulevaisuuteen optimistisesti mikä oli EU-maiden suurin osuus. Kulutuskäyttäytymisessä tapahtuvia pysyviä muutoksia on tässä vaiheessa vielä vaikea arvioida. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tekemän kyselytutkimuksen perusteella

suomalaiset ovat vähentäneet kulutustaan koronakriisin takia, mutta monet vastaajat kuitenkin uskovat kulutuksensa palautuvan nopeasti kriisiä edeltävälle tasolle.

Koronapandemiaan, sen leviämiseen ja kestoon sekä talouksien elpymiseen liittyvät kysymykset ovat tällä hetkellä keskeisimmät epävarmuustekijät maailmantaloudessa. Taustalla piilee kuitenkin muitakin epävarmuustekijöitä. Yhdysvalloissa marraskuussa järjestettäviä presidentinvaaleja saattaa edeltää esimerkiksi kauppapolitiikkaan liittyviä muutoksia. Kauppasodan laajamittainen puhkeaminen Yhdysvaltojen ja Kiinan välillä on edelleen mahdollinen. Brexit-neuvotteluiden tämän hetkinen takaraja on vuoden vaihteessa ja julkisuudessa olleiden tietojen mukaan neuvotteluissa on edelleen useita avoinna olevia vaikeita kysymyksiä. Jos kauppasopimusta Britannian ja EU:n välille ei saada sovittua vuoden loppuun mennessä, kaupankäynti vaikeutuu merkittävästi. Ilman kauppasopimusta tullit ja muut kaupan rajoitukset tulevat kasvamaan eniten juuri maatalous- ja elintarvikekaupassa.

Suomen talouskehitys riippuu viennin elpymisestä

Vuonna 2019 Suomen talous kasvoi prosentin. Tämän vuoden talousennusteet ennakoivat Suomen talouden supistuvan 6-10 prosenttia. Arvio perustuu oletuksiin, että toisen neljänneksen romahduksen jälkeen rajoituksia vähitellen poistetaan, julkiset elvytyspaketit auttavat akuutin kriisivaiheen yli ja talous alkaa hitaasti kasvaa loppukesän aikana. Epävarmuus pandemian tukahduttamisen onnistumisesta on kuitenkin edelleen suuri. Yksityistä kulutusta rajoittavat konkurssien lisääntymiset ja työttömyyden kasvu. Maailmankaupan painuminen

laskuun ja kotimaisen kysynnän väheneminen supistavat puolestaan Suomen vientiä ja tuontia.

Merkittävä talouden elpyminen edellyttäisikin keskeisten vientimaiden kysynnän kasvua, mitä ei ole näköpiirissä ennen loppuvuotta. Rakentamisen viime vuonna alkanut hiljentyminen jatkuu tämän vuoden ajan, vaikka mahdollisesti osa julkisesta elvytyksestä suunnataan rakennusosalalle. Myös kone- ja laiteinvestoinnit supistuvat. Kriisi iskee raskaasti myös valtiontalouteen. Hallitus on päättänyt suorista toimista epidemian hillitsemiseksi sekä kansalaisten ja yritysten tukemiseksi. Valtio myös kompensoi näitä toimia ja muita koronasta aiheutuvia menetyksiä muille julkisen talouden alasektoreille. Valtio kantaa suuren vastuun myös tulevista yleisistä talouden elvytystoimista, joilla pyritään varmistamaan, että talous pääsee takaisin kasvu-uralle kriisin jälkeen.

Ruoka-ala on selvinnyt vallitsevasta koronaepidemiasta tähän mennessä kohtuullisen hyvin ja tiettyjen peruselintarvikkeiden kysyntä on jopa lisääntynyt. Ravintola-, työpaikka- ja kouluruokailutoimijoille on tosin syntymässä erittäin isot taloudelliset menetykset. Talouden heikentyminen ja sen myötä tapahtuva kuluttajakysynnän muutos on johtanut myös maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintojen laskuun. Tällä on heijastusvaikutuksia myös suomalaiseen elintarvikeketjuun ja sen talouteen. Taloustaantumien myötä lisäarvo tuotteiden kysyntä laskee, ja kulutus siirtyy yhä enemmän peruselintarvikkeisiin. Tämän seurauksena ruokaketjuun tulee vähemmän rahaa, mikä voi heikentää alan kannattavuutta.

Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat

Terhi Latvala ja Erja Mikkola

Maailman ruokaturvan tilanne heikentymässä. Kotimassa elintarvikkeiden kulutus ja hinnat pysyvät koronapandemiasta huolimatta vakaana. Koronapandemia näkyy alkuvuoden elintarvikkeiden tilastoissa säilöttyjen, pakastettujen sekä viljatuotteiden myynnin euromääräisenä kasvuna. Maailmalla koronan vaikutukset näkyvät epätaallisen voimakkaina hintavaihteluina esimerkiksi kahvin hinnoissa, koska niitä heiluttavat sekä tarjonta- että kysyntämuutokset. Myös hedelmien ja vihannesten hintaheilahtelut saattavat voimistua.

Maailman ruokaturva on kääntynyt heikompaan suuntaan viime vuosina. FAOn määritelmän mukaan ruokaturva koostuu neljästä osuudesta: ruuan saatavuudesta, ihmisten mahdollisuudesta hankkia ruokaa, tarjonnan vakaudesta sekä ruuan laadusta, sopivuudesta ja ravitsevuudesta. Riittävä ruuan saatavuus syntyy oman maan tuotannon, varastojen sekä tarvittaessa tuonnin avulla. Ruokaturvan toteutuminen edellyttää myös sitä, että ihmisillä on varaa ja mahdollisuuksia hankkia ruokaa ja että ruoka on turvallista sekä vastaa ihmisten ravitsemuksellisia tarpeita. Lisäksi tarjonnan jatkuvuus tuo ruoan kulutukseen turvaa.

Maailman ruokaturvan tilanne heikentynyt

Globaalisti aliravitsemuksesta kärsivien määrä on lähtenyt uudelleen hienoiseen kasvuun ja aliravittuja arvioidaan FAOn mukaan olevan yli 820 miljoonaa, mikä vastaa suunnilleen 11 % maailman väestöstä. Ruokaturvaa heikentävät erilaiset konfliktit eri maissa ja ilmastonmuutos, mutta myös taloustilanteen epätasainen elpyminen ja heikko talouskasvu. Poikkeuksellinen tilanne on syntynyt myös Itä-Afrikan maissa Keniassa, Somaliassa ja Etiopiassa, kun valtavat sirkkaparvet ovat muodostuneet uhaksi ruokaturvalle; maissa, josta ruoasta on jo muutenkin niukkuutta. Keväällä 2020 koronapandemia oli rantautumassa jo ennestään ruokaturvan kannalta kriittisiin maihin, kuten Afrikan ja Etelä-Amerikan valtioihin.

Myös Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa arvioidaan ruoan riittävästä ja jatkuvasta saannista olevan puutetta noin 8 prosentilla väestöstä. Suomessa arvioitiin ruokaturvan kokemista selvittäneen kyselyn (FIES, Food Insecurity Experience Scale) perustella olevan noin 9,4 prosentilla aikuisväestöstä riittämättömästi ruokaa ja erittäin vakavaa puutetta ruoasta koki 3,2 % suomalaisista aikuisista.

Aliravitsemuksen ohella FAO:n ruokaturvaa koskeva vuosiraportti kiinnittää huomionsa myös laajaksi ongelmaksi levinneeseen ylipainoon ja lihavuuteen, sillä niiden osuus on kasvussa kaikissa maanosissa. Vuonna 2018 noin 39 % maailman aikuisväestöstä arvioitiin olevan ylipainoisia.

Maataloustuotteiden kysynnän ennakoitaan kasvavan edelleen väestönkasvun myötä, erityisesti kasvua on Afrikassa, Intiassa ja Lähi-idässä. Peruselintarvikkeiden kulutus on vakiintumassa, sen

FIES, Food Insecurity Experience Scale. Ruokaturvattomuutta selvittävät kahdeksan kysymystä. ”Viimeisen 12 kuukauden aikana joko rahan tai muiden resurssien puutteesta...

1. ... olit huolissasi, ettei sinulla ollut tarpeeksi ruokaa syötäväksi?
2. ... et voinut syödä terveellisesti ja ravitsevaa ruokaa?
3. ... söit yksipuolisesti vain muutamia ruokia?
4. ... sinun piti jättää aterioita välistä?
5. ... söit vähemmän kuin olisi pitänyt?
6. ... taloudessasi loppui ruoka?
7. ... olit nälkäinen, mutta et syönyt?
8. ... olit syömättä koko päivän?

sijaan tulojen kasvun ennakoidaan lisäävän lihan kulutusta. Maitotuotteiden kysynnän ennakoidaan kasvavan erityisesti Intiassa ja Pakistanissa. Kulutuksen siirtyminen yhä jalostetumpiin tuotteisiin lisää sokerin ja kasviöljyjen kulutusta kaupungistumisen myötä.

Elintarvikkeiden kotimainen kulutus vakaana

Nestemäisen maidon kulutus on vähentynyt siitä alkaen, kun elintarvikkeiden kulutustietoja on käytössä eli 1950-luvulta. Kulutus väheni vuonna 2018 lähes viisi prosenttia verrattuna edellisvuoteen. Rasvattoman maidon kulutus väheni melkein yhdeksän ja kevytmaidon noin kolme prosenttia. Kaikkiaan maitoa juotiin henkeä kohti keskimäärin noin 107 litraa, josta rasvatonta maitoa oli lähes kolmannes, kevytmaitoa 57 % ja täysmaitoa reilut 10 %.

Maitotuotteista jogurttia kului vuonna 2018 suunnilleen saman verran kuin aiemminkin, noin 20 kiloa henkeä kohti. Piimän ja viilin kulutus väheni noin 4–5 % edellisvuodesta. Muiden tuoretuotteiden, kuten maustettujen rahkojen, kulutus kasvoi. Juustoa syötiin saman verran kuin vuotta aiemmin, 25,7 kiloa. Voin kulutus pysyi samana, 3,5 kilossa.

Vuonna 2018 viljan kokonaiskulutus väheni 1,6 % prosenttia edellisvuodesta, 79 kiloon henkeä kohti. Vähennystä oli kilon verran. Viljan kulutus on kuitenkin pysynyt 79-80 kilon paikkeilla melkein 15 vuoden ajan. Kauraa kului saman verran kuin edellisvuonna ja samoin vehnää, mutta rukiin kulutus laski lievästi. Kauran kulutus henkeä kohti oli 7,3, vehnän 44,6 ja rukiin 15,3 kiloa. Ohran kulutus oli 1,8 kiloa eli saman verran kuin edellisvuonna. Riisin kulutus pysyi ennallaan ollen kuusi kiloa henkeä kohti. Sokerin kulutus on ollut noin 30 kiloa.

Lihan kokonaiskulutus pysyi vuonna 2018 suunnilleen samana kuin edellisvuonna, 81 kilossa henkeä kohti, kun mukaan lasketaan myös riista ja syötävät elimet. Siipikarjanlihan kulutus lisääntyi vuodesta 2017 melkein kolme prosenttia. Sen kulutuksen kasvu on jatkunut jo toistakymmentä vuotta peräkkäin. Naudanlihan kulutus pysyi suunnilleen samana kuin edellisvuonna, mutta sianlihan kulutus laski noin kolme prosenttia edellisestä vuodesta. Sianlihan kulutus on vähentynyt jo usean vuoden ajan. Naudanlihaa syötiin keskimäärin 19,3 ja sianlihaa 32,5 kiloa henkeä kohti. Kalaa on kuluttu viime vuosina noin 15 kiloa henkeä kohti.

Tuoreiden vihannesten kulutus oli noin 64 kiloa henkeä kohden, mutta lukuun sisältyy myös mahdollinen hävikki. Määrä oli saman verran kuin vuonna 2017. Tuoreista vihanneksista tomaatin osuus oli vajaa 12 kiloa eli noin viidennes. Tuoreiden hedelmien kulutus oli 58,9 kiloa sisältäen

mahdollisen hävikin. Sitruhedelmien kulutus nousi hieman, 13,7 kiloon henkeä kohti. Muiden tuoreiden hedelmien kulutus laski vähän. Hedelmä-säilykkeitä ja kuivattuja hedelmiä syötiin yhteensä vajaa seitsemän kiloa.

Kotimaisten peruselintarvikkeiden suosio kasvoi

Kevään 2020 arvion perusteella naudan- ja sianlihan kulutus laski vuonna 2019. Naudanlihan kulutus noin 2,5 % ja sianlihan yli 5 %. Siipikarjanlihan kulutus nousi edelleen ollen noin 26,5 kiloa henkeä kohti. Lihan kokonaiskulutus laski viime vuonna noin 1,5 kiloa edellisvuodesta (2 %), mikäli muiden kuin edellä mainittujen lihalaatujen kulutus on pysynyt vuoden 2018 tasolla. Nestemäisen maidon kulutus laski alustavan laskelman mukaan viime vuonna edelleen, lähes viisi prosenttia. Kauran kulutus lisääntyi viime vuonna selvästi. Sen kulutus henkeä kohti oli suurempi kuin koskaan aiemmin. Voin kulutus laski

Eräiden elintarvikkeiden kulutus henkeä kohden vuosina 2014-2018, kg

	Tuoreet vihannekset ¹	Vilja yht.	Sokeri	Liha yht. ²	Naudanliha	Sianliha	Siipikarjanliha	Kananmunat
2018*	63,5	79,1	29,2	81,3	19,3	32,5	25,6	11,8
2017	63,8	80,3	30,6	81	19,4	33,4	24,9	11,9
2016	63,7	79,7	29,1	81,1	19,2	34,7	23,5	11,9
2015	62,4	78,8	29,3	79,3	19,2	34,9	21,6	11,5
2014	65,4	80	29,5	76,6	18,7	34,6	20,1	10,8

¹ Sisältää mahdollisen hävikin. ² Luullisena eli ruholihana, sis. syötävät elimet. * Ennakkotieto
Lähde: Luke, Ravintotase

hiukan vuonna 2018. Kananmunien kulutus on ollut jo pitkään 11-12 kiloa henkeä kohti. Näin myös vuonna 2019, arvion mukaan lähes 12 kiloa.

Koronaviruksen vaikutukset elintarvikkeiden kulutukseen voivat olla hetkellisesti merkittäviä. Esimerkiksi herkästi pilaantuvien tuotteiden kulutuksen ennakoitiin vähenevän, kun taas ns. peruselintarvikkeiden, kuten jauhojen ja helposti pakastettavien ja säilytettävien tuotteiden kulutuksen ennakoitiin lisääntyvän ainakin koronavirusepidemian alkuvaiheessa. Kulutukseen vaikuttaa myös tuotteiden tarjonnan vähentyminen, näin voi käydä esimerkiksi kausityövoimasta riippuvaisten hedelmien ja vihannesten tarjonnassa.

EU-maiden ja Suomen kuluttajahintojen muutosten seuranta indekseihin

Yhdenmukaistettu EU:n elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksi kuvaa kotitalouksiin ostettujen elintarvikkeiden hintakehitystä ja siihen sisältyvät alkoholijuomista mm. rypäleviinit ja olut. EU-27 kuluttajahintaindeksi soveltuu lyhyen aikavälin hintamuutosten vertailuun eri maissa, mutta se ei sovellu eri maiden hintatasojen vertailuun.

Suomessa ruoan hintamuutokset maltillisia

EU-27 ruoan hintaindeksi oli tammi-maaliskuussa 2020 hienoisessa nousussa ja edellisvuoteen verrattuna maaliskuussa 2020 nousua oli 3,3 %. Suomessa vastaavasti hintojen vuosinousu oli maltillisempaa; nousua oli 1,5 % edellisvuoteen verrattuna. Suurin ero muihin maihin näyttäisi olevan sianlihan hinnassa. Sianlihan hinta nousi Eurostatin mukaan vain maltillisesti Suomessa 2,8 %, kun Ruotsis-

sa maaliskuun hintaindeksi oli 5,8 % edellisvuotta korkeammalla. Muutamissa Itä-Euroopan maissa, kuten Puolassa, sianlihan hinta oli lähes 27,2 % korkeampi. Taustalla on Itä-Euroopassa leviävä afrikkalainen sikarutto, joka vähentää sianlihan tarjontaa ja nostaa kuluttajahintaa, etenkin niissä maissa,

jotka eivät ole omavaraisia sianlihan suhteen. Maaliskuussa hedelmien EU-27 indeksi oli 7,8 % edellisvuotta korkeampi ja vastaavasti Suomessa 6,9 %. Vihannesten hinnat olivat suunnilleen ennallaan eikä muissakaan tuotteissa ei ole havaittavissa isoja poikkeamia Suomen ja muiden maiden välillä.

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien vuosimuutokset 01/2015- 03/2020. Elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos 2015-2019, %

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat						
Tammikuu	-1,4	-2,3	-2,4	1,5	2,1	1,8
Helmikuu	-2,4	-1,7	-0,5	1,3	2,0	1,3
Maaliskuu	-1,6	-1,6	-1,7	2,5	0,9	1,3
Huhtikuu	-1,6	-0,9	-1,7	1,7	2,0	
Toukokuu	-1,3	-1,7	-1,0	2,4	0,5	
Kesäkuu	-1,6	-1,6	-1,0	2,4	1,1	
Heinäkuu	-2,7	0,0	-1,5	2,0	0,7	
Elokuu	-2,4	-0,6	-0,1	1,8	1,7	
Syyskuu	-2,9	-0,7	-0,4	2,8	0,3	
Lokakuu	-1,3	-1,3	-0,3	2,6	0,4	
Marraskuu	-1,4	-0,8	-0,3	1,1	1,1	
Joulukuu	-1,8	-0,6	-0,1	1,1	1,8	
Vuosimuutos (%)	-1,9	-1,2	-0,9	1,9	1,2	
Kuluttajahintaindeksi	100,0	98,9	97,9	99,8	101,0	

Lähde: Tilastokeskus kuluttajahintaindeksi

Kotimaan vähittäiskaupassa käytiin vuoden 2017 loppuun saakka kovaa keskinäistä hintakilpailua erilaisilla ruoan halpuutuskampanjoilla. Tammikuusta 2018 lähtien Tilastokeskuksen kuluttajahintaindeksin mukaan hinnat ovat olleet nousussa yhtäjaksoisesti. Kuluttajahintaindeksin kuukausimuutos kuvaa muutosta edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Vuoden 2019 aikana hedelmien ja vihannesten hinnat olivat hienoisessa laskussa. Hedelmä-, marja- ja vihannesala ovat työvoimavaltaisia ja ulkomaisen kausityövoiman liikkuvuutta on rajoitettu keväällä 2020 koronapandemian takia. Tällä oletetaan olevan hintoja nostava vaikutus, sillä se heikentää hedelmien ja vihannesten tarjon-

taa. Joidenkin vientituotteiden hinnat laskevat, kun tavanomaiset vientimäärät joudutaan myymään kotimaan markkinoilla. Eniten Suomesta viedään maito- ja meijerituotteita ja elintarviketalosteita. Hintasiirtymät alkutuotannosta kuluttajahintoihin eivät kuitenkaan ole välttämättä ihan suoraviivaisia ja voivat tulla esiin viiveellä.

Ruokamenojen osuus pienenee edelleen

Kansantalouden tilinpidon kulutusmenojen mukaan 2018 ennakkotiedon mukaan elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus yksityisistä kulutusmenoista oli edelleen laskusuuntainen, 11,5 % (13,6 mrd. euroa). Hedelmät, marjat ja vihannekset

olivat suurin tuoteryhmä 16,9 prosentin osuudellaan elintarvikkeiden kulutusmenoista. Tässä tuoteryhmässä kasvua on erityisesti pakastetuissa marjoissa ja vihanneksissa. Toiseksi suurin tuoteryhmä ruokamenoissa on maitotuotteet ja munat, 2,2 mrd. euroa (16,4 %). Tuoteryhmän sisällä erityisesti kanamunien osuus kasvoi 5,2 % edellisvuodesta. Lihan ja lihatuotteiden osuus kulutusmenoista oli kolmanneksi suurin ja niiden osuus elintarvikkeiden kulutusmenoista on 15,6 %. Kalatuotteiden osuus kasvoi edelleen selvästi (5,2 %), mutta sen osuus elintarvikkeiden kulutusmenoista on edelleen pieni, 4,7 %. Sokerit, hillot ja makeiset tuoteryhmän volyyymi säilyi ennallaan vuonna 2018 (7,8 %). Alkoholittomissa juomissa erityisesti virvoitusjuomissa oli volyymin kasvua, 4 %.

Koronapandemian vaikutukset näkyvät jo tilastoissa

Uutena tilastona on julkaistu Päivittäistavarakaupan tilasto elintarvikkeiden myynnistä tuoteryhmittäin. Neljännesvuosittainen aineisto on Tilastokeskuksen yksityisten kulutusmenojen seurantaa ajantasaisempi ja toukokuussa 2020 on jo saatavilla jo tammi-maaliskuun 2020 myyntitiedot sekä kuluttajahintaindeksin mukaiset tiedot hintamuutoksista edellisvuoteen verrattuna.

Elintarvikkeiden kulutuksessa on selvää kausivaihtelua, jonka vuoksi myynnin kehitystä on hyvä verrata edellisen vuoden neljännekseen. Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien myynnin kasvu vuoden 2020 alussa edellisvuoden neljännekseen verrattuna oli 5,34 %. Elintarvikemyynnin kasvun taustalla on osaltaan koronapandemian rajoitustoimet, jotka lisäsivät kotitalouksissa tapahtuvaa ruokailua. On oletettavaa, että seuraavassa neljänneksessä kasvu on tätäkin suurempaa.

Elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos tuoteryhmittäin 2016-2019, %

	2016	2017	2018	2019
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	-1,2	-0,9	1,9	1,2
Viljatuotteet ja leipä	-0,9	-0,1	0,4	1,9
Liha	-3,4	-1,2	1,6	4,4
Kala ja äyriäiset	8,0	7,3	0,3	-0,1
Maitotuotteet, juusto ja kananmunat	-2,6	-0,6	2,1	1,7
Ruokaöljyt ja rasvat	-1,9	1,8	5,2	3,1
Hedelmät ja marjat	0,0	1,3	3,8	-2,4
Vihannekset	1,0	-2,8	5,7	-1,8
Sokeri, hillot, hunaja, suklaa ja makeiset	0,1	-10,5	1,3	0,6
Ruokavalmisteet, muut	-1,1	-1,3	-0,2	-0,0
Alkoholittomat juomat	-2,2	2,4	-0,2	1,3

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintaindeksi, vuosimuutos

Koronapandemian muutokset näkyvät tässä tilastossa vain maaliskuun osalta, mutta siitäkin huolimatta tilastoista ilmenee etenkin säilöttyjen kala- ja äyriäistuotteiden sekä pakastettujen hedelmien ja marjojen osalta myynnin kasvua jopa yli 25 %. Juomista rypäleviini sekä alkoholittomat ja vähäalkoholiset oluet olivat myös reippaassa kasvussa. Merkittävää yli 15 % kasvua on myös riisin, jauhojen, pastan ja muiden viljatuotteiden sekä säilöttyjen vihannesten osalta.

Myynnin euromääräinen kasvu selittyi usean tuotteen osalta volyymin kasvusta, sillä elintarvikkeiden hintojen nousu oli vain 0,35 %. Selkeimmät

hintanousut olivat sokerilla (8,7%), kahvilla (7,7 %) sekä tuoreella tai jäädytetyllä kalalla (7,4 %), kun taas vihannesten hinnat laskivat 6,4 %. Hinnanousujen taustalla on usein tuotantomäärien alenemiseen liittyviä tekijöitä, mutta koronapandemian aikana myös kulutusshokit tai niihin liittyvät odotukset laskevat hintoja.

Sokeria tuodaan Suomeen pääasiassa EU:n sisämarkkinoilta ja EU:n valkoisen sokerin hinnat ovat olleet nousussa vuoden 2019 loppupuolelta saakka. Sokerin hintaa nostattaa globaali kulutuksen kasvu ja tuotannon väheneminen päätuotantomaissa, vaikkakin maaliskuussa 2020 FAOn sokerin hin-

taindeksi lähti jo laskuun. Myös kahvin, erityisesti Suomessa käytettävän Arabica-laadun, tuotantomäärät ovat laskeneet. Kansainvälinen kahvialan järjestö ICO (International Coffee Organisation) onkin huolissaan koronapandemian vaikutuksista, sillä pandemian vaikutukset näkyvät monessa kahvin tarjontaketjun vaiheissa ja tuotanto on osittain hyvinkin käsityövaltaista. Kahvi joutui epätavallisten hintavaihteluiden takia jopa IFPRI:n ruokaturvan seurantalistalle (IFPRI Food Security Portal).

Suomi ruoan EU-28 hintavertailussa kahdeksantena

Tilastokeskus julkaisee kansainvälistä hintavertailua kuluttajahinnoista. Tiedot perustuvat Eurostatin ECP (European Comparison Programme) -hintavertailuohjelmaan. Mukana on Euroopan unionin 28 jäsenvaltiota, eräitä ehdokasmaita ja EFTA-maat. Suomea koskevan hinta-aineiston tutkimukseen on koontunut Tilastokeskus.

Suomessa elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien hintataso ylittää EU-keskiarvon 18 prosentilla. Useimmissa Pohjoismaissa hintatasot olivat selvästi EU:n keskiarvoa ja Suomea korkeammat: Norjassa 61 %, Islannissa 50 % ja Tanskassa 30 %. Ruotsin hintataso on laskenut Suomen tasolle. Kallein hintataso on Sveitsissä, jossa elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien kulutushinnat ovat 64 % yli EU-28 keskiarvon.

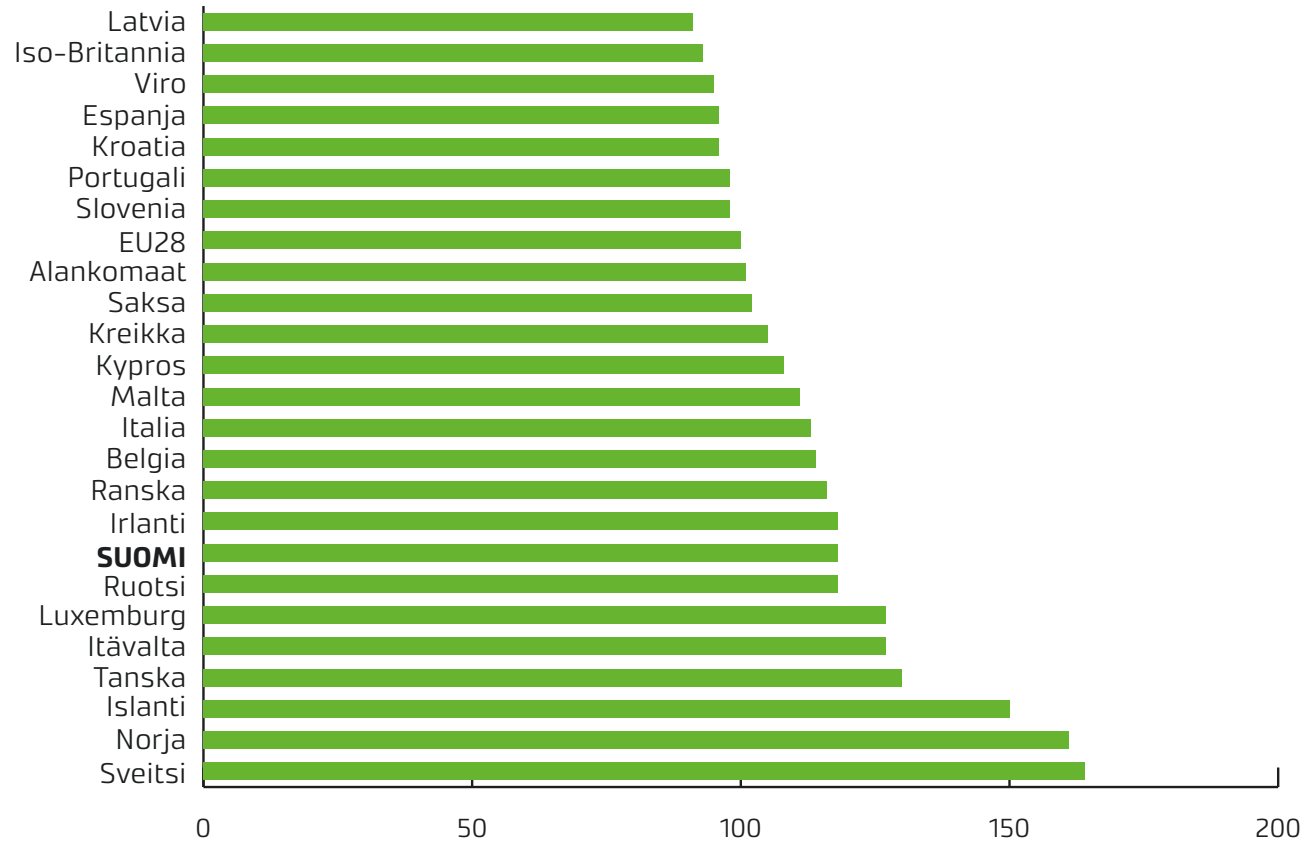
Tilasto: Luke, [Ravintotase](#)

Ruokien ja alkoholittomien juomien kulutusmenot tuoteryhmittäin vuonna 2018, %

Lähde: Tilastokeskus, yksityinen kulutus

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien hintatasoindeksit eräissä maissa vuonna 2018, EU28=100.

Lähde: Tilastokeskus, yksityinen kulutus

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Csaba Jansik

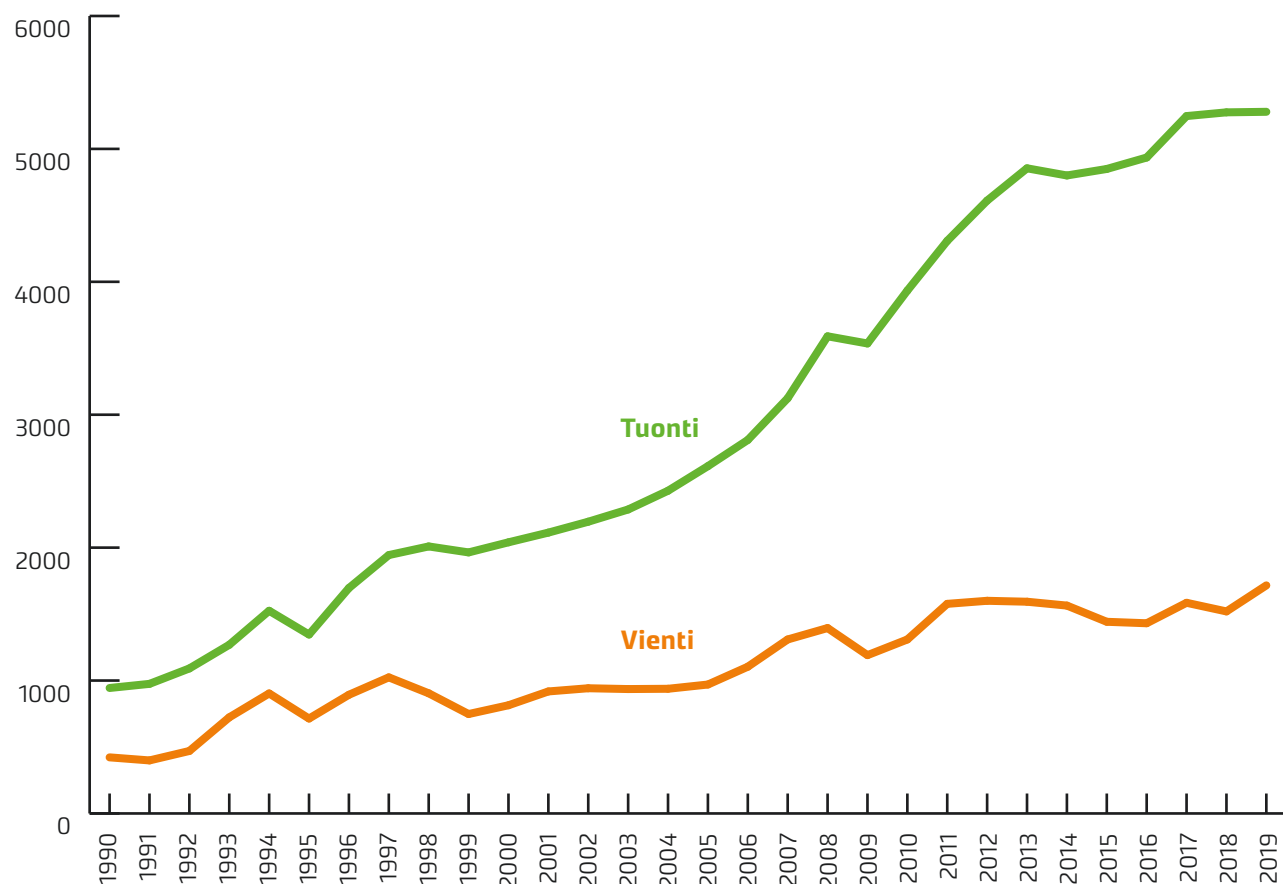
Suomen elintarvikeviennissä saavutettiin kaikkien aikojen ennätys vuonna 2019. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1716 milj. euron arvosta, mikä oli peräti 13 prosenttia edellisvuotista enemmän. Venäjän vuonna 2014 asettamat pakotteet ovat ravistelleet elintarvikeviennin ja saaneet yritykset kohdistamaan myyntiään muille markkinoille. Prosessi on kestänyt vuosia ja runsaat julkiset ja yksityiset panostukset elintarvikeviennin näyttävyyttä vihdoin vuoden 2019 ennätystuloksissa.

Vuonna 2019 elintarvikkeita tuotiin Suomeen 5 279 milj. euron arvosta, mikä on käytännössä edellisvuoden tasoa. Tuonti kasvoi vain aavistuksen verran 4 milj. eurolla edellisvuodesta. Vuosituhannen vaihteen kovien kasvuvuosien jälkeen tuonnin kasvu hidastui vuodesta 2013 lähtien ja pysähtyi vuosien 2017-2019 välillä.

Kauppataaseen kehitys

Viennin ja tuonnin kehityksen yhteisvaikutuksena elintarvikekaupan alijäämä supistui ennätyskellillä 192 milj. eurolla, 3755 milj. eurosta 3563 milj. euroon. Taseen alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on tosin joutunut kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa, kuten liha-, maito ja kalatuotteissa.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonti ja vienti vuosina 1990-2019, milj. euroa (CN01-24 luokitus).

Lähde: Tulli, Luke

Tase on heikentynyt koko EU-jäsenyyden ajan, voimakkaimmin 2000-luvun toisella ja 2010-luvun ensimmäisellä puoliskolla, jolloin tuonnin ja viennin välinen ero kasvoi 150-350 milj. eurolla lähes joka vuosi. Tase parani ainoastaan kolmeen otteeseen,

vuosina 2001, 2014 ja 2019. Edellisinä kertoina positio parani vain noin 30 milj. eurolla. Tähän historiaan peilaten taseen viimevuotinen paraneminen liki 200 milj. eurolla on poikkeuksellinen saavutus.

Vienti ja tuonti maittain

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin maantieteellisessä jakautumassa ei ole tapahtunut viime vuosina suuria muutoksia. 72–78 % Suomen elintarviketuonnista on ollut peräisin EU-maista. EU:hun vuonna 2004 ja sen jälkeen liittyneistä maista on saapunut Suomeen elintarvikkeita enenevässä määrin, samalla vanhojen jäsenmaiden painoarvo laski hieman. Suhteellisten osuuksien kehityksestä huolimatta tuonnin kokonaisarvon jyrkän kasvun seurauksena tuonnin arvo nousi tasaisesti sekä EU-maista että kolmansista maista.

Seuraavan sivun taulukko esittää tuonnin arvon CN01–24 nimikkeistön mukaisesti. Luokissa

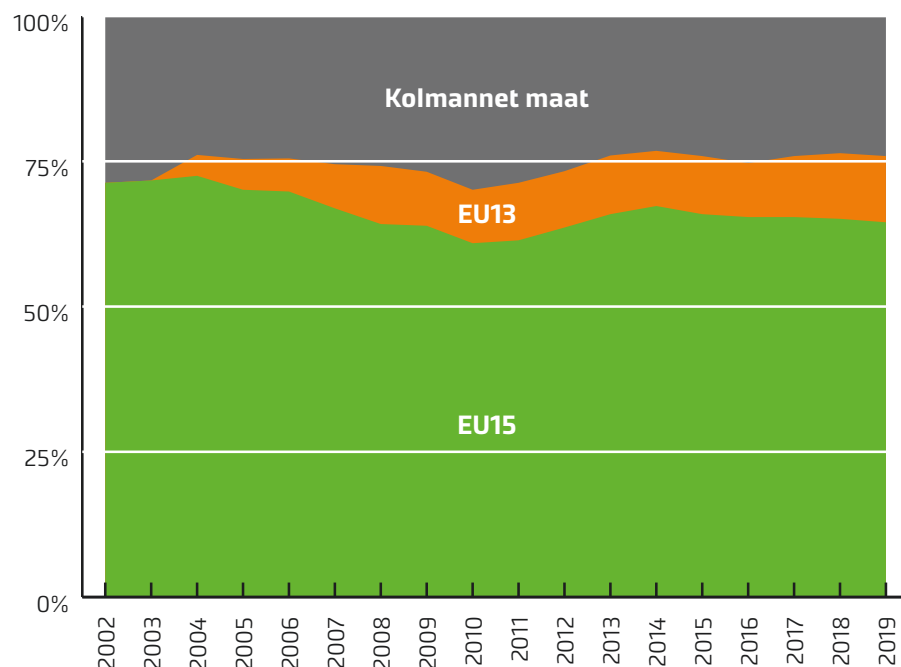
on yksittäisiä tuotteita, joiden kauppatarkoitus ei ole elintarvike. Nämä ovat yleensä pienehköjä eriä, lukuun ottamatta yhtä tuotetta: biodieselin tuotantoon tuotua palmuöljyä tai niiden jakeita. Ne tuodaan Kaukoidästä Alankomaiden kautta, joten taulukossa esiintyvä luku on oikais-tava Alankomaiden osalta. Palmuöljyn tuonnin arvo oli 190 milj. euroa vuonna 2018 ja 122 milj. euroa vuonna 2019, joten ilman sitä Alankomai-den tuonnin arvo oli alle 600 milj. euroa kumpakin vuonna. Näillä korjauksilla suurin tuontimaa on ollut Saksa jo useamman vuoden ajan.

Elintarvikeviennin maantieteellinen jakautuminen on vaihdellut huomattavasti rajummin. 2010-luvun

alkupuolelle saakka viennin suurin kohdema oli Venäjä. Vuonna 2014 Venäjän asettaman tuontitul-lin seurauksena Suomen vienti sinne on pudonnut dramaattisesti. Parhaana vuonna 2013 Venäjälle vietiin elintarvikkeita 442 miljoonan euron arvosta. Vuonna 2016 Venäjän vienti oli enää vain 126 milj. euroa ja vuonna 2019 vain 104 milj. euroa.

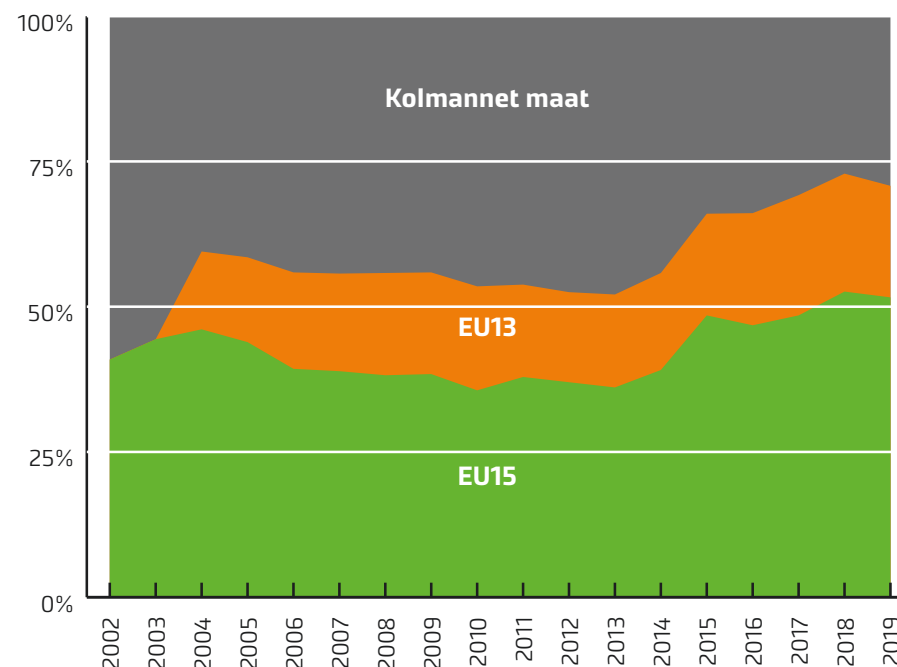
Naapurimaat ovat perinteisesti olleet Suomen elintarvikeviennin tukipilari kattaen yli puolet Suomen elintarvikeviennistä, mutta Venäjän tuontikiellon jälkeen osuus väheni dramaattisesti. Vuonna 2018 naapurimaiden yhteenlaskettu osuus elintarvikeviennistä oli alle 40 prosenttia.

Suomen elintarviketuonti alueittain

Lähde: Tulli, Luke

Suomen elintarvikevienti alueittain

Lähde: Tulli, Luke

Suomen elintarviketuonnin suurimmat alkuperämaat

	2018		2019		Arvon vuosimuutos (%)
	milj. EUR	%	milj. EUR	%	
Alankomaat	735	13,9	721	13,7	-2,0
Saksa	698	13,2	675	12,8	-3,3
Ruotsi	553	10,5	578	11,0	4,6
Espanja	327	6,2	340	6,4	3,9
Norja	353	6,7	324	6,1	-8,0
Tanska	302	5,7	293	5,5	-2,9
Italia	203	3,8	208	3,9	2,4
Puola	191	3,6	197	3,7	3,6
Ranska	186	3,5	187	3,5	0,3
Belgia	175	3,3	171	3,2	-2,2
Viro	173	3,3	168	3,2	-2,9
Brasilia	117	2,2	142	2,7	20,9
Iso-Britannia	137	2,6	116	2,2	-15,5
Liettua	102	1,9	100	1,9	-2,3
USA	58	1,1	71	1,3	23,4
Muut	967	18,3	990	18,8	2,4
Yhteensä	5275	100,0	5279	100,0	0,1

Lähde: Tulli, Luke

Suomen elintarvikeviennin suurimmat kohdemaat

	2018		2019		Arvon vuosimuutos (%)
	milj. EUR	%	milj. EUR	%	
Ruotsi	316	20,8	366	21,3	15,8
Viro	139	9,1	151	8,8	8,6
Saksa	94	6,2	120	7,0	27,9
Venäjä	100	6,6	104	6,0	4,1
Kiina	50	3,3	88	5,1	75,8
Alankomaat	66	4,4	87	5,1	31,4
Tanska	80	5,3	87	5,1	7,9
Ranska	105	6,9	86	5,0	-18,3
Puola	67	4,4	76	4,4	14,6
Norja	45	2,9	62	3,6	39,7
Liettua	48	3,1	44	2,6	-8,1
Iso-Britannia	48	3,2	43	2,5	-10,5
Belgia	32	2,1	36	2,1	12,8
USA	32	2,1	33	1,9	3,9
Latvia	29	1,9	29	1,7	0,4
Muut	299	17,7	333	17,7	11,2
Yhteensä	1 520	100,0	1 716	100,0	12,9

Lähde: Tulli, Luke

Venäjän osuus elintarvikeviennistä on siten tippunut huippuvuosien 26-28 prosentista 6 prosenttiin. Vientiä on lisätty muihin EU-maihin, etenkin Saksaan, Ranskaan, Alankomaihin ja Tanskaan. Vienti kasvoi näihin maihin 65-80 % vuosien 2014 ja 2019 välillä ja viennin arvo Ranskaan peräti viisinkertaistui.

Vuonna 2019 vienti kasvoi sekä Euroopan unioniin että sen ulkopuolelle. Kovin kasvu on saavutettu EU-maista Saksan ja Alankomaiden ja kolmansista maista Kiinan ja Norjan markkinoilla. Kiinan kasvuvauhti oli kaikista kohdemarkkinoista suurin, 75 %, vienti kasvoi edellisvuoden 50 milj. eurosta 88 milj. euroon. Kasvusta 60 % tuli sianlihasta ja 40 % maitojauheesta. Norjan 40 % viennin kasvu johtui

yksinomaan kalarehuista. EU-maista suurimmat kasvuluvut saavutettiin Saksan ja Alankomaiden viennissä, kun viennin arvo kumpaankin maahan kasvoi 30 %. Saksan markkinoilla on tehty uusia avauksia ja kampanjoita yhteistyössä paikallisten vähittäiskauppaketjujen kanssa. Silti suurin osa vuoden 2019 kasvusta johtui suurimokaurasta, Alankomaiden kasvu puolestaan meijerituotteista.

Ulkomaankauppa tuoteryhmittäin

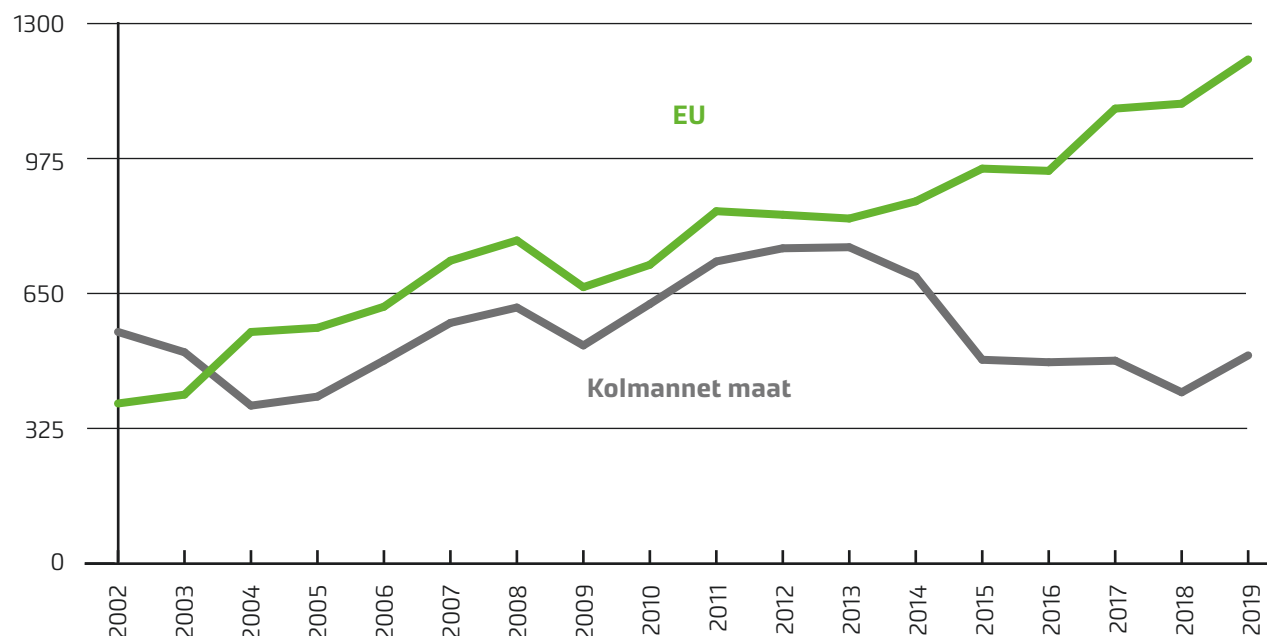
Suomen elintarviketuonnin suurimmat erät ovat juomat (10,4 %), hedelmät (8,9 %), leipomotuotteet (8,1 %), erinäiset elintarvikevalmisteet (7,6 %), kalat (7 %), kahvi, tee ja mausteet (5,5 %), juustot (5,3 %) sekä kasvikset (5,1 %).

Suomen elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä on edelleen meijerituotteet. Meijeriteollisuuden vienti on tosin laskenut vuoden 2013 huipputasosta 521 milj. eurosta 411 milj. euroon vuonna 2019. Alan osuus elintarvikealan kokonaisviennistä oli vuonna 2019 alle neljäsosan, kun vielä muutama vuosi sitten meijerituotteet vastasivat kolmasosasta vientiä.

Meijeriteollisuus on kuitenkin edelleen elintarvikesektorimme ainoa ala, joka on säilyttänyt positiivisen kauppataaseen koko EU-jäsenyyden ajan. Taseen saldo pysyi kuitenkin hädin tuskin positiivisena sukelleltuaan 160 milj. eurosta vuonna 2013 vajaan 16 milj. euroon vuonna 2016. Vuoteen 2019 meijerituotteiden ulkomaankauppataase nousi takaisin 67 milj. euroon. Meijeriviennin tuoterakenne on samalla kehittynyt epäsuotuisampaan suuntaan, kun esim. juustojen viennin dramaattinen lasku korvattiin voin ja maitojauheen viennillä. Vuosien 2013 ja 2019 juustojen osuus meijerituotteiden viennistä laski 32 prosentista 14 prosenttiin ja samaan aikaan voin ja maitojauheen osuus nousi 32 prosentista 52 prosenttiin.

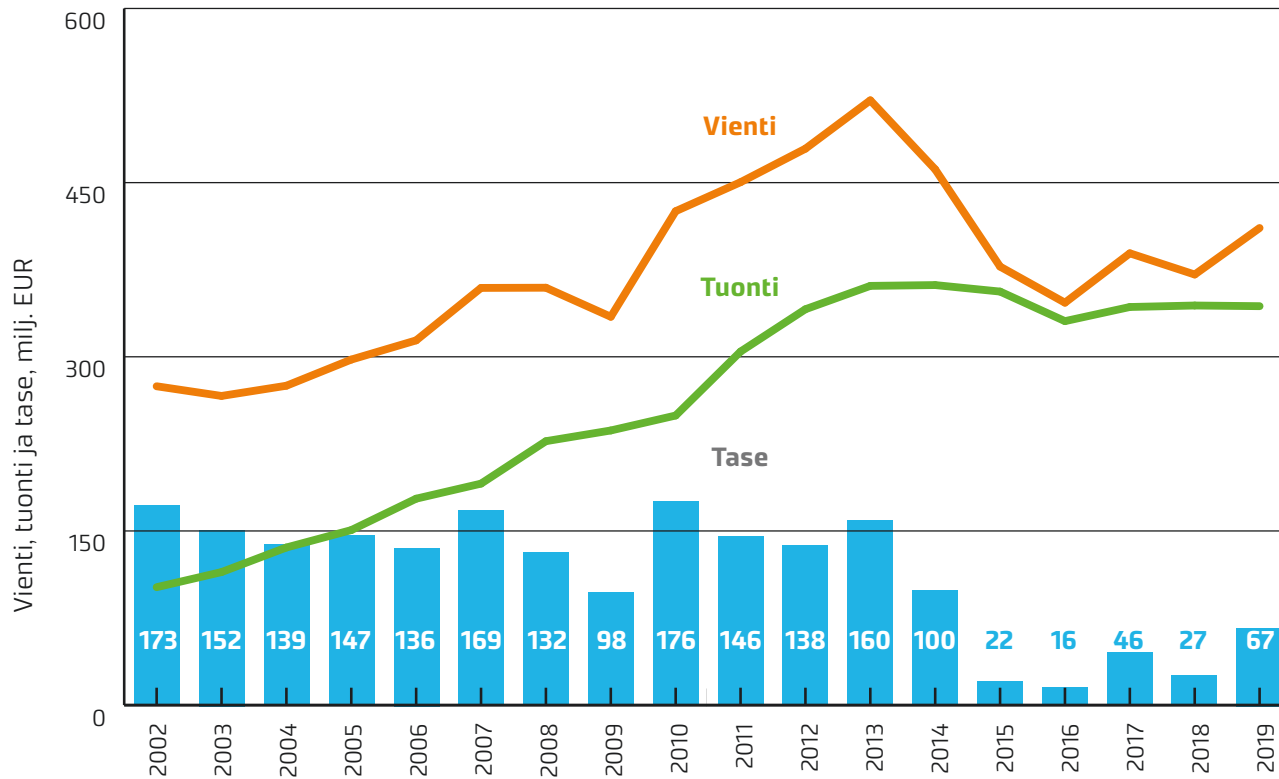
Vaikka vienti kasvoi ennätysellisellä 196 milj. eurolla vuonna 2019, vientimenestystä varjostaa se, että yli puolet tästä kasvusta on Norjan lohenvientiä. Suomesta on tullut Ruotsin tapaan kauttakulkumaa Norjan lohelle. Tälläkin hetkellä Ruotsi on Norjan lohenvientipolku EU:hun 3-4 miljardin euron arvosta. Suomen kalatuonti Norjasta harppasi vuonna 2017 noin 100 milj. eurolla, samana vuonna Suomen kalavienti EU maihin nousi 90 milj. eurolla. Siitä lähtien lohenvientipolku on pysynyt samalla tasolla, vuonna 2019 se oli n. 100 milj. euroa.

Suomen elintarvikeviennin arvo EU:hun ja kolmansiin maihin

Lähde: Tulli, Luke

Meijerituotteiden kauppataase Suomessa 2002-2019

Lähde: Tulli, Luke

Vuoden 2019 viennin kasvua selittää myös viljojen vienti, joka kasvoi 40 milj. eurolla 80 milj. eurosta 120 milj. euroon. Vientiä siivitti Euroopan vuoden 2018 heikon sadon seurauksena kasvanut kysyntä. Etenkin kauran kysyntä kasvoi muista EU-maista ja kauraa vietiin 24 milj. euroa enemmän edellisvuoteen nähden.

Sianlihan parantuneiden markkinanäkymien ja kohonneiden maailmanmarkkinahintojen seurauksena vuonna 2019 sianlihan vienti kasvoi 30 milj. eurolla, yltäen 74 milj. euroon. Suurin osa tästä kasvusta oli peräisin Kiinasta, jossa afrikkalainen sikarutto leikkasi kotimaista tuotantoa.

Meijerituotteiden, sianlihan ja viljojen lisäksi vuoden 2019 viennin kasvun takana on lisääntynyt juomien, etenkin alkoholijuomien, vienti 31 milj. eurolla sekä makeisten, sokeri- ja kaakaovalmisteiden vienti 23 milj. eurolla.

Sinänsä merkityksellisen viennin kasvun takana on siis suurimmaksi osaksi raaka-aineet ja puolivalmisteet, jalostettujen tuotteiden osuus kasvusta on alle kolmannes. Elintarvikealan tavoitteena on saavuttaa jatkossa viennin kasvua nimenomaan pidemmälle jalostettujen tuotteiden kautta.

Tilasto: Luke, [Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa](#)

Tilasto: Tulli, [Uljas - Tavaroiden ulkomaankauppa](#)

Maatalouspolitiikka

Jyrki Niemi, Timo Karhula ja Olli Niskanen

Suomen maatalouden tulevaisuus on jälleen liipaisimella, kun EU päättää vuoden 2020 aikana siitä, millaiseksi EU:n budjetti laaditaan seuraavaksi seitsemäksi vuodeksi. Maatalousrahoituksen turvaaminen on yksi Suomen poliittisista prioriteeteista rahoituskautta 2021-2027 koskevissa EU:n budjettineuvotteluissa. Vuonna 2020 viljelijätukien kokonaismäärä ylittää Suomessa runsaaseen 1,7 miljardiin euroon. Tuen perustan muodostavat EU:n kokonaan tai osittain rahoittamat tuet. Niiden osuus on noin 80 prosenttia maatalouden saamasta kokonaistuesta.

Suomen maatalouden toimintaedellytyksiin merkittävästi vaikuttavan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tulevaisuudesta on odotettavissa vuosien 2020-2021 aikana vilkasta poliittista keskustelua. Vuonna 2013 sovitussa politiikkauudistuksessa päätettiin maatalouspolitiikan rahoituksesta ja sisällöstä aina vuoteen 2020 saakka. Keskustelu tulevan rahoituskauden 2021-2027 maatalouspolitiikasta pääsi toden teolla liikkeelle komission julkistettua CAPin tulevaisuutta koskevan tiedonantonsa marraskuussa 2017. Toukokuussa 2018 komissio antoi ehdotuksensa unionin vuosien 2021-2027 rahoituskahykeksi ja kesäkuussa 2018 puolestaan tarkentavan esityksen yhteistä maatalouspolitiikkaa koskeviksi lainsäädäntötoimiksi.

Ratkaisua vuoden 2020 jälkeiseksi EU:n budjettiraamiksi sekä maatalouspolitiikaksi on siten haettu EU:ssa jo pari vuotta. Koska poliittista yhteisymmärrystä vuosien 2021-2027 budjetista ei ole onnistuttu saavuttamaan, myös CAP-uudistuksesta päättäminen on viivästynyt. Uusi maatalous-

politiikka ei tule siten voimaan EU:ssa alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuoden 2021 alusta, vaan maatalouspolitiikalle on tulossa näillä näkymin jopa kaksivuotinen siirtymäaika. Tämä tarkoittaa, että maatalouspolitiikan uudistusta ryhdytään toteuttamaan EU:ssa aikaisintaan vuonna 2023. Vuosina 2021-2022 toimitaan siten uuden rahoituskauden 2021-2027 budjetilla, mutta harjoitetaan edelleen kuluvan rahoituskauden maatalouspolitiikkaa.

Maatalouspolitiikan rahoituksen turvaaminen ja siirtymäkauden järjestelyt vuoden 2021 alusta eteenpäin edellyttävät kuitenkin sitä, että päätös vuosien 2021-2027 budjettikehyksestä saadaan aikaiseksi EU:n toimielimissä vuoden 2020 aikana. Jäsenmaiden on päästävä yhdessä Euroopan parlamentin kanssa yhteisymmärrykseen siitä, millaiseksi EU:n budjetti laaditaan seuraavaksi seitsemäksi vuodeksi. Budjetin kokonaistason lisäksi on päätettävä siitä, miten rahaa jaetaan eri kohteisiin.

EU-budjetin suurimmat osuudet ovat perinteisesti olleet maatalous sekä aluekehitystuet eli niin kutsuttu koheesiorahoitus. Paineet maatalouden budjettirahoitusosuuden pienentämiseksi ovat EU:ssa kuitenkin viime vuosina vahvistuneet. Suuret yhteiskunnalliset kysymykset, kuten ilmastonmuutoksen torjunta ja pakolaisvirrat, kiristävät kilpailua julkisesta rahasta. Nettomaksaja Britannian lähtö unionista puolestaan vähentää EU:n tulorahoitusta. Lisäksi tiukat nettomaksajamaat (Tanska, Hollanti, Ruotsi ja Saksa) ovat vaatineet EU:n kokonaisbudjetin pienentämisestä.

Maatalouspolitiikan on uudistuttava aikaisempaa nopeammin, jotta se pysyy yleisesti hyväksyttävänä. Käynnissä oleva koronakriisi toki korostaa ruokaturvan ja omavaraisuuden merkitystä, mikä heijastunee

jäsenmaiden kantoihin vuonna 2020 käytävissä budjettineuvotteluissa. Koronakriisin myötä jäsenmaissa saa kannatusta ajatus, että EU tarvitsee nykyistä vahvemman tartuntatautipolitiikan ja nykyistä enemmän varautumista vastaavan kaltaisiin katastrofeihin. Toisaalta taloudellinen kriisi ja jäsenmaiden velkaantuminen johtanevat siihen, että osa jäsenmaista on entistä haluttomampia lisäämään EU:n budjetin kokoa.

Suomelle maatalousrahoituksen turvaaminen käynnissä olevissa EU:n budjettineuvotteluissa on yksi poliittisista prioriteeteista. Menestymisellä maatalousrahoituksessa on suora yhteys Suomen nettomaksuun, koska Suomen EU:lta saamista jäsenmaksun vastineista maatalous muodostaa yli 60 %. Lisäksi tuen merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on selvästi suurempi kuin EU-maissa keskimäärin, sillä tuotantokustannukset ovat Suomessa luonnonolosuhteiden vuoksi markkinahintoja korkeammat.

Maataloustuen avulla on EU-aikana turvattu suomalaisen maatalouden kilpailuedellytykset ja tuotannon volyymin säilyminen maan eri osissa ja tuotantosunnissa. Vuonna 2018 viljelijätukien kokonaismäärä oli Suomessa runsaat 1,7 miljardia euroa, mikä vastasi lähes kolmannesta maatalouden kokonaistuotosta. EU:n kokonaan tai osittain rahoittamat tuet muodostavat Suomessa maataloustuen perustan. Niiden osuus on ollut viime vuosina noin 80 % maatalouden saamasta kokonaistuesta. EU-tukia on täydennetty kansallisista varoista maksettavalla tuella.

Komission vuonna 2018 tekemän budjettiehdotuksen mukaan EU-tukien kokonaismäärä laskisi Suomessa kehyskaudella 2021-2027 noin seitsemän prosenttia ohjelmakauteen 2014-2020 verrattuna. Ehdotuksen mukaan ykköspilarin suoriin tukiin kohdistuisi Suomessa runsaan kahden prosentin

ja kakkospilarin maaseudun kehittämistukiin puolestaan peräti 14 prosentin leikkaus. Tämä vuositasolla yhteensä noin 60 milj. euron leikkaus Suomen maatalouden saamiin EU-tukiin tarkoittaisi yli kymmenen prosentin leikkausta maatalouden yrittäjätuloon, jos referenssiksi otetaan vuoden 2018 yrittäjätulo, joka oli yhteensä 526 miljoonaa euroa.

EU-maataloustuet Suomessa

Vuonna 2020 viljelijätukia maksetaan Suomessa valtion talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1742 milj. euroa, eli saman verran kuin vuonna 2019. Yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) mukaista tukea maksetaan yhteensä 1423 milj. euroa. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP -tulotuesta (525 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (544 milj. euroa) ja ympäristökorvauksesta (238 milj. euroa). Lisäksi maksetaan luomu- ja eläinten hyvinvointikorvausta (116 milj. euroa).

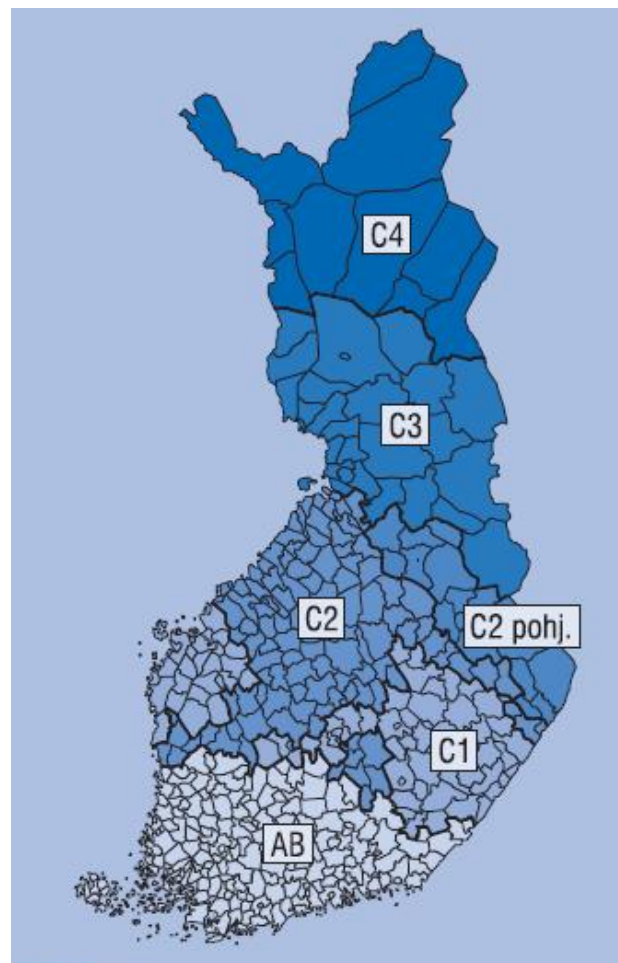
Yhteisen maatalouspolitiikan tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia. EU:n budjetista maksetun tuen osuus viljelijätuista on 44 % eli yhteensä 767 milj. euroa. EU:n kokonaan tai osittain rahoittamien tukien lisäksi maataloilille maksetaan vuonna 2020 kansallista tukea yhteensä 319 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pääosin pohjoisesta tuesta (296 milj. euroa) ja Etelä-Suomen kansallisesta tuesta sekä muista tukimuodoista (23 milj. euroa).

CAP -tulotuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa vajaan 20 % ja ympäristökorvauksesta EU maksaa runsaat 40 %. Loput maksetaan kansallisista varoista.

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu kahteen

päätukialueeseen (AB- ja C- tukialue). Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP -tuki, ympäristö- ja luonnonhaittakorvaus. Pohjoista tukea maksetaan C -alueella, joka on jaettu tuen porrastusta varten viiteen tukialueeseen ja lisäksi tukialueilla C3 ja C4 on käytössä osa-alueita. Tukialueella AB maksetaan Etelä-Suomen kansallista tukea.

Tukialueet Suomessa.

CAP -tuet

Pääosa EU:n kokonaan rahoittamista ns. CAP -tulotuesta maksetaan Suomessa EU:n vuonna 2013 hyväksymän tilatukijärjestelmän (vuodesta 2015 lähtien perustuki) kautta. Tuen saamisen ehtoihin sisältyvät täydentävien ehtojen eli perusvaatimusten noudattaminen. Täydentävät ehdot koostuvat viljelyyn liittyvistä hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksista sekä lakisääteisistä hoitovaatimuksista. Lakisääteiset hoitovaatimukset liittyvät ympäristöasioihin, kansanterveyteen, kasvien terveyteen sekä eläinten terveyteen ja hyvinvointiin.

CAP -tukien ehtoihin on sisällytetty vuodesta 2015 alkaen myös niin sanottuja viherryttämistoimenpiteitä, joilla tarkoitetaan perustason ylittäviä ympäristötoimenpiteitä. Viherryttämiseen on varattu 30 % kunkin maan suorien tukien kansallisesta enimmäismäärästä. Tuen saamiseksi tilalla on viljeltävä vähintään kahta/kolmea kasvia, pysyvät laitumet säilytettävä ja viljelyalasta jätettävä vähintään viisi prosenttia ekologisiksi alaksi (EFA-ala) Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakunnissa.

EU:n kokonaan rahoittamaa nuoren viljelijän tukea maksetaan viiden vuoden ajan tilanpidon aloittamisesta, jos hakija on aloittanut tilanpidon ensimmäistä kertaa pääasiallisena yrittäjänä alle 40-vuotiaana. Tuen tarkoituksena on helpottaa maataloustuotannon aloittamista ja maatalouden rakennekehitystä.

Osa CAP-tuesta voidaan maksaa myös tuotantositonnaisena. Suomessa tuotantoon sidottujen tukien osuus CAP -tuen kokonaispotista on lähes 20 prosenttia. Tuotantositonnaista tukea maksetaan emolehmien ja sonnien lisäksi uuhille.

CAP-tuen rakenne vuodesta 2015 alkaen.

Tukimuoto	Valinnanvapaus	Määrä
Tuen perusosa	Pakollinen	Jäljelle jäävä osa
Viherryttäminen	Pakollinen	Kiinteä 30 % osuus
Luonnonhaittaosa	Valinnainen	Enintään 5 %
Nuorten viljelijöiden tuki	Pakollinen	2 % saakka
Tuotantoon sidottu tuki	Valinnainen	Enintään 8 % tai 13 %, mahdollisuus 2 % valkuaiskasvilisään
Pienten tilojen tuki	Valinnainen	Enintään 10 %

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaittakorvaus eli LFA -tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutualueiden jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Suomessa tuki kattaa lähes koko viljellyn peltoalan (2,16 miljoonaa hehtaaria).

Luonnonhaittakorvauksen tavoitteena on maataloustuotannon jatkuminen pohjoisesta sijainnista aiheutuvista epäsuotuisista ilmasto-oloista huolimatta, tilalukumäärän hallittu kehittyminen sekä taloudellisesti elinvoimaisten maatilayksiköiden säilyttäminen ja tätä kautta maaseudun työllisyyden ylläpitäminen ja maaseutualueiden taloudellisen kehityksen edistäminen.

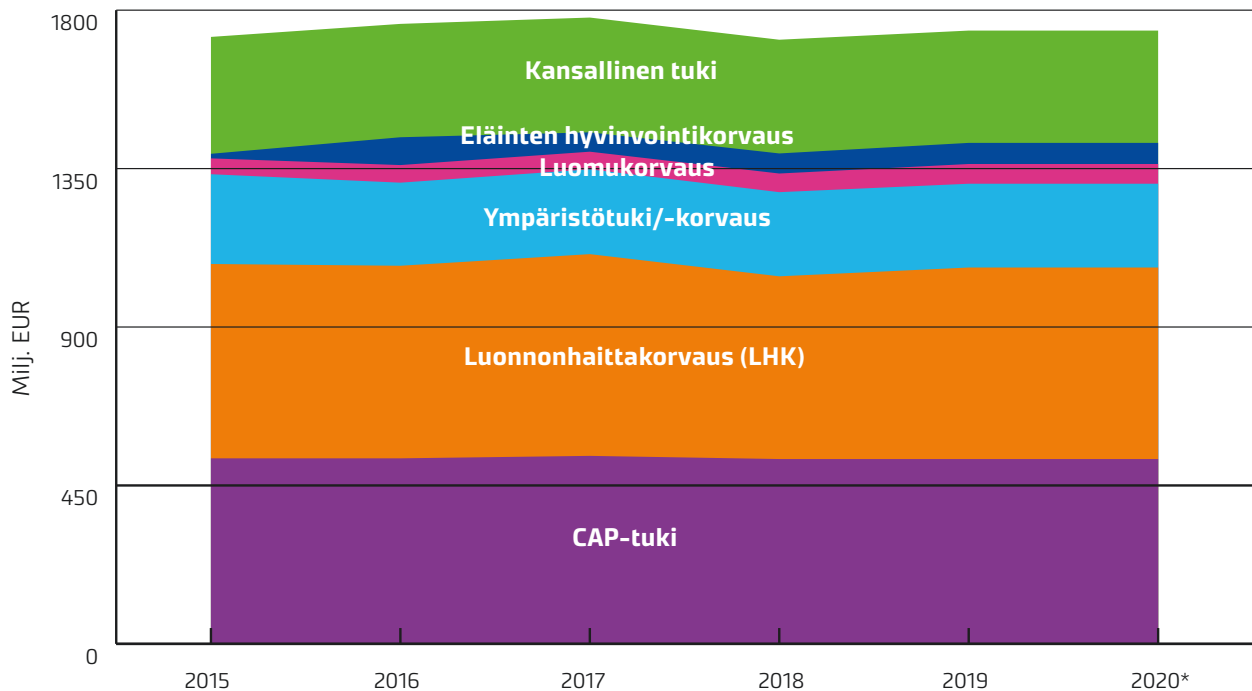
Vuosina 2007-2013 luonnonhaittakorvausta maksettiin Suomessa keskimäärin 421 milj. euroa vuodessa. Vuodelle 2020 tukea on budjetoitu maksettavaksi 544 milj. euroa. Tukisumma on kasvanut, koska luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa (noin 120 milj. euroa) on maksettu vuodesta 2015 lähtien osana EU:n luonnonhaittakorvausta. EU:n maksuosuus luonnonhaittakorvauksesta on vajaat 20 %.

Ympäristökorvaus

Vuonna 1995 käyttöön otetulla maatalouden ympäristötuella korvataan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulomenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.

Vuodesta 2015 alkaen ympäristötukea on nimitetty ympäristökorvaukseksi. Samalla kolmiportaisesta perus-, lisä-, ja erityistukitoimenpiteet sisältävästä järjestelmästä siirryttiin lohko-kohtaisiin toimenpiteisiin.

Maatalouden viljelijätuki Suomessa vuosina 2015-2020.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa vuosina 2012–2020, milj. euroa.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020***
CAP-tulotuki	539	539	524	527	527	534	525	525	525
Luonnonhaittakorvaus	422	412	423	552	547	573	536	543	543
<i>EU:n osuus</i>	118	115	118	97	97	103	95	95	
<i>Kansallinen osuus</i>	304	297	305	455	450	470	441	449	
Ympäristökorvaus**	363	379	369	255	236	241	239	238	238
<i>EU:n osuus</i>	107	112	107	107	99	101	101	100	
<i>Kansallinen osuus</i>	265	267	262	148	137	140	138	138	
Luomukorvaus				45	50	50	53	56	56
<i>EU:n osuus</i>				19	21	21	22	22	
<i>Kansallinen osuus</i>				26	29	29	31	34	
Eläinten hyvinvointikorvaus				13	79	55	57	60	60
<i>EU:n osuus</i>				5	33	23	24	25	
<i>Kansallinen osuus</i>				8	46	32	33	35	
Yhteensä*	1324	1330	1316	1431	1439	1453	1410	1422	1422
EU:n osuus yhteensä	764	766	749	755	777	782	767	767	
Kansallinen osuus yhteensä	560	564	567	637	662	671	643	656	

*EU:n rahoituskauden vaihtumisen vuoksi vuosien 2012–2014 ja 2015–2019 lukujen vertailu on tehtävä varoen.

**Ympäristökorvaukseen on vuosina 2012–2014 sisällytetty myös luomuun ja eläinten hyvinvointiin liittyvät tuet.

***Arvio

Ympäristökorvausjärjestelmän tavoitteena on edistää luonnon biologista monimuotoisuutta sekä vähentää maatalouden päästöjä ilmaan ja vesistöihin. Ympäristökorvaukset jakautuvat kaikille pakolliseen ravinteiden tasapainoisen käytön toimenpiteeseen sekä valinnaisiin lohkokohtaisiin toimiin.

Kaikille ohjelmaan sitoutuneille viljelijöille pakollinen toimenpide sisältää rajat tynen ja fosforin käytölle peltoviljelyssä. Tilakohtaiset toimet koskevat muun muassa lannan käyttöä ja luonnon monimuotoisuuden lisäämistä.

Ohjelmakaudella 2007–2013 ympäristötukea maksettiin Suomessa keskimäärin 320 milj. euroa vuodessa. EU:n rahoitusosuus ympäristötuesta on ollut keskimäärin 28 %. Vuodelle 2020 ympäristökorvausta on budjetoitu maksettavaksi 238 milj. euroa, josta kansallinen osuus on 138 milj. euroa. Ympäristökorvauksen lisäksi maksetaan luomukorvausta ja eläinten hyvinvointikorvausta yhteensä 116 milj. euroa. Luonnonmukaista tuotantoa ja eläinten hyvinvointia tukemalla pyritään ohjaamaan maataloustuotantoa entistä eettisempään ja ekologisempaan suuntaan.

Kansallinen tuki

Kansallisista varoista maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. EU -jäsenyysneuvottelujen yhteydessä sovittiin peruseriaatteista, joita sovelletaan kansallisen tuen tasoa ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa.

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa, milj. euroa (tuotantovuotteen kohdistuvat tuet).

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pohjoinen tuki	328,2	317,4	314,7	296,5	285,7	296,3	294,5	297,3	296,3
Etelä-Suomen kansallinen tuki	74,9	62,5	62,5	28,9	27,0	25,1	23,2	20,2	17,4
LFA-tuen kansallinen lisäosa*	119,4	119,3	118,6	-	-	-	-	-	-
Muut kansalliset tuet	11,8	5,7	6,3	6,7	9,6	5,4	5,5	5,0	5,3
Yhteensä	534,3	504,9	502,1	332,1	322,3	326,8	323,2	322,5	319,0

*Vuodesta 2015 lähtien luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa on maksettu osana EU:n luonnonhaittakorvausta.

**Arvio

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoittuville alueille eli C -tukialueille. Runsas 1,4 milj. ha eli 55,5 % Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi.

Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä porojen eläinlääkintätuen.

Vuonna 2020 pohjoista tukea maksetaan yhteensä lähes 296 milj. euroa. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot ovat maidon pohjoinen tuotantotuki (160 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (78 milj. €).

Pohjoisen tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti viiden vuoden väliajoin. Viimeisin arviointiraportti siitä, ovatko pohjoiselle tuelle asetetut tavoitteet saavutettu ja ovatko järjestelmässä käytettävät keinot edelleen tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja, valmistui vuonna 2016. Arviointitulosten perusteella komissio ja Suomi kävivät vuonna 2016 neuvottelut tuen jatkosta ja kehittämistarpeista.

Etelä-Suomen kansallinen tuki

Vuonna 2015 Suomi siirsi merkittävän osan tuotantosidonnaisista Etelä-Suomen tuista osaksi EU:n kokonaan rahoittamia suorita tukia. Tämän myötä Etelä-Suomen maidon- ja naudanlihatuotantoa, lammis- ja vuohitaloutta sekä täkkelysperunan ja avomaanvihannesten viljelyä tuetaan nykyään pääosin EU -tukiin pohjautuvalla järjestelmällä.

Kansallista tulotukea Etelä-Suomessa maksetaan edelleen sika- ja siipikarjataloudelle ja puutarhatuotannolle EU:n yhteisen markkinajärjestelyn asetuksen 214 a artiklan ja komission päätöksen C (2014) 510 nojalla vuosina 2014-2020. Tämä yhteisölainsäädäntöön perustuva oikeusperusta Etelä-Suomen kansallisen maataloustuen jatkolle hyväksyttiin EU:n toimielimissä syksyllä 2013. Tukea maksetaan vuonna 2020 yhteensä noin 17 milj. euroa.

Maatalouden rakennetuet

Maatalouden rakennetukien tavoitteena on toimintaedellytysten ja kilpailukyvyyn kehittäminen edistämällä maataloustuotannon tehokkuutta ja laatua kestävän kehityksen periaatteita noudattaen. Näitä rakennetuen muotoja ovat avustukset, korkotuet ja valtion takaukset. Vuonna 2019 rakennetukikohteiden avustuspäätöksiä tehtiin noin 2350 kappaletta ja myönnetty rahoitus oli yhteensä noin 154 miljoonaa euroa.

Maatalouden investointituilla pyritään edistämään yrityskoon kasvua ja siten alentamaan tuotantokustannuksia. Vuonna 2019 investointitukia myönnettiin yhteensä 2057 kohteeseen, yhteensä 143 miljoonaa euroa, josta lypsykarjatalouden rakentaminen on ollut suurin yksittäinen kohde noin 40 % osuudella. Vuosina 2020 ja 2021 lypsykarjatalouden investointien määrän odotetaan vähentyvän huomattavasti, jonka vuoksi myös investointien rahoituksen tarve tulee jonkin verran alenemaan.

Nuorten viljelijöiden aloitustuella puolestaan tuetaan elinkeinon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Vuonna 2019 tuettiin noin 280 tilanpidon aloittamista, yhteensä noin 9,4 miljoonaa euron avustuksilla.

Vuonna 2020 korkotukilainoja voidaan myöntää maatilojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin enintään 250 milj. euroa. Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitusten avustuksiin sekä investointeihin on vuodelle 2020 budjetoitu 88 milj. euroa. Uusia luopumistukipäätöksiä ei ole enää vuoden 2018 jälkeen voitu tehdä, mutta olemassa oleviin luopumiseläkkeisiin on budjetoitu 45 milj. euroa. Kokonaan kansallisesti rahoitettavat investointiavustukset myönnetään ja maksetaan edelleen Maatilatalouden kehittämisrahastosta. Investointien rahoituksen riittävyden turvaamiseksi rahoituskausien vaihtumisen aikana kehittämisrahastoon siirretään vuoden 2020 valtion talousarviosta 90,3 milj. euroa.

Lomituspalvelut

Päätoimisilla kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus saada 26 lomapäivää vuodessa. Lomituspalveluiden johtamisesta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Lomituspalveluiden tarkoitus on turvata maatalousyrityksen keskeytymätön toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Vuosilomaan oikeutettujen maatalousyrittäjien määrä on laskenut vuosi vuodelta kotieläintilojen lukumäärän vähentyessä. Vuoden 2020 arvio yrittäjien lukumäärästä on 14 105, joka on noin 900 vähemmän kuin edellisvuonna. Kymmenen vuotta aiemmin vuonna 2010 oli 26 340 yrittäjää. Vuonna 2019 maatalousyrittäjien lomituspalveluihin käytettiin varoja yhteensä noin 135 milj. euroa, kun vuoden 2020 budjetissa määrää supistetaan rakennekehityksen myötä 123 miljoonaan

Eräiden rakennetukikohteiden määrä ja niihin sidotut varat vuosina 2012-2019.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Avustuspäätöksiä, kpl*	2205	2461	2694	1317	2133	2726	2720	2602
Myönnetty rahoitus yhteensä, milj. €* [*]	73,1	92,2	92,3	52,8	96,9	119,2	133,7	153,8
Nautakarjatalouden rakentaminen, kpl	363	376	319	116	255	311	305	310
Sikatalouden rakentaminen, kpl	38	29	27	17	29	37	33	48
Puutarhatalouden investoinnit, kpl	55	51	41	51	59	72	54	69
Salaojitus, kpl	368	324	428	336	590	618	554	494
Korkotukilainat investointeihin, milj. €	129,9	140,3	105	60,1	103,9	128,9	135,7	159,3
Tilanpidon aloitustuki, kpl	544	597	1108	127	300	312	474	281
Korkotukilainat, tilanpidon aloittamiseen, milj. €	60,9	68,9	134,9	19,4	45,1	46,3	67,4	39,6
Korkotukimenot yhteensä, milj. €	18,6	11,3	12,5	12,7	11,0	10,6	11	12,2

Lähde: MMM, Ruokavirasto

*Sis. kaikki Eu-osarahoitteiset ja kansallisesti rahoitetut kohteet

Maatalous- ja elintarvikemarkkinat

Viljamarkkinat

Csaba Jansik ja Anneli Partala

Suomen viljasektori on omavarainen kaikkien viljojen osalta. Vehnän omavaraisuus saavutettiin 2000-luvun alkupuolella, rukiin taas viime vuosina. Viljaa jalostava teollisuus turvautuu satunnaisia mylly- ja rehueriä lukuun ottamatta täysin kotimaiseen raaka-aineeseen. Suomen viljavarastot ovat kansainvälisessä vertailussa korkeita. Tämä mahdollistaa sen, että pitkälti edellisvuosien varastoilla selvittää myös katovuoden läpi, kuten satokausi 2018/19 on osoittanut. Korkea omavaraisuusaste, korkeat varastot ja viennin kilpailuhaitat tai kehittymättömät vientikanavat saavat aikaan Euroopan hintoihin nähden matalahkon hintatason. Eniten vientipotentialia on kauralla, jossa Suomella on suhteellinen kilpailuetu. Varsinkin erikoiskauratuotteilla on hyviä mahdollisuuksia vientimarkkinoilla. Viljan kulutus on siirtymässä vehnästä terveellisempiin viljoihin kuten kauraan, jonka kulutusta on siivittänyt elintarvikekäyttöön liittyvä innovaatio, korkeatasoinen tutkimus ja monipuolinen tuotevalikoima.

Viljataseet

Viljataseiden kansainvälinen tarkastelujakso on sato- eli markkinavuosi. Sen looginen alku on 1.7. eli tällöin seurataan syksyllä korjatun sadon käyttöä seuraavan vuoden sadonkorjuun alkuun asti. Viljojen markkinavuoden perusteena on loppukesän ja syksyn aikana korjattu uusi sato, joka pääosin käytetään seuraavaan satoon mennessä. Näin tase sisältää saman ajanjakson tarjonta- ja kysyntämäärät.

Suomessa seurataan meneillään olevaa viljata-setta Vilja-alan yhteistyöryhmän (VYR) ja Luken yhteistyönä neljä kertaa satokauden aikana. Satokauden 2019/20 osalta viimeisin päivitys on tehty

17.3.2020. Kesällä 2020 alkavan uuden satokauden tuotantoluvut on laskettu maaliskuun kylvöennusteiden ja viiden vuoden keskisatojen perusteella. Kauden 2020/21 viljan käyttöluvut ovat arvioita.

Vehnän tuotanto omavaraiseksi

Vehnän tuotanto tuplaantui 400 tuhannesta tonnista 800 tuhanteen tonniin vuosien 1995 ja 2005 välillä. Kotimaan käyttö vaihteli jo silloin 600 - 650 tuhannen tonnin tasolla, joten osa kulutuksesta jouduttiin kattamaan tuonnilla. Omavaraisuus saavutettiin 2000-luvun alkupuolella, jonka jälkeen vehnän tuonti on ollut vähäistä ja satunnaista.

EU-jäsenyyden alussa alkanut vehnän tuotannon kasvu jatkui tasaisesti aina 2010-luvun puoliväliin saakka, jolloin se ylitti jo miljoonan tonnin rajan. Siihen asti kotimainen käyttö pysyi melko vakiona siitä huolimatta että 100 tuhatta tonnia vaativa vehnätärkkelystuotanto ajettiin alas 2000-luvun alkupuolella. Vuosituhannen vaihteen jälkeen vehnän rehukäytön reipas kasvu korvasi sekä tasaisesti vähenevän leipomokäytön että vehnätärkkelystuotannon häviämisen. Vehnää alettiin käyttää huomattavasti enemmän sekä rehuteollisuuden resepteissä että maataloilla. Kasvu oli vahvasti kytköksissä siipikarjanlihan tuotannon kanssa, sillä vehnä on siipikarjan rehun pääraaka-aineita.

Vuosina 2014 - 2016 puitiin huippusatoja, jonka seurauksena runsas tarjonta ja edulliset hinnat mahdollistivat vehnän rehukäytön nousun uudelle tasolle. Vehnää myös vietiin 200-300 tuhatta tonnia näinä vuosina.

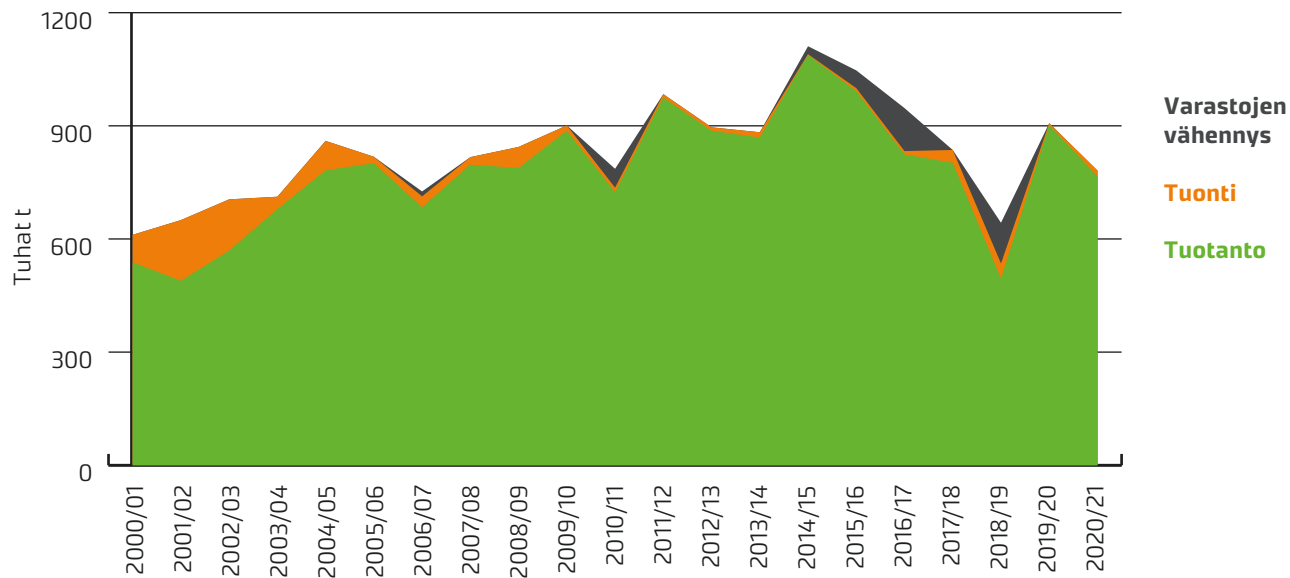
Hyvinä satovuosina tarjonta on kuitenkin runsasta myös Euroopan tehotuotantomaista ja matalat maailmanmarkkinahinnat yhdistettynä Keski-Eu-

roopan maiden puolitoista-kaksi kertaa suurempiin keskisatoihin pistävät Suomen vehnäntuotannon kilpailukyvyyn koetukselle. Suomen haastavissa kasvulosuhteissa vehnän tuotannossa on haasteena saada riittävän suuri sakoluku ja valkuaispitoisuus. Lisäksi Suomessa tuotanto on kevätvehnävaltaista, kun muualla Euroopassa viljellään lähes ainoastaan yleensä satoisampaa syysvehnää. Suunnitelmallista vientiä vaikeuttaa siis pohjoisille leveysasteille ominainen laaturiski, joka voi tehdä Suomen vehnän viennistä kannattamatonta. Tämän takia Suomesta viedään ennen kaikkea peruslaatuista leipävehnää esim. Lähi-Idän maihin. Kansainvälisillä rehuvehnämarkkinoilla suomalainen vehnä ei ole kilpailukykyistä. Vehnän ja ohran viennillä on myös suhteellinen logistiikkaan liittyvä kilpailuhaitta kau-raan verrattuna, sillä niiden markkinat sijaitsevat kauempana nostaen rahtikustannuksia Keski-Euroopan tuottajamaihin verrattuna.

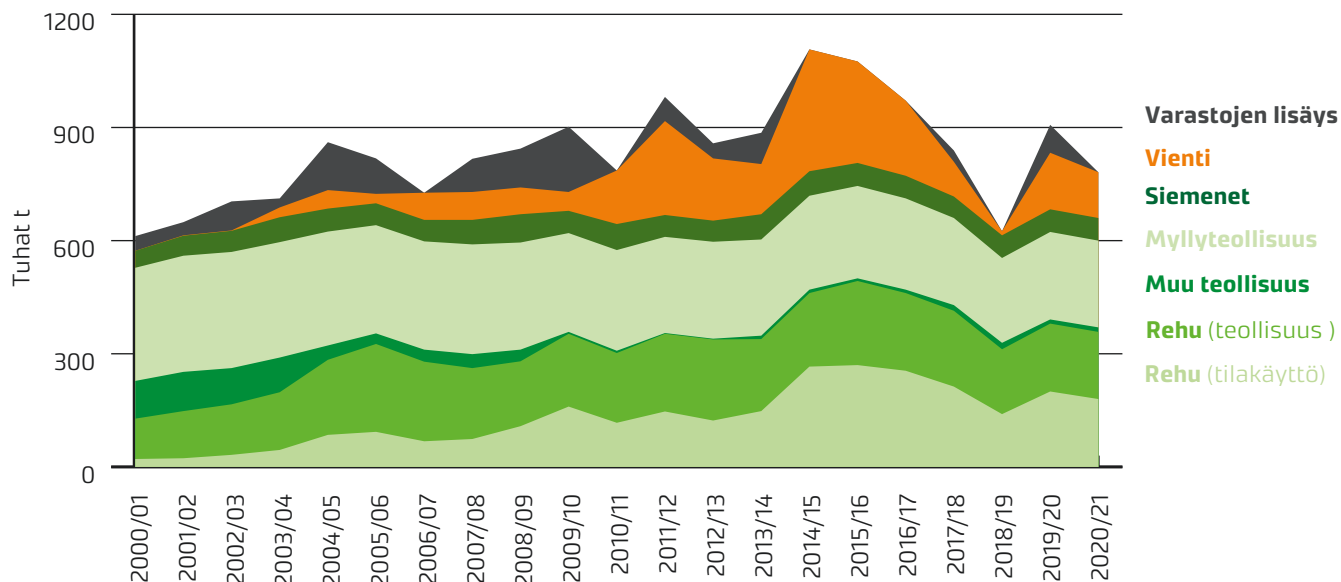
2010-luvun loppua kohden tuotanto palautui lähemmäksi kotimaan käyttöä, 700-800 tuhannen tonnin tasoa. Viimeisimpien vuosien aikana koetut äärimmäiset sääolosuhteet johtivat sadon määrän ja laadun hurjaan vaihteluun, joista kovin oli vuoden 2018 kuivuus. Vehnän sato oli alimmillaan sitten vuositu-hannen vaihteen, reilusti alle kotimaan käytön. Suurimmaksi osaksi alijäämä hoidettiin edellisten vuosien aikana kertyneistä varastoista - vehnän tuontia oli vain vähän ja näin korvattiin katovuoden puute. Rehuvehnän hinta pompahti muita rehuviljoja korkeammaksi ja rehuviljan käytön painopiste siirtyi kaudella 2018/19 ohraan ja muihin rehuviljoihin. Rehuvehnän käyttö el-pyi kuitenkin seuraavan 2019/20 kauden paremman sadon ja edullisemmän hintatason ansiosta.

Satokauden 2019/20 runsas vehnäsato oli osittain seurausta suotuisasta syysvehnän kylvösäädästä,

Vehnän tarjonta Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

Vehnän kysyntä Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

joka takasi runsaan syysvehnäalan. Vehnän keski-sadot olivat poikkeuksellisen suuria juuri syysvehnälohkoilla. Sateiset puintisäät taas heikensivät ennen kaikkea kevätvehnän laatua.

Tulevan syksyn 2020 sadon määrään vaikuttaa kesän ja puintisään lisäksi se, kuinka poikkeuksellisen leuto ja sateinen, mutta ajoittain kovillakin pakkasjaksoilla katkottu talvi on vaikeuttanut syysvehnän talvehtimistä ja verottanut syysvehnän satoa.

Rukiin suosio kasvanut

Ruis on toiseksi tärkein leipäviljamme. Ruisleipä on Suomen rikkaan leipäkulttuurin vahva pilari, johon liittyy pitkiä perinteitä ja paljon tunteita. Vuonna 2017 satavuotiaan Suomen juhluvuonna järjestetyssä äänestyksessä Suomen kansallisruoaksi valittiin ruisleipä. Ruis on tuotantomäärältään pienin viljamme ja lähes koko sato käytetään ruoaksi. Koska pääosa rukiista kylvetään syksyllä, on syksyn kylvöolosuhteilla ratkaiseva merkitys seuraavan vuoden viljelyalaan ja satomäärään.

Tätä taustaa vasten oli varsin kiusallista se, että kotimainen ruissato riitti vain noin puoleen Suomen ruisleivän tuotantoa pitkälle 2010-luvun puoliväliin saakka ja puolet ruistarpeistamme jouduttiin kattamaan tuonnilla Baltian maista, Puolasta ja Saksasta. Ruisleivän valmistukseen käytetyt völymit vaihtelivat 86 ja 100 tuhannen tonnin välissä viimeisen 25 vuoden aikana. Tuonnin määrä taas vaihteli 20-80 tuhannen tonnin välissä ennen vuotta 2014.

Tilanteen ratkaisemiseksi perustettiin Pro Ruis yhdistys vuonna 2011. Yhdistys on edistänyt kotimaisen rukiin saatavuutta ja ketjun kehittämistä koko

ruisketjun toimijoiden voimin. Ruisketjun sitoutuneisuus omavaraisuuden saavuttamiseksi näkyi myös tuottajahinnoissa, ja rukiin hinnat pidettiin vuosien 2013-17 aikana selkeästi houkuttelevalla tasolla muihin viljoihin nähden. Yhteistyön ja vahvan sitoutuneisuuden tulokset ovat näkyneet rukiin tuotantovolyyymeissä vuoden 2015 sadosta lähtien.

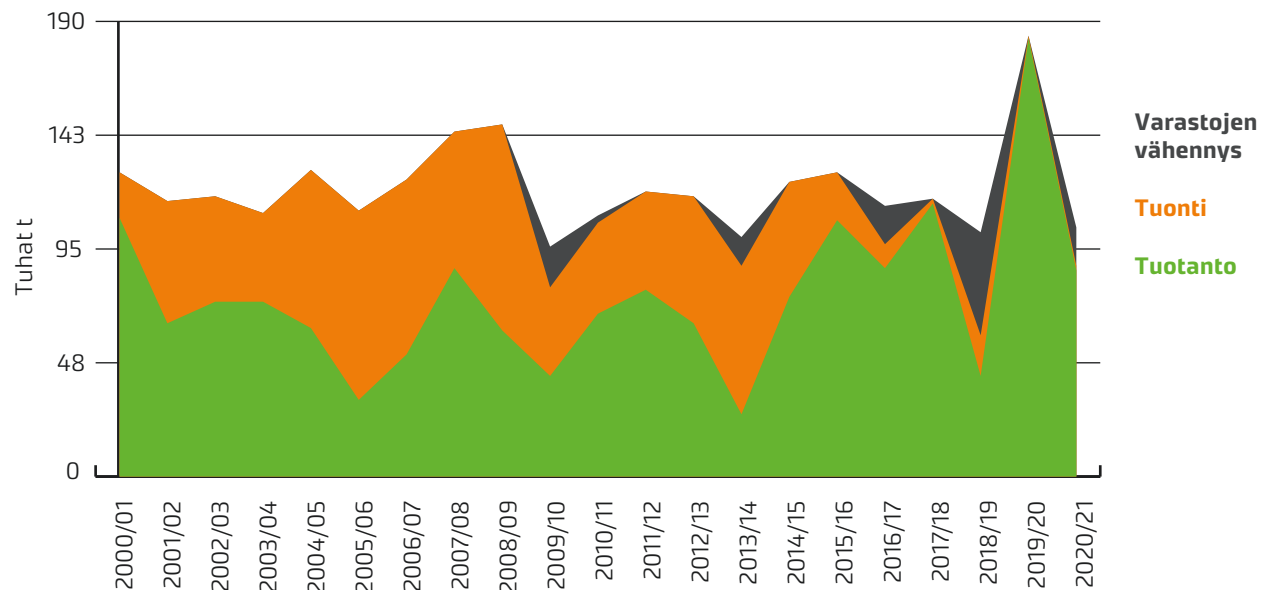
Rukiin omavaraisuus saavutettiin satokautena 2016/17, jonka jälkeen on tarvittu vain vähäisiä tuontierä. Vuoden 2018 katovuoden tarpeetkin katettiin suurimmaksi osaksi edellisten vuosien varastoista.

Syksyn 2018 yli 200 euroa tonnilta maksetut hinnat yhdessä suosiollisten syyskylvöolosuhteiden kanssa räjäyttivät rukiin viljelysuosion. Kesällä 2019 puitiin tämä vuosisadan korkein ruissato, 183 tuhatta tonnia. Leipäkäytön tuplasti ylittävä tarjonta heilauttaa tasetta vakavasti. Rukiin hinnat palautuivat 160 euron/tonni tasolle.

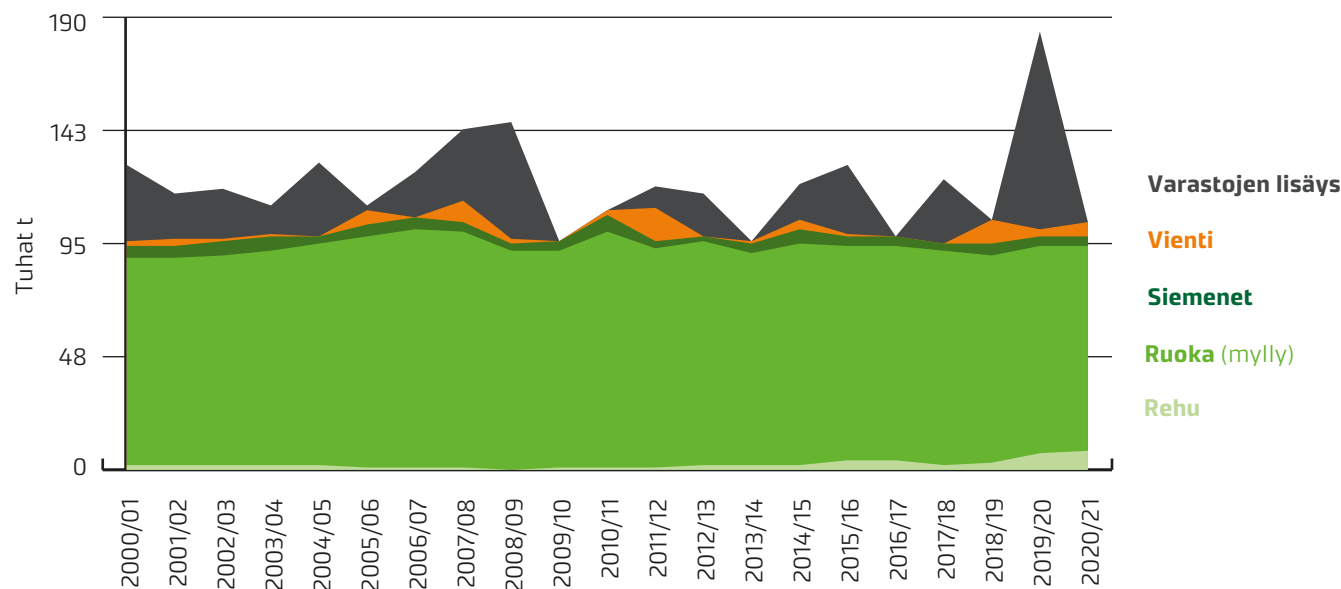
Ruis on neljästä viljalajistamme poikkeuksellinen siinä, ettei sillä ole ruokakäytön ohella vaihtoehtoisia käyttömuotoja. Rukiin vienti on epärealistista tehotuottajamaiden Puolan ja Saksan hintatason takia. Rukiin rehukäyttö ei Suomessa ole vakiintunut niukan tarjonnan takia. Rehu on kuitenkin se käyttömuoto, jolla tulevaisuudessa voidaan puskuroida tarjonnan ja kysynnän pienempiä epätasapainotilanteita.

Rukiin rehukäyttö on hieman kasvanut, varsinkin viime satokautena, kotieläintilojen rukiin rehukäytön myötä. Kotimaisen rehuteollisuuden reseptihin tarvittaisiin systemaattisempaa rehuuotantoa ja isompia volyymeja. Useissa maissa - kuten

Rukiin tarjonta Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

Rukiin kysyntä Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

Tanskassa, Saksassa ja Puolassa - ruis on vakiintunut teollisen rehun raaka-aineeksi.

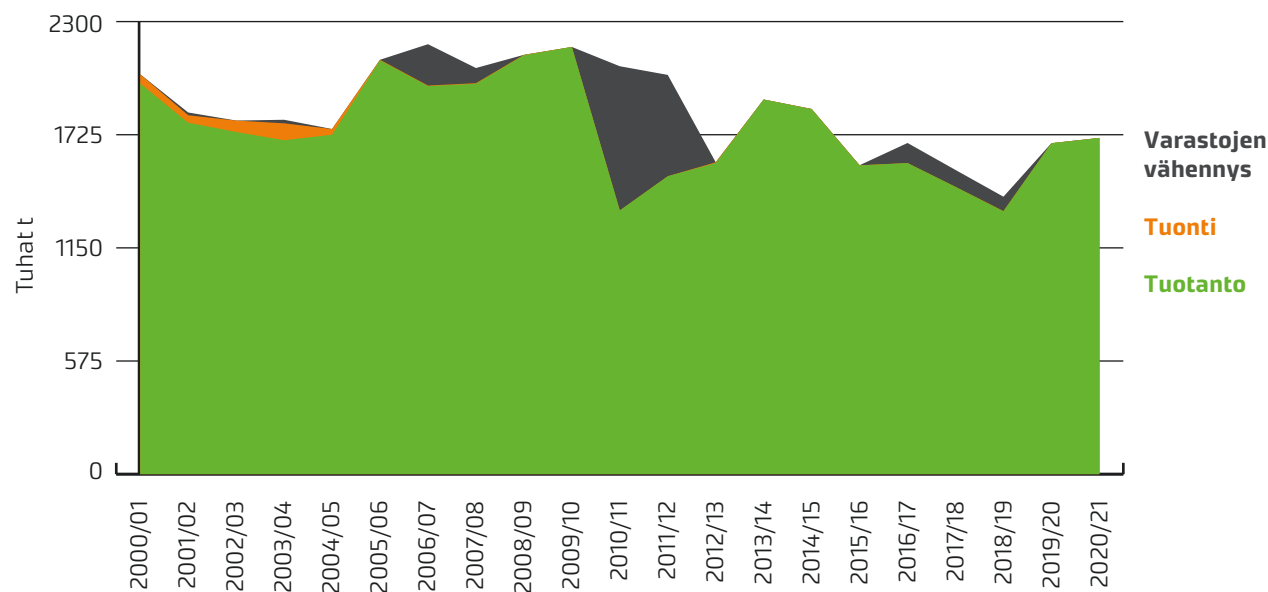
Toinen markkinoita tasapainottava ratkaisu on sopimustuotannon yleistyminen. Viime satokausi opetti viljelijöille sopimuksen tarpeellisuuden kantapään kautta. Kiinteähintaisen sopimuksen tehneet saivat edelleen parhaimmillaan viime talven hintatason, kun taas hinnat putosivat dramaattisesti sopimuksettomilla erillä. Sopimustuotantomahdollisuus on käytettävissä laajalti, ja viimeisten kahden-kolmen vuoden aikana sopimustuotantoaste kasvoi erittäin korkealle. Kesän 2019 ennätysradon jälkeen sopimustuottajien kiinteät hinnat ja markkinahinnat eriytyivät reilusti, sopimuksettoman rukiin hinta vajosi peräti alle 100 euroa/tonni. Kaikkien viljelijöiden ymmärrys ja pyrkimys viljellä ruista pelkästään sopimustuotannon puitteissa toisi rukiin tuotantoon ja hintoihin paremman markkinatasapainon. Rukiin viljelylaajuuteen vaikuttaa kuitenkin aina syksyn sää, sillä syyskylvöaika voi jäädä sääolosuhteiden takia hyvin lyhyeksi.

Ohrasta on moneksi

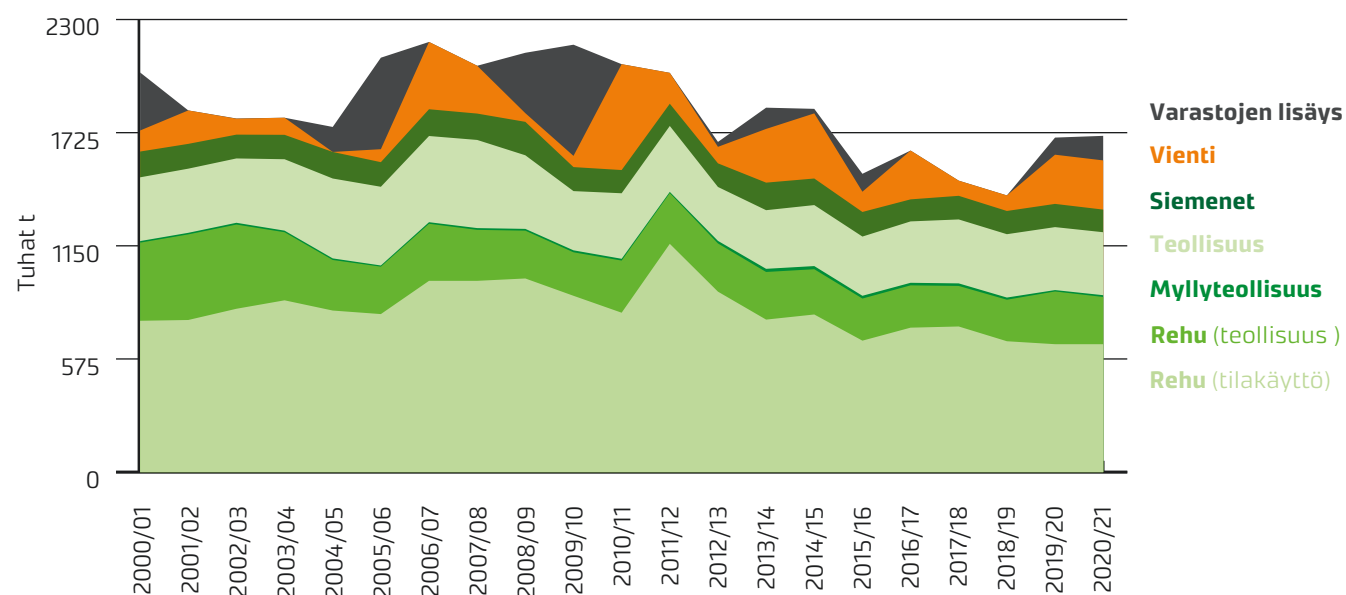
Ohraa on viljelty Suomessa viljalajeista eniten. Tämä johtuu siitä, että ohra on ollut kotieläinsektorimme päärehuvilja, lisäksi ohralla on useita muita käyttökohteita. Tuotanto on käytännössä aina kattanut kotimaan kysynnän niin, ettei tuonnille ole ollut tarvetta 2000-luvun alkuvuosien jälkeen lainkaan. Silloisetkin tuontierät olivat kokonaiskäyttöön nähden vähäisiä.

Ohrasta saatiin 2000-luvun loppupuolella neljänä peräkkäisenä vuonna 2-2,1 miljoonan tonnin huipputasoa, mikä ylitti kotimaan käytön 1,8 miljoonan tonnin tason reilusti. Ylimääräistä ohraa käytettiin

Ohran tarjonta Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

Ohran kysyntä Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

korvaamaan vuosien 2009 ja 2010 heikot sadot ja loput vietiin osin intervention turvin. Näiden vuosien ennätysalhaiset ohran hinnat osoittivat, ettei yli kahden miljoonan tonnin tuotanto ole kannattavaa eikä noin isoille volyyymeille löydy viljelymotivaatiota. Tuotannon taso asettui 2010-luvulla 1,4-1,9 miljoonan tonnin väliin.

Ohran kotimaan käyttö on vakiintunut viiden viime vuoden aikana 1,3-1,4 miljoonaan tonniin. Aikaisempien vuosikymmenien heilautuksiin verrattuna suurimman käyttökohteen, rehun kulutus on ollut yllättävän tasaista, 900 tuhannen tonnin molemmin puolin. Ohran todellinen rehukäyttö on tätä lukua korkeampi, koska etanoliteollisuuden käyttämän ohran sivujakeita johdatetaan myös kotieläinsektorin rehukäyttöön.

Ohran ruokakäyttö on kaikista viljalajeista pienin, myllyteollisuus käyttää ohrasta vain noin 10 tuhatta tonnia vuodessa. Muun teollisuuden käyttö on ollut myös vakio, loivasti vähentyneen mallastustarpeen ja kasvavan etanolikäytön yhteisseurauksena muut toimialat ovat käyttäneet vuosittain 320 tuhatta tonnia ohraa usean vuoden ajan.

Kotimaan käytön lisäksi ohraa on viety vuosittain 100-300 tuhatta tonnia. Korkea omavaraisuusaste on syynä siihen että - toisin kuin kahden tärkeän leipäviljan, vehnän ja rukiin osalta - ohran tuotanto kattoi kotimaan käyttötarpeet jopa kriittisenä 2018/19 satokautena. Tähän vaikutti kuitenkin se, että kokonaisrehutarpeemme täydennettiin 70 tuhannen tonnin maissituonnilla Itä-Euroopasta. Tämä poikkeuksellisen suuri tuontierä ei näy meidän perinteisten viljalajiemme taseissa. Maissia hankittiin syksyllä 2018 siinä pelossa, ettei huonon kotimaisen sadon seurauksena rehuviljaa riitä ko-

tieläinsektorin tarpeisiin. Viime satokautena ohran tuotanto elpyi ja palasi lähemmäksi 1,7 milj. tonnia, joten vientiin riittää jälleen n. 250 tuhatta tonnia.

Vuoden 2020 kylvöalaennusteiden pinta-alat antavat odottaa saman verran ohraa tänäkin vuonna, mikäli sääolot kehittyvät normaalisti ja puidaan viime vuosien keskisatotason mukaisia määriä. Käyttömäärissä ei odoteta tapahtuvan merkittäviä muutoksia pois lukien rehukäytön 3 % laskua, joka johtuu suurimmaksi osaksi sianlihantuotannon vähenemisestä.

Suomen kauralla on kansainvälistä potentiaalia

Kaura on tuotantomäärältään Suomen toiseksi suurin viljalaji, mutta ylivoimaisesti merkittävän kansainvälisestä näkökulmasta. Suomi sijoittuu joka vuosi EU:n kolmen suurimman tuotantomaan joukkoon. Kaura soveltuu pohjoisiin sää- ja valo-olosuhteisiin hyvin ja Suomalaisen kauran laatuominaisuudet ovat kansainvälisillä markkinoilla tunnustettuja. Lähes joka vuosi EU-jäsenmaista Suomella on suurimmat kauravientimäärät. Pääsääntöisesti kaura on myyty ulkomaisen myllyteollisuuden tarpeisiin.

Kauran suurin käyttökohde kotimaassa on tuotantoeläinten ruokinta. Rehuteollisuuden resepteissä vehnä ja kaura ovat toistensa substituutteja, 2000- ja 2010-luvuilla vehnän rehukäyttö kasvoi osittain kauran rehukäytön kustannuksella. Kauran rehukäyttö laski 2000-luvun 700-800 tuhannesta tonnista muutamassa vuodessa 500-600 tuhanteen tonniin. Kauran rehukäytön taso määrittelee sen suhteellinen hintataso rehuohraan ja rehuvehnään nähden. Kolmen viime vuoden aikana kauran rehukäyttö on vakiintunut 500 tuhanteen tonniin.

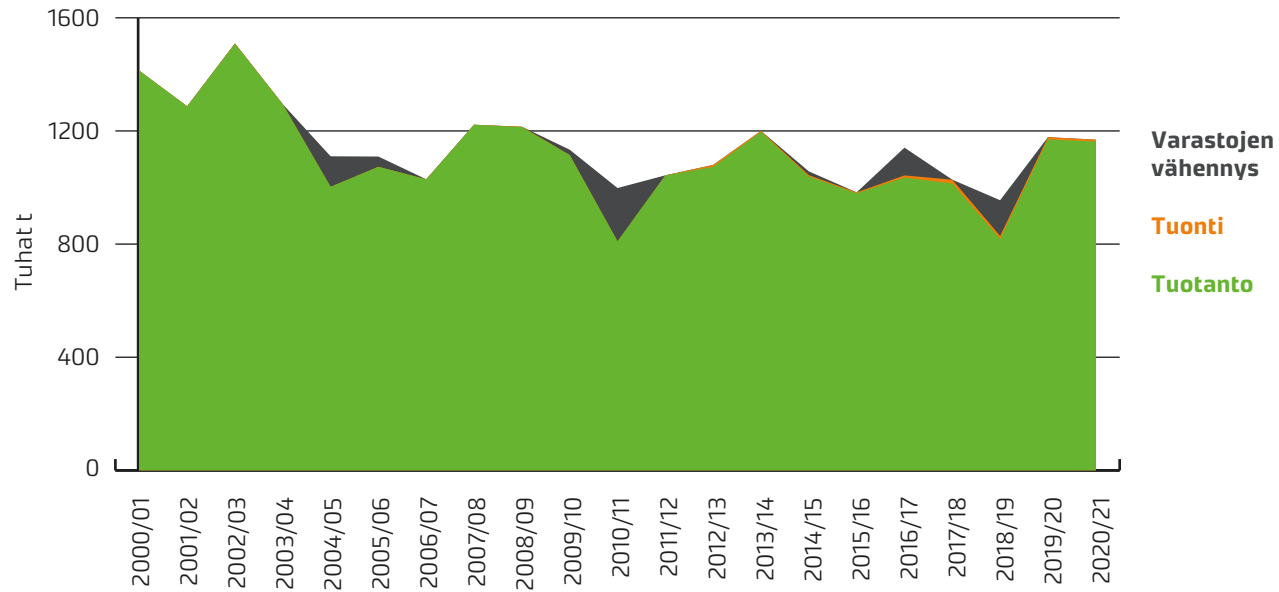
Kauraa on käytetty yhä enenevässä määrin elintarviketuotantoon. Myllykäyttö on tasaisesti kasvanut 1990-luvulta saakka, mutta kasvuvauhti kiihtyi kolmen viimeisen vuoden aikana huomattavasti, ja myllykäyttövolyymi nousi 90 tuhannesta tonnista 137 tuhanteen tonniin vuoteen 2019 mennessä. Taustalla on kysynnän kasvu ja kauramyllykapasiteetin huomattava laajentaminen useiden suurten myllyjen toimesta. Kauramyllytuotteiden suosio kasvaa sekä kotimaassa että vientimarkkinoilla, ja yhä isompi osa myllyjen käyttämästä kaurasta päätyykin valmiiden tuotteiden muodossa ulkomaille.

Kevään 2020 kylvöalojen valossa Suomessa on odotettavissa tulevana kesänä viime kesän suuruinen sato, olettaen että kasvukausi on normaali. Satokaudella 2020/21 rehukäytön arvioidaan olevan edellisen satokauden tasolla, mutta elintarvikikäyttö kasvanee edelleen noin 148 tuhanteen tonniin.

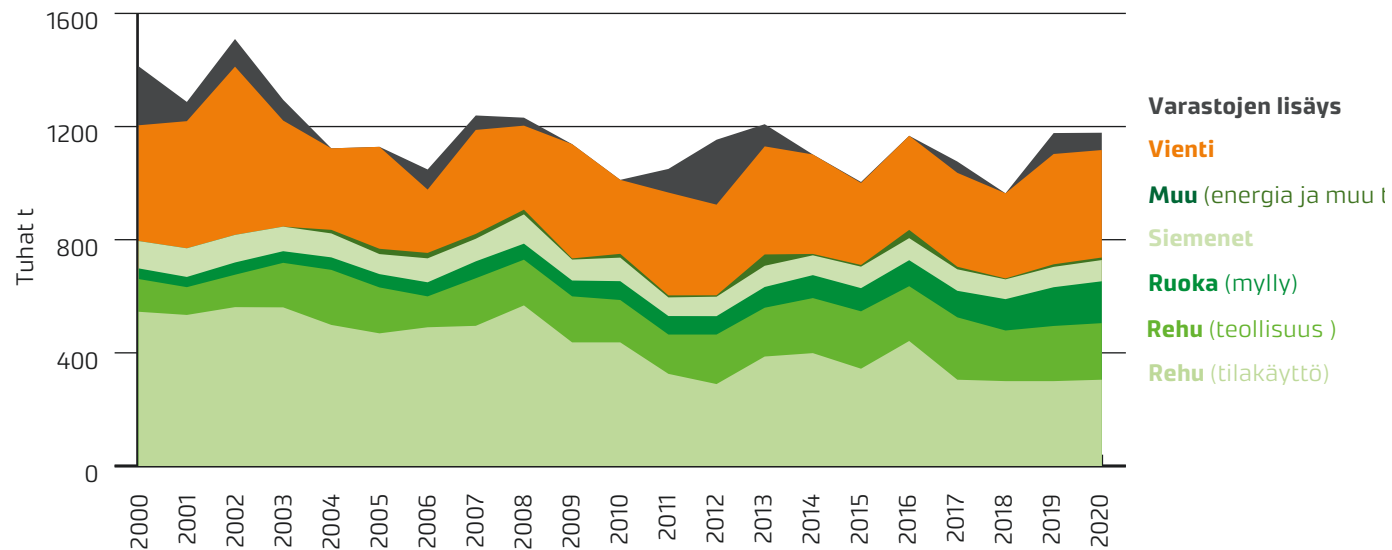
Kauravalmisteet on Suomen myllyteollisuuden ainoa tuoteryhmä, jolla on realistisia mahdollisuuksia kansainvälisillä markkinoilla. Eniten potentiaalia löytyy erikoiskaurasta, kuten puhdaskaurasta tai luomukaurasta, tehdyillä tuotteilla. Tämän takia jatkossa on erittäin tärkeää kerätä tietoa ja seurata Suomen luomukaura- ja puhdaskauratuotantomääriä.

Kauran vienti jyvänä tulee myös jatkumaan. Hyvän laadun ja maineen ansiosta Suomalaiselle kauralle on vakiintunutta kysyntää. Mikäli kesällä saadaan ennustettu 1,16 milj. tonnia kauraa, viennin arvioidaan satokaudella 2020/21 ylittävän 380 tuhanteen tonniin, lähelle nykyisen satokauden volyyymia.

Kauran tarjonta Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

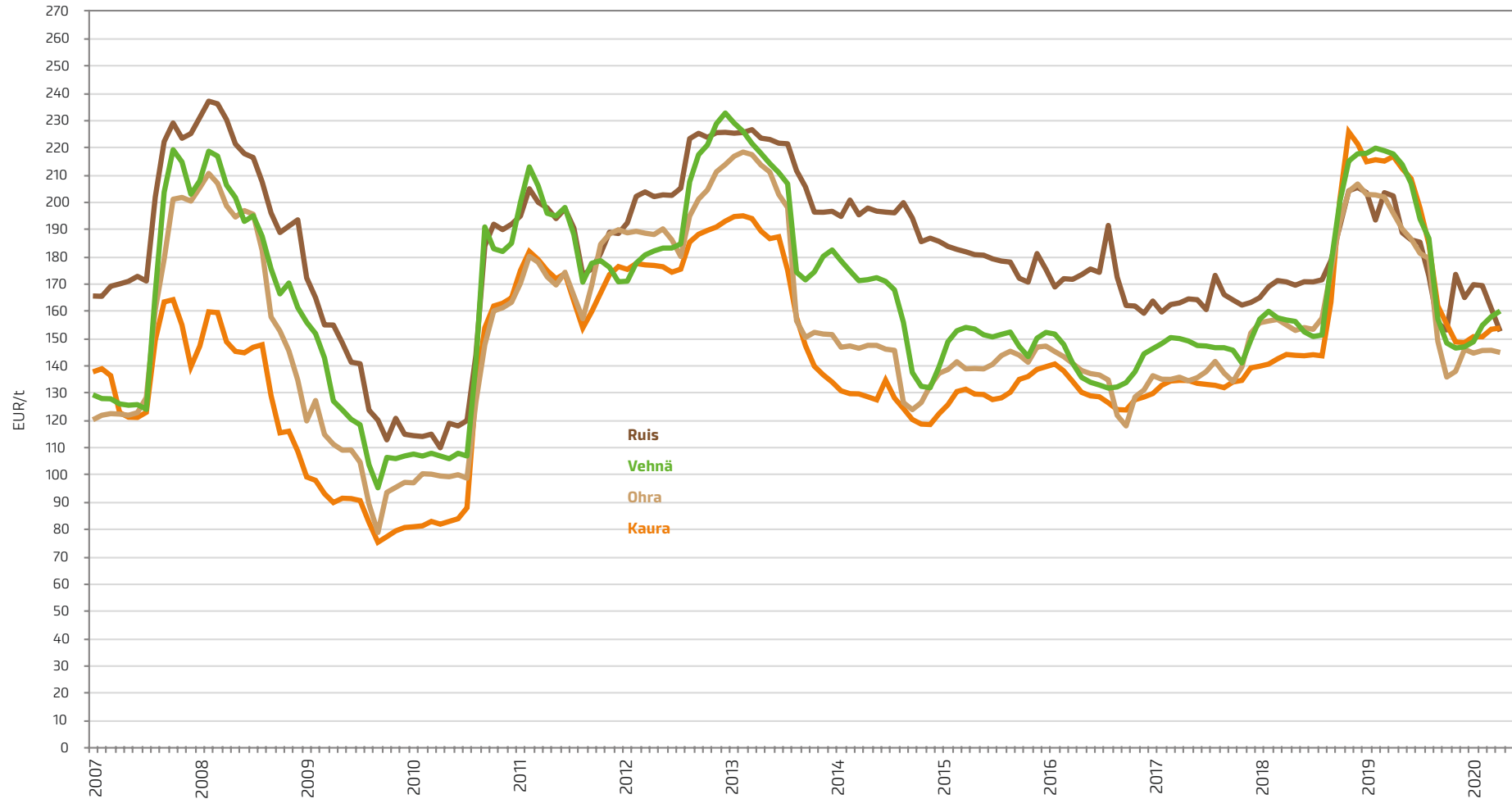

Kauran kysyntä Suomessa satokausina 2000/01-2020/21

Viljan kuukausihinnat Suomessa vuosina 2007-2020

Lähde: Luke

Hintakehitys

Kuvio 2.1.9 esittää viljan tuottajien saamia perushintoja (ilman laatulisiä ja -korjauksia) perille toimitettuna eli tehtaan portilla. Hinnat ovat toteutuneiden kauppajen keskiarvoja, jotka edustavat noin 80% teollisuudelle ja kaupalle myydyistä viljasta.

Viljan hinnat ovat vaihdelleet varsin paljon. Viimeisen reilun vuosikymmenen aikana on esiintynyt kolme merkittävää hintapiikkiä, satokausina 2007/08, 2010-13 ja 2018/19. Näiden syynä on aina ollut tarjontashokki joko maailman laajuisesti tai lähialueilla yhdistettynä Suomen omaan heikkoon

satoon. Merkittävimmät hintamuutokset - jyrkimät nousut ja laskut - ovat aina ajoittuneet kesään, uuden sadon korjuun aikoihin.

Viimeinen hintapiikki johtui kuivuuden aiheuttamasta kadosta, joka koettiin kesällä 2018. Kokonaisviljasa-

tomme jäi normaalivuosien 3,5–4 milj. tonnin sijaan alle 2,7 milj. tonnin, mikä oli pienin sato EU-jäsenyytemme aikana. Viime vuoden hyvä sato palautti hinnat entiselleen, 140–160 EUR/t väliin. Tulevan syksyn hintataso määräytyy täysin kevään, kesän ja puinnin sääolosuhteiden mukaan Suomessa, EU:ssa ja maailman suurimmilla viljantuotantoalueilla.

Sadon ohella toinen hintakehitystä määräävä tekijä on varastojen taso. Suomessa varastot ovat satokauden 2020/21 kynnyksellä vehnän, ohran ja kauran osalta vähintäänkin kohtuullisella tasolla, kun taas rukiin osalta ennätyskorkealla.

Omavaraisuus saavutettu kaikkien viljojen osalta

Suomi on ollut omavarainen kauran ja ohran osalta koko EU-jäsenyyden ajan. Kauran omavaraisuusaste on ollut varsin korkea ja sitä on riittänyt vientiin 300–400 tuhatta tonnia joka vuosi. Ohran omavaraisuusaste on pysytellyt 100 %:n yläpuolella, tosin ylimääräistä tuotantoa on ollut vähemmän. Leipäviljoista vehnän omavaraisuus saavutettiin 2000-luvun alkupuolella, kun taas rukiin osalta vasta viime vuosina.

Kulutukset

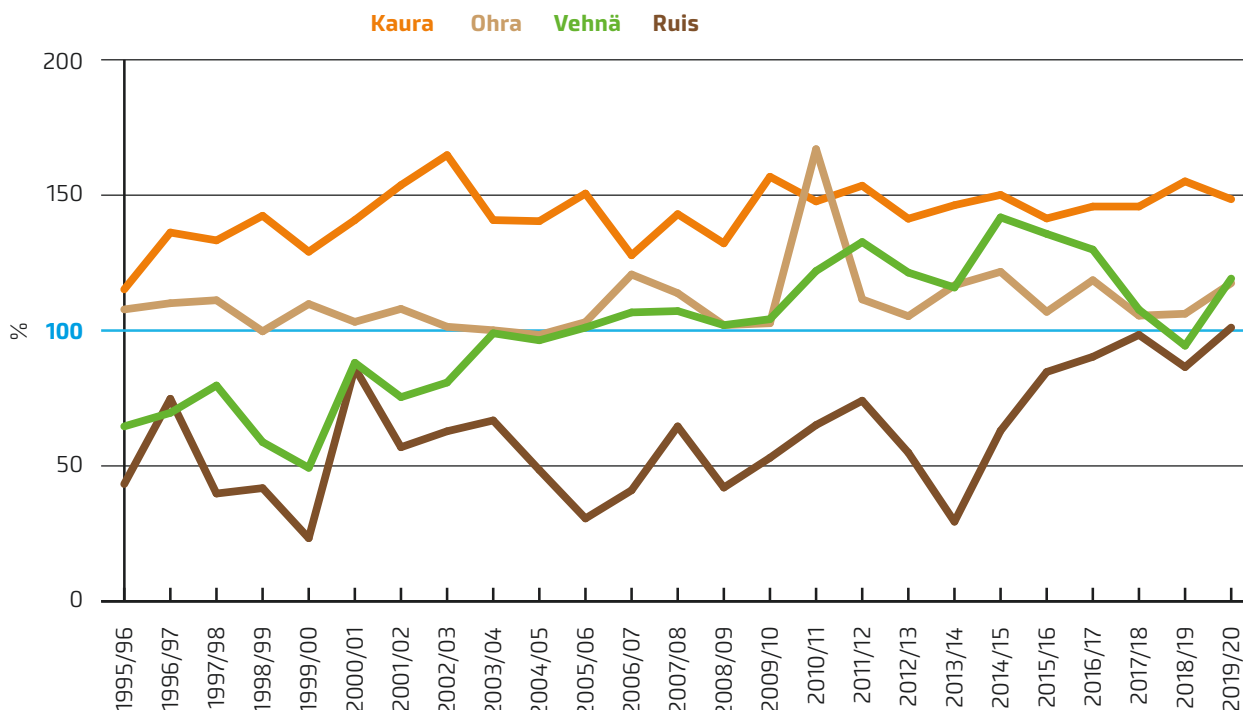
Ruokakulttuurin muutos vuosisadan aikana on vähentänyt viljojen, perunan ja maidon kulutusta ja niitä ovat korvanneet liha ja juusto sekä osin myös vihannekset ja hedelmät. Vuosisata sitten ruis ja vehnä olivat tärkeimpiä leipäviljoja. Rukiin käyttö väheni nopeasti ja antoi tilaa vaalealle vehnäleivälle. Samalla kahvileipien ja erilaisten leivosten kulutus lisääntyi nopeasti. Leipän ja leivosten teollisen valmistuksen kehitys on siirtänyt kulutuksen painopisteen kotona leivotusta leivästä ostoleivänpäin. Samalla ruis on korvautunut vehnäällä. Nämä trendit jatkuivat - toki jo loivemmin - aina vuosittuuhannen vaihteen viimeisille vuosille.

Terveellisyys nousi kulutusta voimakkaasti muokkaavaksi tekijäksi 2000-luvulla. Kuidun terveysvaikutus tiedostettiin yhä laajemmin ja monivilja- ja täysviljaleipien suosio kasvoi vaalean leivän kustannuksella. Rukiin kulutus vakiintui 15–16 kiloon henkeä kohti vehnän kulutuksen laskiessa 50 kilosta 45 kiloon henkeä kohden.

Kansainvälisen ja Suomen terveystietoisuuden nousun selvä voittaja on ollut kaura, jonka kulutus oli alimmillaan 3 kiloa henkeä kohti vuonna 2000. Kauran kulutus on kahden viime vuosikymmenen aikana kasvanut 250 % ja kasvun odotetaan jatkuvan saman tahtiin lähivuosinakin. Määrä on vielä vaatimaton rukiin ja vehnän kulutukseen verrattuna. Kauran kulutuksen arvioidaan olevan 7,5 kiloa henkeä kohti vuonna 2020.

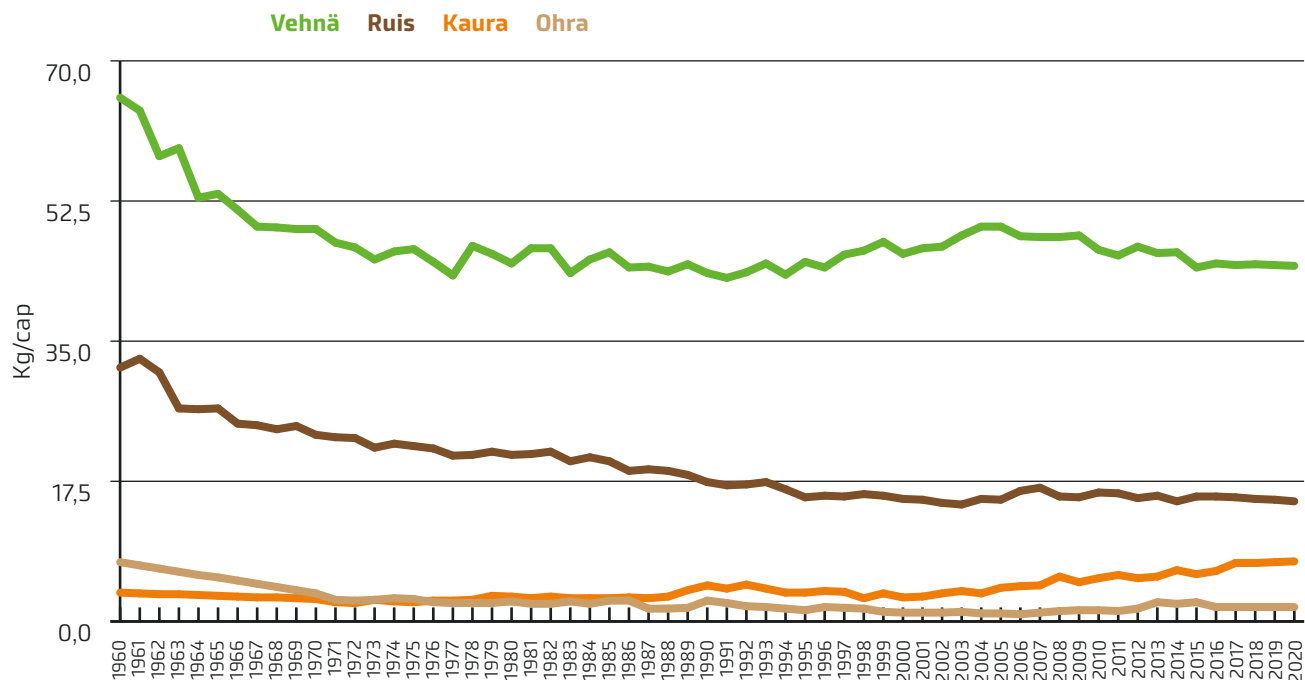
Kauran menestyksen taustalla on uudet tutkimukset, jotka vahvistavat sen moninaisia terveyshyötyjä niin aivoissa, sydämessä, verenkierrössä kuin myös vatsassa ja suolistossa. EU:n hyväksymät kauraan liittyvät terveysväittämät 2010-luvulla

Omavaraisuusasteen kehitys Suomessa viljalajeittain, 1995–2020

Lähde: omat laskelmat viljataseista

Viljalajien kulutustrendit 1960-2020

Lähde: Luke Ravintotasetilasto, vuosi 2019 on ennakko, vuosi 2020 on arvio.

vahvistivat terveystietoisuutta ja kauran myön- teistä mielikuvaa entisestään. Yksi syy kulutuksen kasvuun on monipuoliset ja innovatiiviset käyttö- mahdollisuudet, sillä perinteisten leivän ja hiuta- leiden lisäksi valmistetaan juomia, välipalatuotteita, snackseja, pastaa ja lihaa korvaavia uutuuksia. Kauratuotteet ovat lisäksi kasvattaneet suosiotaan kotieläintuotteiden kuten meijeri- ja lihatuotteiden korvikkeena. Laktoosittomuutensa ja gluteenitto- muutensa ansiosta se soveltuu hyvin erikoistuot- teiden valmistukseen eri ruoka-allergiaryhmille.

Vuonna 2020 viljalajien kulutuksessa ei tapahtu- ne merkittäviä muutoksia, kaikkien neljän viljalajin kulutus pysyy nykyisellä tasolla. Vehnää ar- vioidaan kuluvan 44,5 kiloa, ruista 15 kiloa, kauraa 7,5 kiloa ja ohraa 1,8 kiloa henkeä kohden. Tulevina vuosina kauran lisäksi myös rukiin ja ohran kulu- tuksen kasvu on mahdollista. Kasvuennuste riip- puu siitä, kuinka nopeasti niitä koskeva tutkimus sekä kaupalliset innovaatiot etenevät.

Lihamarkkinat

Csaba Jansik

Suomen lihantuotannon omavaraisuusaste on lähes 100%. Sianlihan ja siipikarjanlihan tuotanto on määrältään kattanut kotimaisen kysynnän viime vuosina, naudanlihan tuotanto puolestaan vastaa 80-85 prosenttia kulutuksesta. Lihan ulkomaankaupassa on perinteisesti tuotu arvo-osia ja viety vähemmän arvokkaita ruhonosia. Vuoden 2020 poikkeustilan aikana kotimaisen lihan kulutus on kasvanut suhteessa tuontiin hetkellisesti tuontilihan suurimman käyttäjän, HoReCa sektorin, keskeytyksen takia. Tuonnin vuosivolyymiin tulee vaikuttamaan se, kuinka nopeasti tilanne HoReCa sektorissa ja suurkeittiöissä vakiintuu rajoitusten poistuessa. Sianlihan tuotantoa siivittää syksyllä 2019 alkanut sianlihan vienti Kiinaan, joka on jatkunut vakaana myös kuluvana vuonna. Kotimaan lihan kulutuksessa on ensimmäistä kertaa näkyvissä laskun merkkejä, jotka kohdistuvat melkein yksinomaan sianlihaan. Naudanlihan kulutus pysyy melko vakaana ja siipikarjanlihan kulutus kasvaa voimakkaasti.

Naudanlihan tuotannossa liharodut yleistyvät

Naudanlihantuotannon merkittävin ajuri on lehmien lukumäärä. Lehmien määrä vaikuttaa syntyvien vasikoiden lukumäärään samaa tahtia ja teuraaksi tulevien sonnien ja hiehojen määrä muuttuu noin kahden vuoden viiveellä. Toinen määräävä tekijä on eläimen teuraspaino. Yli 130 kiloisten sonnien, joiden osuus naudanlihan tuotannosta on liki 60 %, teuraspaino nousi 336 kilosta 366 kiloon vuosien 2013 ja 2019 välillä.

Liharotuisen nautakarjan osuus Suomessa on kasvanut, mutta kasvu on ollut hidasta. Lehmistä 81 % on nykyään lypsylehmiä ja 19 % on emolehmiä. Kausivaihtelu on merkittävä liharotuisilla tiloilla, joilla noin 90 % vasikoista syntyy keväällä. On vaikea tasoittaa tarjontaa ajallisesti ympäri vuoden. Tarjontaa ohjataan kausihinnoittelulla tasaisemmaksi vuoden ympäri.

Karjatilojen kasvatuspaikat vähenivät 2010-luvun alkupuolella, koska poistuneita tiloja oli paljon ja kasvatuspaikkoihin tehtiin vain vähän investointeja vuosina 2010-2012. Sen seurauksena vuonna 2013 vasikat jumittuivat maitotiloille. Vuosien 2014 ja 2017 välillä on toteutettu kymmeniä tuhansia kasvatuspaikkoja. Nykyään Suomessa on kaiken kaikkiaan noin 250 000-300 000 kasvatuspaikkaa.

Eri maiden naudanlihamarkkinat eroavat toisistaan. Esimerkiksi Tanskassa ja Hollannissa kuluttajat suosivat nuorempaa naudanlihaa tai vasikanlihaa. Suomessa taas, jossa kulutuksesta noin 50 % on jauhelihaa, isommat eläimet sopivat paremmin tuotantoketjuun. Suomen karjatilojen isommat eläimet ovat perua myös 1990-luvun säännöksistä ja markkinatilanteesta. Vielä vuonna 1995 karjatiloihin oli 90 sonnien rajoite eläinmäärälle, eikä silloin ollut investointitukiakaan, joten kannattavuutta tavoiteltaessa naudan kasvunopeus ja teuraspaino olivat ratkaisevia.

Tukien merkitys ja vaikutus karjatilojen toimintaan on ollut suuri koko EU-jäsenyyden ajan. Kun tukea sai 24 kuukautta, karjatilat maksimoivat maataloudesta saatavat tulot ja nautaa kasvatettiin kahden vuoden ajan. Tukien laskeminen 20 kuukauteen vuonna 2015 tehosti kasvatusta ja loi tiloille painetta saavuttaa optimaalinen paino lyhyemmässä ajassa.

Tuottavuuden kehitys on saavutettu karjatiloihin useita tekijöitä parantamalla. Esimerkiksi ruokintaa ja kasvatusolosuhteita on parannettu, minkä ansiosta kasvunopeus ja teuraspaino ovat nousseet sekä sonneilla että hiehoilla. Liharoturitetytysten käyttö on lisääntynyt maitotiloilla 25 prosenttiin aloitusiemennyksistä. Tämä on parantanut eläinaineksen lihantuotanto-ominaisuuksia.

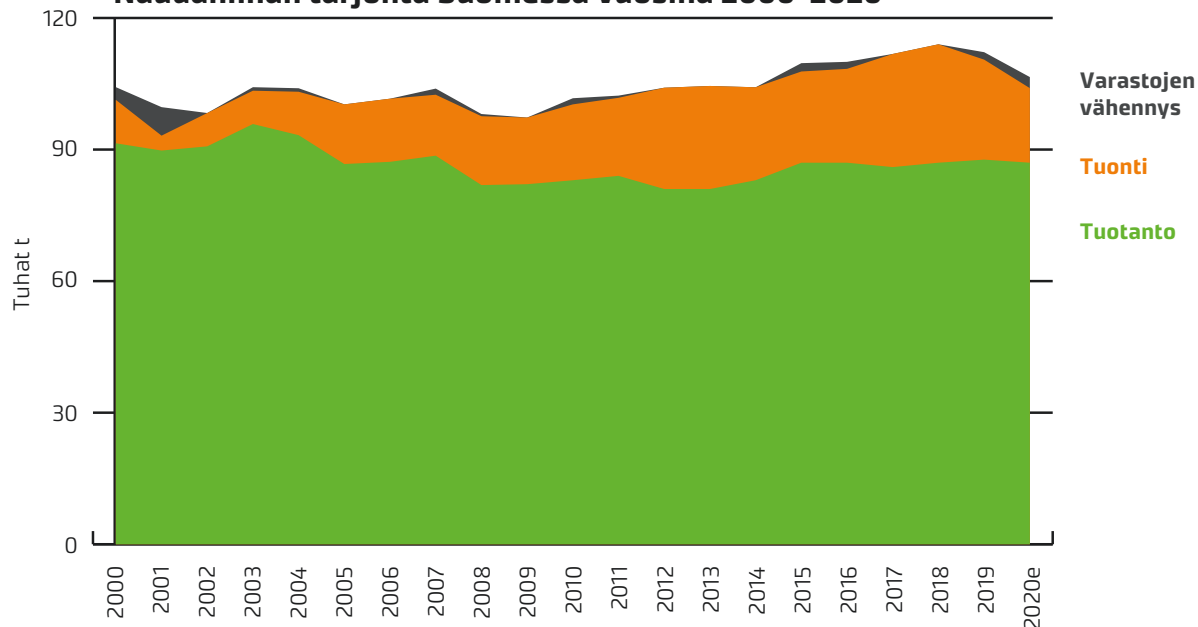
Lokakuussa 2019 lypsylehmien määrä putosi alle 260 tuhannen eikä maitoketjun toimijoilla ole kannusteita tuottaa lisää vasikoita. Teuraspainon maksimikin on saavutettu. Vuonna 2020 tuotannon arvioidaan hieman laskevan 85 tuhanteen tonniin. Arvion taustalla on kaksi vastakkain vaikuttavaa tekijää: (1) Lypsylehmien ja sitä mukaa kasvatukseen tulevan nuoren karjan lukumäärä laskee vuosi vuodelta. (2) Hävikin ja kuolleisuuden vähentämisellä pystytään kyllä hieman hillitsemään tuotannon laskua. Karjakkoon kasvu, myös lypsykarjojen, lisää tautipainetta nautaketjussa. Nautaketjussa iso haaste ovat tarttuvat hengitystiesairaudet, joita ei tällä hetkellä pystytä saneeraamaan samalla tavalla kuin sikaketjussa.

Ravintoloissa on käytetty enenevässä määrin ulkomailta, esimerkiksi Puolasta, Saksasta ja Brasiiliasta, tuotua naudanlihaa. Tuonti on koskenut ennen kaikkea arvo-osia kuten ulko- ja sisäfileettä. Kevään 2020 poikkeustilan ja HoReCa-sektoria koskevien rajoitusten seurauksena naudanlihan tuonti kuitenkin vähenee ja kotimaisen naudanlihan käyttö kasvaa suhteellisesti.

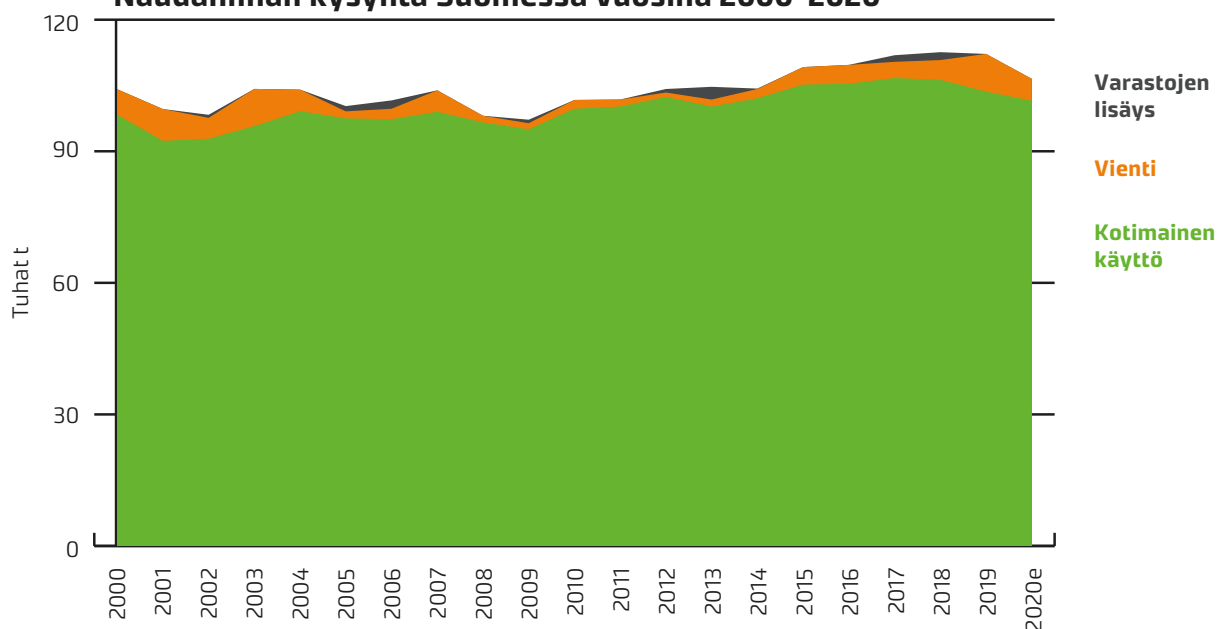
Sianlihan vienti Kiinaan kasvussa

Sianlihan tuotannossa on EU-jäsenyyden tarkasteluajanjaksolla havaittavissa selvät kasvun ja laskun vaiheet. Aallonharja saavutettiin vuonna 2008, jonka jälkeen tuotanto on tasaisesti vähentynyt.

Naudanlihan tarjonta Suomessa vuosina 2000-2020

Naudanlihan kysyntä Suomessa vuosina 2000-2020

Lähde: Luke ja Kantar

Tuotannon kehityksen taustalla on ollut kysynnän muutokset. Jyrkkä tuotannon nousu 2000-luvulla oli yhtäältä vientivetoinen, puolet viennin kasvusta tuli Venäjän markkinoilta ja puolet muista maista. Toisaalta kotimaan kysynnän kasvu tuki lisääntyvää tuotantoa. Karkeasti ottaen vuosien 2002 ja 2008 välillä vienti kasvoi noin 30 tuhannella ja kotimainen kulutus noin 20 tuhannella tonnilla.

Viennin kasvu tyrehtyi vuoden 2009 finanssikriisiin, jolloin myös Venäjän vienti alkoi hiipumaan. Vuoden 2014 tuontikieltoon mennessä Venäjälle suuntautuva sianlihanvienti ehti kutistua jo mitättömäksi. Kotimaan kulutuksen kasvu kannatteli vielä sianlihan tuotantoa ja jarrutti tuotannon laskua aina vuoteen 2016 saakka. Sitten alkaneen kotimaan kysynnän syvä lasku yhdistettynä sikatilojen kärjistyvään kannattamattomuuteen sai aikaan yli 10 % tuotannon pudotuksen sianlihan tuotannosta parissa vuodessa, 2016 vuoden 190 tuhannesta tonnista 169 tuhanteen tonnina vuonna 2018.

Sianlihan tuottajahintojen vertailu muihin maihin osoittaa Suomen hintojen seuranneen kansainvälisten markkinoiden hintamuutoksia, mutta Suomen hintojen reagointinopeus ja muutosten mittakaava on jäänyt vertailumaita paljon maltillisemmaksi. Suurin syy tähän on kotimaisten myyntikanavien ylivoimainen painoarvo vientiin nähden sekä pitkät sopimukset teollisuuden ja kaupan välillä, mikä tasaa nopeita muutoksia. Viennin hintataso määräytyy suoraan maailmanmarkkinahintojen mukaan, kun taas kotimaan myynnissä sovelletaan huomattavasti pidempiaikaisia, usean kuukauden sopimuksia. Saksan ja Tanskan sianlihasektorit ovat kumpikin erittäin vientsuuntautuneita, joten maailmanmarkkinoiden hintamuutokset heijastuvat niihin miltei välittömästi.

Vaikka Suomen sianlihan kysyntä laski edelleen vuonna 2019, viennin avautuminen Kiinaan esti sianlihan tuotantoa sukeltamasta syvempään. Suomen viennissä spottiviennin eli niin sanotun ylijäämän viennin osuus on ollut huomattava. Noin 14–15 tuhatta tonnia sianlihan viennistämme suuntautui Kiinaan. Tämä käsitti suurimmaksi osaksi sivuvirtoja ja ruhon tiettyjä osia kuten saparot, sorkat, korvat ja luut. Kiinan sianlihanviennin valikoima on nyt kuitenkin muuttumassa yhä enemmän arvokkaampiin ruhon osiin.

Sian ruhon ¼ osien, eli varsinaisen sianlihan, vienti Kiinaan alkoi toden teolla vasta syyskuussa 2019, mutta sen seurauksena vienti kasvoi vuonna 2019 edellisvuoden 22 tuhannesta tonnista 36 tuhanteen tonniin. Tämä riitti korvaamaan kotimaan kulutuksen laskua. Kotimaan sianlihan käytön arvioidaan edelleen laskevan vuonna 2020, kulutus lienee noin 165 tuhannen tasolla. Samalla kuitenkin viennin odotetaan saavuttavan edellisvuoden volyymin lähinnä Kiinan kaupan ansiosta. Lisäksi kotimaisen sianlihan suhteelliset markkina-asetat tuontilihaan nähden

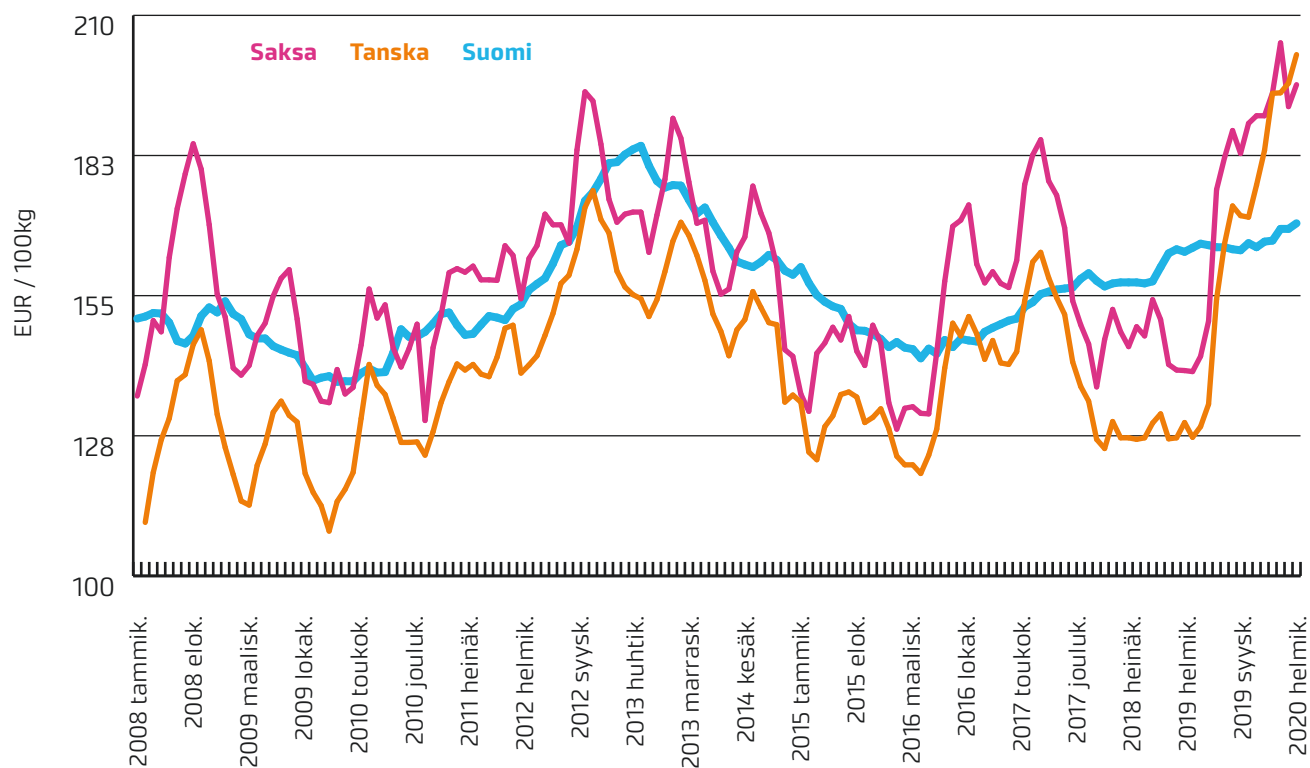
voimistuvat kevään 2020 HoReCa sektoria koskevien rajoitusten takia. Tuonnin arvioidaan siis laskevan kuluvana vuonna. Mikäli kaikki nämä odotukset toteutuvat, saavutetaan kotimaan tuotannolla vähintään edellisvuoden tasoa, noin 170 tuhatta tonnia.

Mikäli sianlihan ulkomaankauppatase paranee yllä olevien syiden vaikutuksesta odotettua enemmän, ei sianlihan tuotannon vähäinen kasvukaan ole pois suljettu. Keskipitkän aikavälin tavoitteena on Kaukoidän, etenkin Kiinan, markkinamahdollisuuksien hyödyntäminen ja viennin kasvattaminen. Tuotannon kehityssuunta - lasku tai nousu - on muutaman vuoden ajanjaksolla täysin kiinni viennin etenemisestä.

On päivänselvää, että kaksi maailmanlaajuista tautia - ASF (afrikkalainen sikarutto) ja koronavirus - tulevat muokkaamaan vuoden 2020 sianlihan ulkomaankauppavirtoja, mutta konkreettiset vaikutusmekanismit ja vaikutusten suuruusluokka ovat vähemmän selviä. Varsinkin koronaviruksen tilanteen ja sen vaikutuksen ennustaminen koko kuluvalle vuodelle on mahdotonta.

Kiinan ASF tartuntojen seurauksena sianlihan maailmanmarkkinahinta lähti jyrkkään nousuun vuoden 2019 alussa. Kiinan ASF tilanne enteilee maan kysynnän jatkuvan voimakkaana tulevina vuosina. Kiinan omien ja kansainvälisten laskelmien mukaan sianlihan tuotanto saavuttaa ASF kriisiä edeltävän vuoden 2018 tason jälleen vasta vuonna 2024 (OECD/FAO 2019). Kiinan osuus maailman sianlihan tuonnista voi kasvaa vuoden 2018 17 prosentista 23 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä, vaikka useat asiantuntijat varoittavat koronakriisistä johtuvasta Kiinan maksuvyvyn heikkenemisestä ja sen negatiivisista vaikutuksista kalliimpiin elintarvikkeisiin, kuten lihaan.

Sianlihan tuottajahintojen (CLASS E) kehitys Tanskassa, Saksassa ja Suomessa 2008-2020

Lähde: EU komissio.

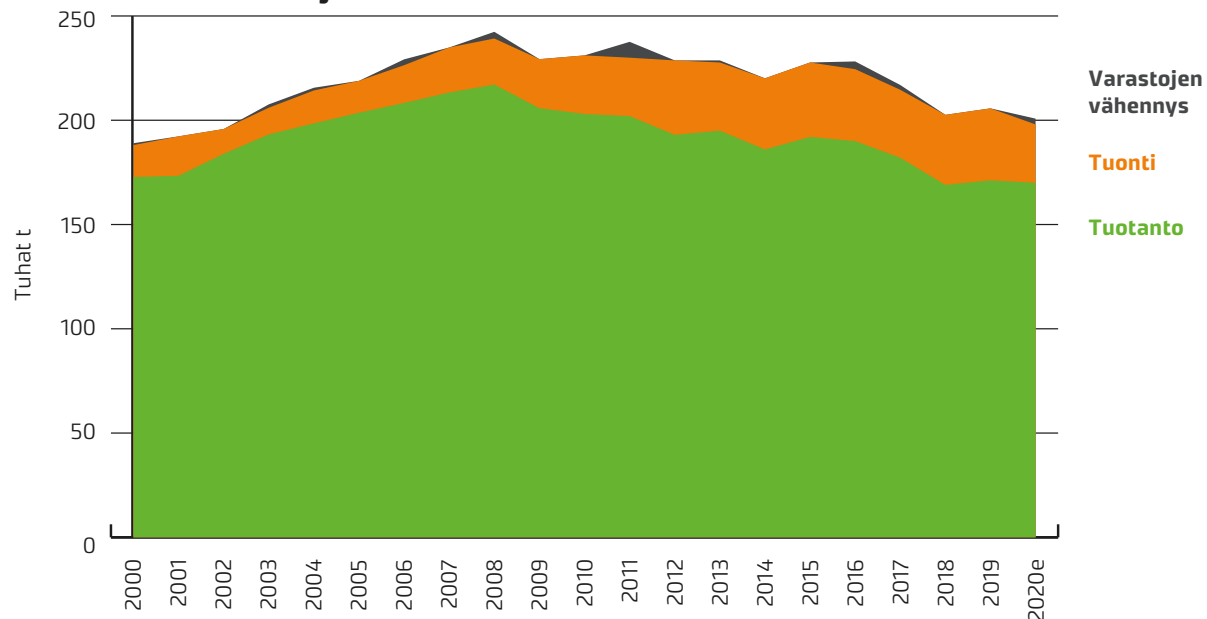
Kiina kuitenkin menetti yli puolet omasta tuotannostaan vuonna 2018 ASF:n takia, joten sen paikkaamiseen saattaa olla edelleen tarvetta. Mahdollisuus viennin kasvattamiseen tarjoutuu todennäköisesti niin EU-maille kuin Brasilialle ja Kanadalle. Euroopasta voivat helpoiten lisätä vientiään suuret viejamaat kuten Saksa, Tanska, Italia ja Espanja, mutta markkinatilanne tarjoaa hyvän sauman myös Suomen Kiinan viennin kasvattamiselle.

ASF kuitenkin vaarantaa markkinamahdollisuuksien realisointia itse Euroopassa. Viimeisimpien tietojen mukaan tauti kolkuttaa muutaman kymmenen kilometrin päässä Saksan itärajalta. ASF tartunta hypäsi Itä-Puolasta Länsi-Puolaan muutaman kuu-kauden sisällä ja tartunta levisi yhteen suurimmista Puolan tuotantoyksiköistä (Beek 2020).

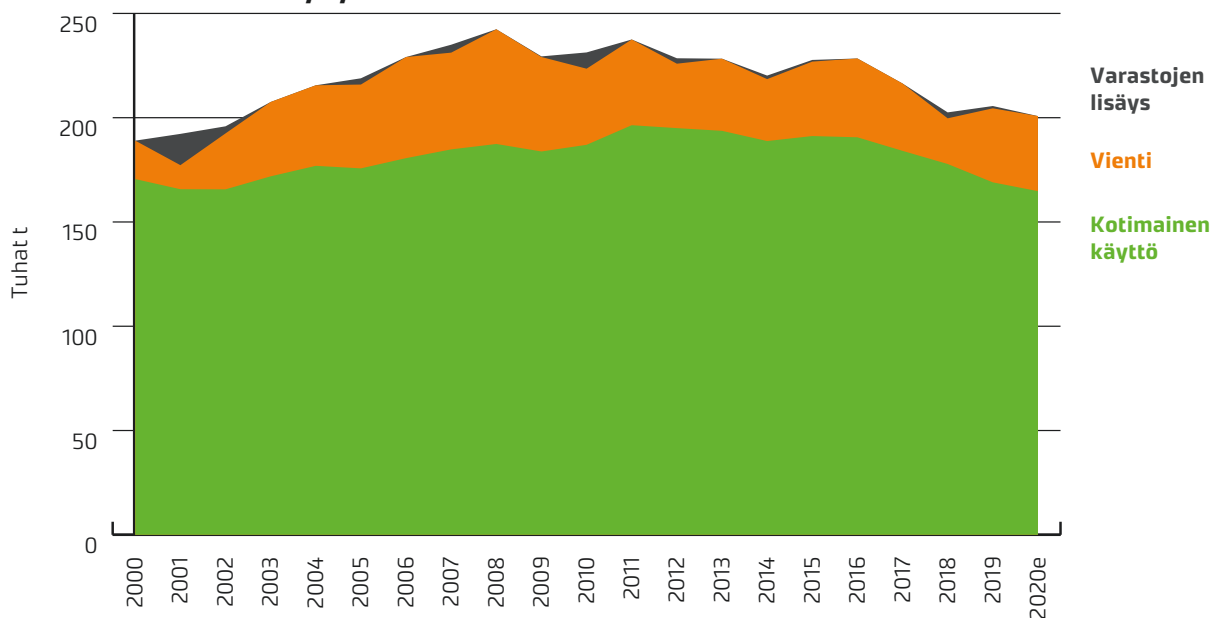
ASF:n mahdollinen leviäminen Saksaan merkitsisi valtaviin Kiinaan tarkoitettujen vientierien jämähtävän EU:n sisämarkkinoille, mikä aiheuttaisi ennennäkemättömiä markkinahäiriöitä, äkillisiä hintamuutoksia ja sianlihan dumpausta. Kaikkiin Euroopan maihin levittäytyneiden saksalaisten vähittäiskaup- pakettujen välityksellä saksalainen sianliha löytäisi tiensä nopeasti ja vaivattomasti Euroopan kaukai- simpiinkin kolkkiin. Tämä on todellinen vaara myös Suomelle, sillä Saksan osuus Suomen sianlihantuon- nista on kasvanut 56 prosentista vuonna 2011 jopa 81 prosenttiin vuonna 2019. Saksasta tuotiin Suomeen 9,3 tuhatta tonnia sianlihaa vielä vuonna 2011, kun taas viime vuonna jo liki 17 tuhatta tonnia.

On tärkeää pitää koko ajan mielessä, että ASF löytyy myös Suomen lähinaapurimaista Venäjältä ja Baltian maista. ASF:n hävittäminen on osoittautunut ylitse- pääsemättömäksi haasteeksi monelle maalle, joihin tartunta on jäänyt useaksi vuodeksi. Ainoa vastaesi-

Sianlihan tarjonta Suomessa vuosina 2000-2020

Sianlihan kysyntä Suomessa vuosina 2000-2020

Lähde: Luke ja Kantar

merkki on Tšekki, joka suhteellisen lyhyessä ajassa hävitti taudin ja tilanne on lupaava myös Belgiassa.

Koronavirus vaikuttaa sianlihan ulkomaankauppaan todennäköisesti epäsuorien mekanismien, kuten tuoja- ja viejämaiden tautitilanteen, protektionismin kasvun, maiden tai logistiikkareittien sulun tai kuljetuskapasiteetin, rehuraaka-aineiden tai muiden tuotantopanosten saatavuuden kautta. Vaikutusten arviointi on kuitenkin vielä äärimmäisen vaikeaa. On selvää, että mitä pidemmälle ajalle pandemia ulottuu, sitä isomman vaaran se muodostaa mahdollisuuksien realisoinnille maailmanmarkkinoilla.

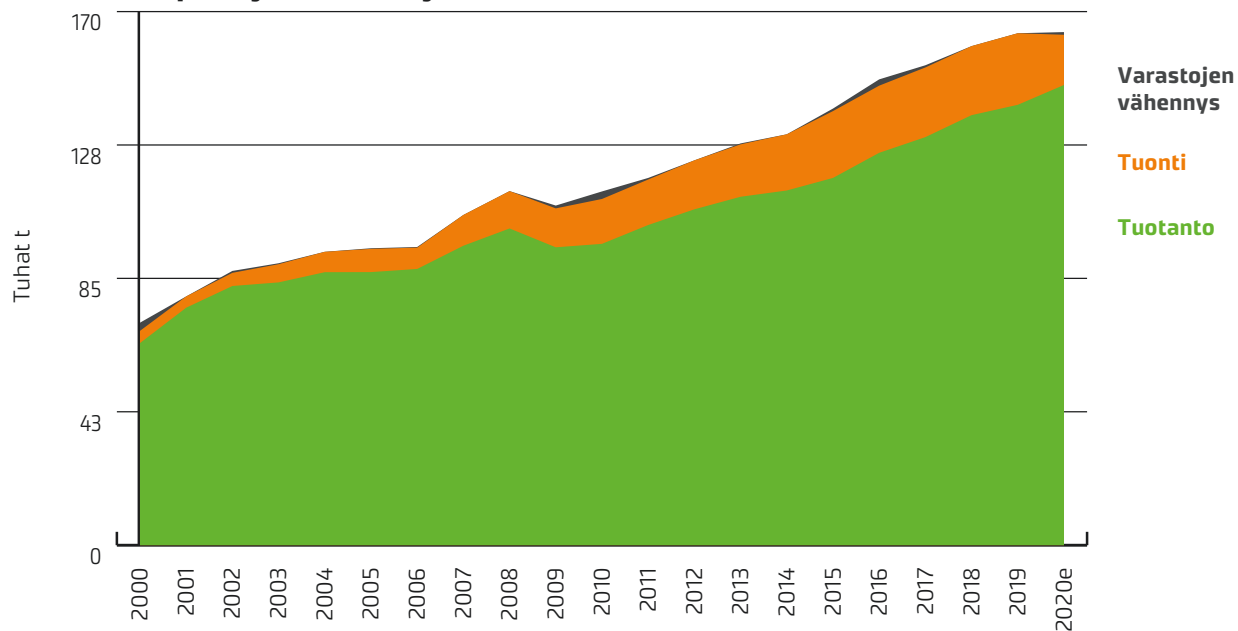
Siipikarjanlihan suosio vahvaa

Siipikarjanlihan tilanne on ainutlaatuinen lihalajien keskuudessa. Sen kysyntä on kasvanut tasaisesti sekä Suomessa että Euroopassa ja maailmassa. Kansainväliset ennusteet (mm. OECD ja FAO) poaavat pitkäaikaisen trendien jatkuvan myös seuraavan vuosikymmenen aikana.

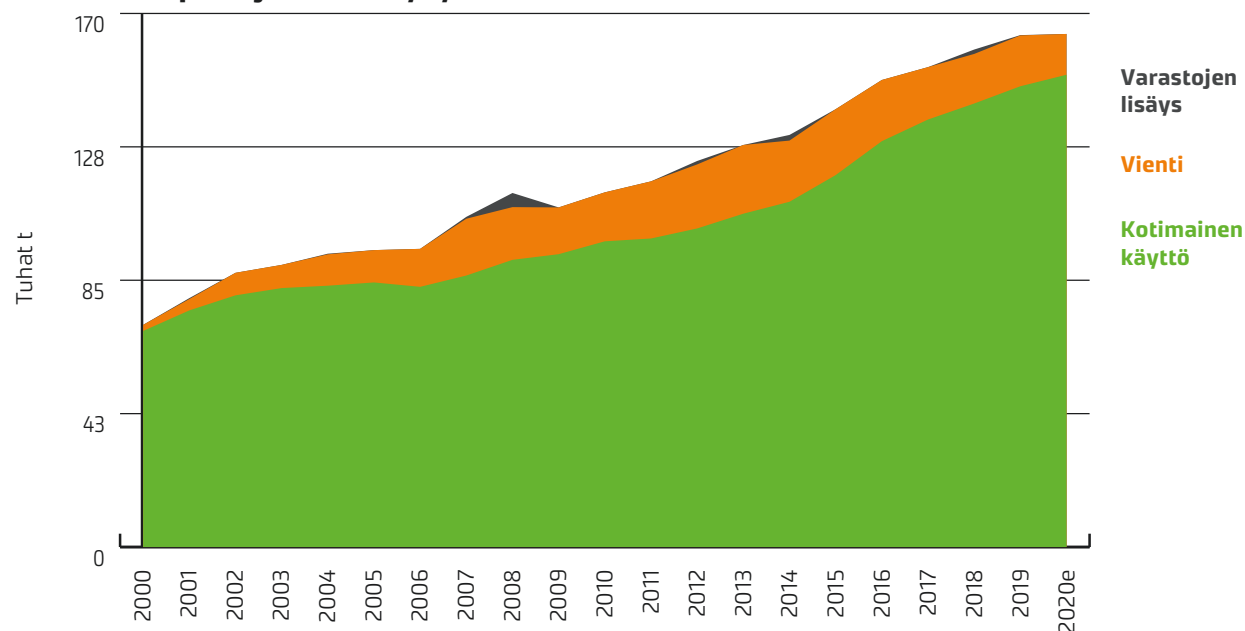
Siipikarjanlihan suosion taustalla on terveellisyys, vähäinen ympäristökuormitus ja edullisuus. Kuluttajat arvostavat myös helppoutta ja monipuolisuutta ruoanlaitossa. Siipikarjanlihaa ei rasita uskonnolliset tai kulttuuriset kuluttajatottumukset missään maailmassa. Tuotannolla on myös omat etunsa. Siipikarjanlihan biologiset ja tuotantocyklit ovat nopeita, joten on helppo säätää tarjontaa ja reagoida nopeisiinkin hintamuutoksiin. Tuotanto on myös helposti skaalattavissa.

Suomessa siipikarjanlihan tuotantoa on kehitetty hallitusti vastaamaan kotimaan kysynnän kasvuvauhtia. Se on ollut mahdollista keskittyneen tilaja teollisuusrakenteen sekä vahvan ketjuintegraation avulla. Viime vuosikymmenellä tuotanto nousi

Siipikarjanlihan tarjonta Suomessa vuosina 2000-2020

Siipikarjanlihan kysyntä Suomessa vuosina 2000-2020

Lähde: Luke ja Kantar

46 % ja kulutus 51 %, minkä vuoksi vuonna 2010 kotimaan kysynnän tasolla ollut tarjonta jäi vuosikymmenen loppuun mennessä hieman jäljelle kysynnän tahdista. Vuonna 2019 Suomessa kulutettiin liki 147 tuhatta tonnia siipikarjanlihaa tuotannon ollessa reilut 140 tuhatta tonnia.

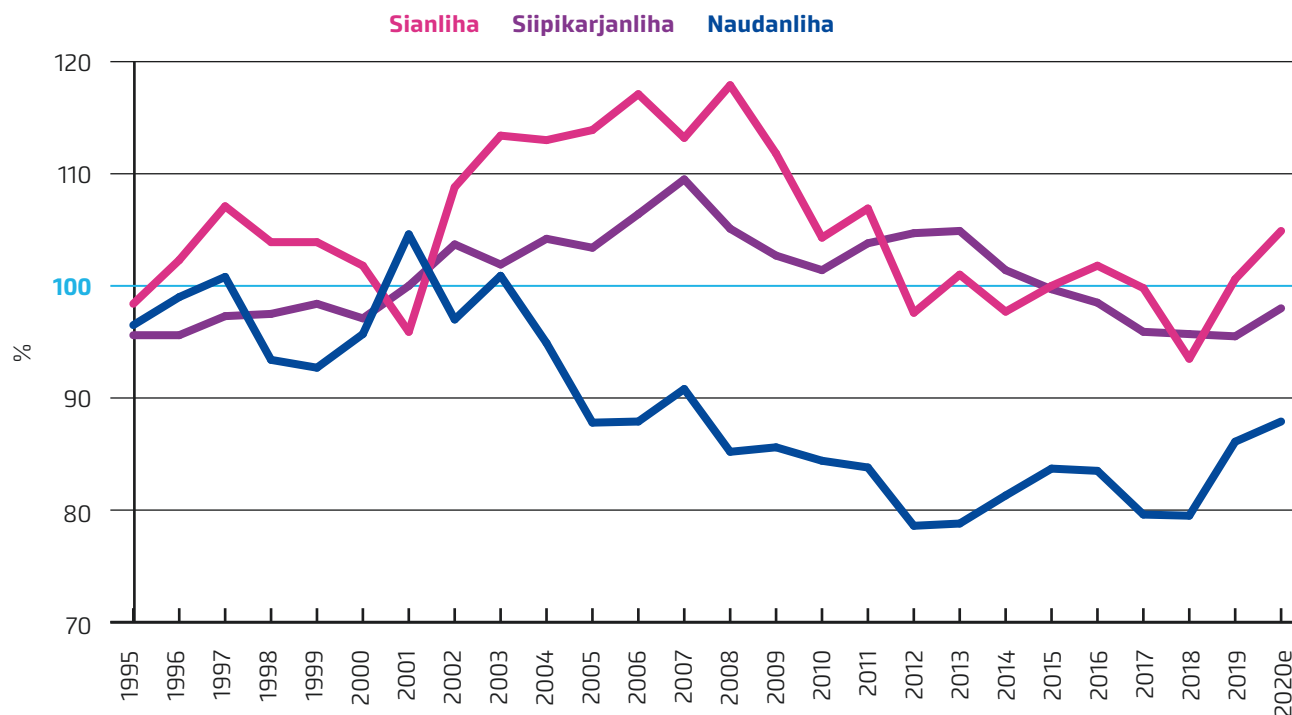
Ulkomaankaupan painoarvo siipikarjanlihan taaseissa on noussut 2000-luvun alle 10 %:sta 15 % tienoille 2010-luvulla. Edellä kuvatut 2010-luvun kotimaisen tuotannon ja kulutuksen trendit tarkoittavat myös sitä, että vuonna 2010 karkeasti tasapainossa olleet vienti ja tuonti ovat kehittyneet myös hieman eri tahtiin. Vuoteen 2019 mennessä tuonti ylitti viennin jo yli kuudella tuhannella tonnilla. Vuonna 2019 tuonnilla katettiin kaiken kaikkiaan 15,5 % kotimaan kulutuksesta, samaan aikaan Suomen tuotannosta vietiin 11,5 %.

Kasvutrendien odotetaan jatkuvan myös vuonna 2020. Koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen seurauksena kotimaisen lihan aseman arvioidaan vahvistuvan. Tarjonta ottanee kiinni kysynnän ja niiden välinen ero vähenee neljään tuhanteen tonniin. Vuonna 2020 sekä tuonnin että viennin odotetaan laskevan edellisvuoteen nähden.

Omavaraisuus korkea kaikissa lihalajeissa

Naudanlihan omavaraisuusaste laski 2000-luvulla 100 prosentista 80-85 prosenttiin ja on vaihdellut siinä välissä lähes koko 2010-luvun ajan. Vuonna 2019 omavaraisuusaste nousi, koska kotimaan kulutuksen vähäinen lasku vaikutti tuontiin alenevasti, samalla kotimaan tuotanto jopa nousi hieman. Omavaraisuusaste vuonna 2020 saattaa lähennellä 90 prosenttia riippuen COVID-19 tilanteen seurauksista.

Omavaraisuusasteen kehitys Suomessa lihalajeittain, 1995-2020

Lähde: Luke, omat laskelmat lihataseista.

Sianlihan omavaraisuusaste on pitkään pysytellyt 100 prosentin molemmin puolin markkinatilanteessa, jossa kotimaan tuotanto on ollut kotimaan käytön tasolla ja vienti ja tuonti ovat olleet kutakuinkin samansuuruisia. Omavaraisuusaste tippui vuonna 2018 merkittävästi alle 100 prosentin ensimmäistä kertaa sitten vuosituhannen vaihteen. Syyinä oli kotimaan tuotannon - osittain yleisestä kannattamattomuudesta ja osittain merkittävästä emakkotilan salmonellatapauksesta johtuva - äkillinen pudotus. Omavaraisuusaste nousi jälleen yli 100 prosentin voimakkaasti vähentyneen kotimaan kulutuksen takia. Jatkossa omavaraisuuteen vai-

kuttaa mm. tuontilihan kilpailu ja Suomen asema sianlihan vientimarkkinoilla.

Siipikarjanlihan tuotantoa on pitkään kehitetty kotimaan kulutuksen kasvua vastaavaksi, mutta 2010-luvun loppupuoliskolla se laski alle 100 prosentin. Tuolloin toisen suuren kotimaisen broilerinjalostajan ongelmien ollessa suurimmillaan, tasapainottivat kaupalliset toimijat markkinoita tuomalla maahan broileria tavanomaista enemmän. Tulevina vuosina siipikarjanlihan omavaraisuus vakiintuu todennäköisesti jälleen 100 prosentin tasolle.

Lihan kulutuksen rakenne muuttuu

Lihan kysyntä lähti nousuun elintason parantuessa 1960-luvulta lähtien. Lihan kulutuksen kasvu johtui ensin sianlihasta, jonka kulutus kaksinkertaistui 1960-1970-luvuilla. 1980-luvulta lähtien lihan kokonaiskulutuksen kasvusta on vastannut siipikarjanlihan suosio. Se siivitti lihankulutuksen jyrkkään kasvuun varsinkin 1990-luvulla. Kokonaiskulutuksen kasvukäyrä tasoittui 2010-luvulla. Lihankulutuksen pitkäaikaisen kasvun taustalla oli kulutusrakenteen uudelleen järjestäytyminen edullisista peruskasveista, kuten viljoista ja perunasta, viljan kalliimpaan lisäjalosteeseen, lihaan.

Viime vuosikymmenen aikana lihan kokonaiskulutus kasvoi melko maltillisesti, samaan aikaan lihalajien välinen kulutusrakenne on muuttunut huomattavasti. Naudanliha on ollut ainoa, jonka kulutus on pitänyt pintansa. Trendi on ollut pidempiaikaista, sillä naudan lihan kulutus on pysynyt 18-20 kg/hlö tasolla jo peräti lähes 30 vuotta. Vaakan tilanteen taustalla on ollut Suomelle ominaiset kulutustottumukset, yli puolet naudanlihasta syödään jauhelihana. Näin saadaan hyödynnettyä myös ruhon vähemmän arvokkaita osia.

Lihan kulutusta eettisistä, ravitsemuksellisista tai ilmastoyyistä kyseenalaistava julkinen keskustelu näyttää verottaneen yksin ja ainoastaan sianlihan kulutusta. Se putosi yli 12 %, 35 kilosta 30,7 kiloon henkeä kohti vuosien 2016 ja 2019 välillä. Trendi on huomionarvoista siitäkkin syystä, että nautakarja on joutunut monesti syytösten keskiöön ilmastokeskusteluissa. Sianliha on naudanlihan tapaan punaista lihaa. Sianlihan kulutuksen laskua selittää se, ettei se erotu muista lihalajeista millään merkittäväällä erikoisominaisuudella. Broilerinlihan julkisuuskuva on hyvä, ja suosio alati kasvava. Nau-

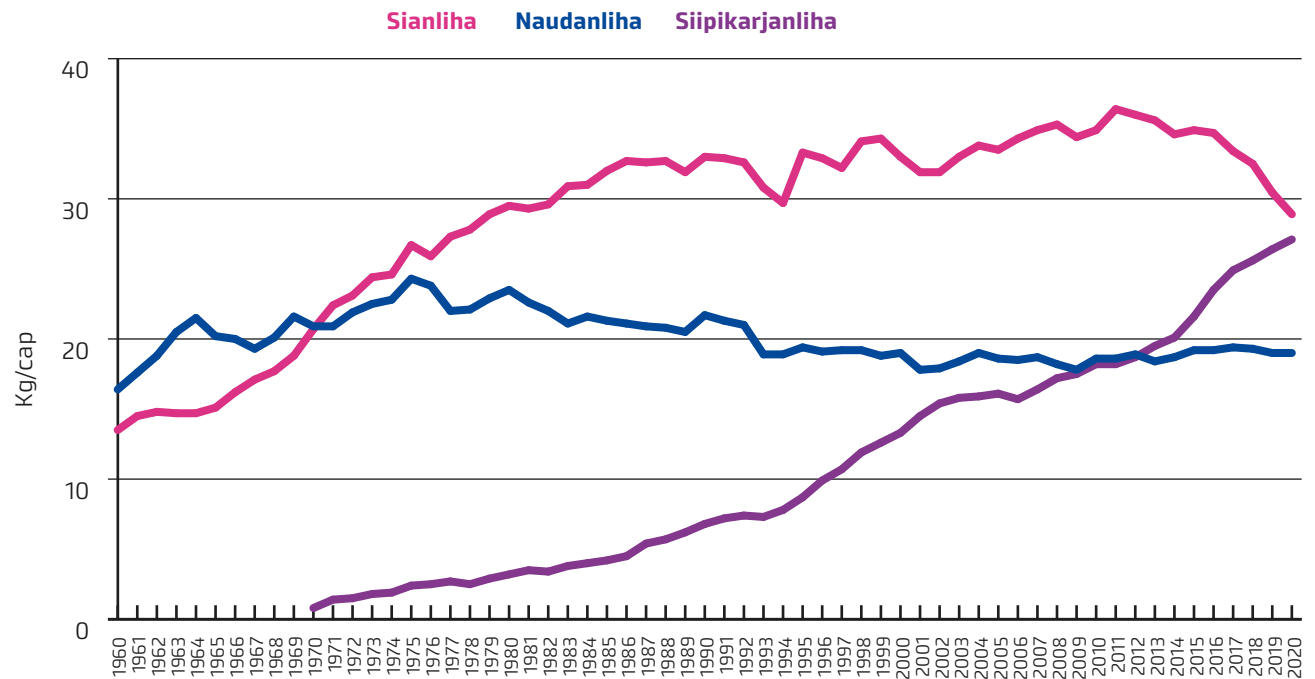
danliha taas on arvostettu juhlaruoka. Sianlihalla ei ole vastaavanlaista kulutusta kantavaa imagoa. Sianlihan tärkeimmät tuotteet Suomessa ovat raakalihatuotteissa ulko- ja sisäfileet sekä kypsissä valmiissa tuotteissa leikkeleet ja ruokamakkarat. Muualla päin Eurooppaa kuten Saksassa ja Espanjassa esimerkiksi sianliha on ravintoloiden suosittu pääruokalaji. Suomessa ainoa merkittävä poikkeus on joulukinkku, mutta se rajoittaa kulutusta merkittävästi yhteen selkeään ruhonosaan ja ajanjaksoon.

Broilerinlihan suosion kasvu on vankka monista syistä, se on kevyttä, helppoa valmistaa ja sitä pidetään terveellisenä. Broilerinlihan suosiosta

kertoo, että sen kulutus on kasvanut vuosien 2014-2019 välillä 20 kilosta 26,4 kiloon henkeä kohti, eli lähes 6 % vuodessa.

Siipikarjanlihan kulutus on korvannut osan sianlihan kulutuksesta viime vuosien aikana. Sianlihan omien vakiotuotteiden, sisä- ja ulkofileen sekä kinkun kulutus ei ole merkittävästi muuttunut, joten rakennemuutos on tapahtunut suurelta osin muissa tuoteryhmissä. Vähittäiskauppa vähensi sianlihan ja sianlihatuotteiden halpamyyntikampanjoitaan ja teollisuus korvasi sianlihaa broilerin ja kalkkunan lihalla nakeissa, makkarassa, leivänpäällisissä ja grillituotteissa. Kuluttajat taas löysi-

Lihalajien kulutustrendit 1960-2020

Lähde: Ravintotaseet, vuoden 2019 luvut ovat ennakkoja, vuoden 2020 luvut ovat arvioita.

vät ja suosivat uusia tuotteita, joissa raaka-aineena on käytetty siipikarjanlihaa. Lisäksi kuluttajat ovat arvostaneet tuotetta broilerin- ja kalkkunalihaa kasvavissa määrin.

Viime vuosien kulutustrendien odotetaan jatkuvan myös vuonna 2020. Naudanlihan kulutuksen arvioidaan laskevan kuluvana vuonna 2 % ja sianlihan 4 % kun taas siipikarjanlihan kulutuksen arvioidaan nousevan liki 3 %. Näiden arvioiden mukaan vuoden 2020 naudanlihan, sianlihan ja siipikarjanlihan kulutus olisi noin 18, 30 ja 27 kiloa henkeä kohti, vastaavasti.

Suomen kokonaislihankulutus laski ennakkotietojen mukaan vuonna 2019 edellisvuoteen nähden noin kahdella kilolla, 81,3 kilosta 79,4 kiloon, henkeä kohti. Mikäli muu lihankulutus (lampaanliha, hevosenliha ja riista ym.) ei muutu, lihan kokonaiskulutus laskenee kuluvana vuonna edelleen noin puolella kilolla 78,9 kiloon henkeä kohti. Se on laskenut hetkellisesti myös aiempina vuosina useaan otteeseen 1-1,5 kilolla, mutta jatkanut kasvuaan sittemmin. Tämä olisi siis ensimmäinen kerta, kun lihan kokonaiskulutus laskisi kahtena peräkkäisenä vuonna.

Koska naudanlihan kulutus ei todennäköisesti muutu merkittävästi, lihan kokonaiskulutuksen kehitys on tulevina vuosina pääosin kiinni sianlihan ja siipikarjanlihan kulutuksesta. Mikäli sianlihan kulutus vakiintuu ja siipikarjanlihan kulutus kasvaa entiseen tahtiin, kokonaiskulutus voi taas jopa kasvaa. Sama toteutuu siipikarjanlihan kulutuksen kasvaessa nopeammin kuin sianlihan kulutus laskee. Joka tapauksessa siipikarjanlihan kulutuksen odotetaan ylittävän sianlihan kulutuksen joko vuonna 2021 tai 2022.

Maitomarkkinat

Olli Niskanen ja Sanna Vuorisalo

Maidon keskimääräinen tuottajahinta puhkaisi 40 sentin rajan loppuvuodesta 2019, ensimmäistä kertaa vuoden 2015 jälkeen. Kotimainen maitotuotteiden kysyntä pysyi yleisesti ottaen vakaana nestemaitojen kulutuksen trendin mukaista vähennystä lukuun ottamatta. Tuottajahintaa vahvistivat maitotuotteiden tuonnin vakiintuminen ja viennin arvon vahvistuminen. Maidontuotannon määrä kääntyi vuonna 2015 lasku-uralle ja sopeutuu edelleen markkinakysyntää vastaavalle tasolle. Rakennekeskitys on edennyt nopeasti: tuottajien määrä aleni vuonna 2019 peräti 7 %, mutta samaan aikaan investointeja on vireillä ennätysmäärä. Merkittävä muutos tuotannolle on yli 80 % maidosta vastaanottavan Valioryhmän ilmoitus ottaa käyttöön tilakohtaiset maidon sopimusmäärät vuoden 2021 alusta. Koronaviruksen aiheuttama markkinoiden epävarmuus heikentää lähitulevaisuuden näkymää hintojen positiivisen kehityksen jatkumisen osalta, mutta Suomessa vaikutukset jäänevät maltillisiksi.

Maidon kokonaistuotanto alenee lievästi

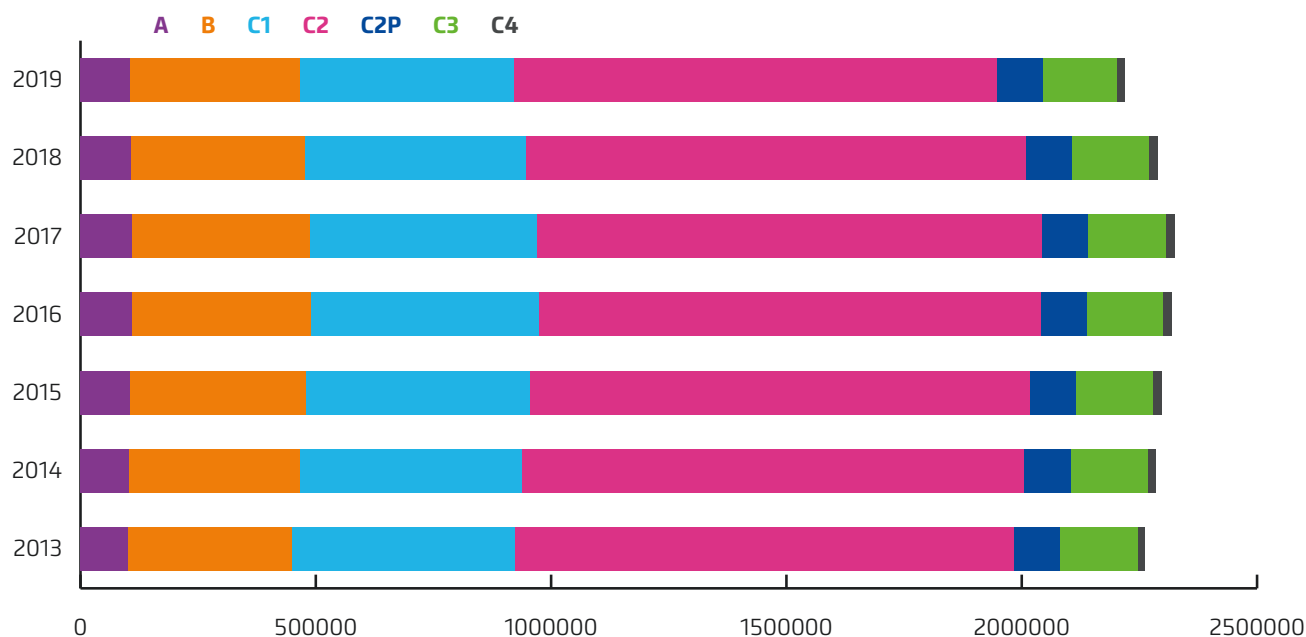
Maidontuottajien määrä laski vuoden 2019 aikana 7 %. Vuoden lopussa maitoa tuotettiin 5 783 tilalla, joista 142 oli luomutuotannossa. Vuonna 2019 meijerit ottivat vastaan 2 262 milj. litraa (2 334 milj. kg) maitoa, mikä oli 23,3 milj. litraa (24,1 milj. kg) vähemmän kuin vuonna 2018. Maidon kokonaismäärä on vuosittain hieman vähentynyt vuodesta 2015 lähtien. Luomumaidon osuus tuotannosta oli noin 74 milj. litraa, mikä oli 7 % enemmän kuin vuonna 2018. Luomumaidon tuotanto on 2,5-kertaistunut viimeisen 10 vuoden aikana.

Moniin kilpailijamaihin verrattuna, maidon tuotanto-kustannukset ovat Suomessa korkeat. Tilakoon kasvattaminen on ollut keskeinen keino alentaa tuotannon yksikkökustannuksia ja ottaa käyttöön parempia käytäntöjä esimerkiksi työpanoksen tuottavuuden ja eläinten hyvinvoinnin suhteen. Vaikka rakennekehitys on edennyt kovaa vauhtia, on alle 50 lehmän tiloja edelleen valtaosa, 73 % tiloista (4632 tilaa). Lehmistä alle 50 lehmän tiloilla sen sijaan oli enää 42 %. Yli 100 lehmän tiloja oli 457 kpl, 4 enemmän kuin edellisvuonna ja näillä tiloilla oli jo yli neljännes lypsylehmistä. Vuonna 2019 lypsykarjainvestointien määrä oli ennätyskorkea, kustannusarvioiden mukaan yli 140 miljoonaa euroa. Avustuksia näihin hankkeisiin myönnettiin 57 miljoonaa euroa, joista AB-alueelle kohdistui 31 %. AB-alueen osuus maidontuotannosta vuonna 2019 oli noin 20 %. Suurin tuotantoalue oli C2-tukialue, jossa tuotettiin 47 % maidosta.

Joulukuussa 2019 lypsylehmien lukumäärä oli 258 940, joka oli noin 4 700 lehmää vähemmän kuin edellisvuonna. Hiehoja oli 136 853, joka oli 3571 vähemmän kuin edellisvuonna. Lypsylehmien määrä tilaa kohti nousi 2,6 lehmällä vuodessa. Lypsylehmien keskituotos nousi 1,8 prosenttia ollen 8 810 litraa lehmää kohti. Meijerimaidon pitoisuudet voimistuivat: keskirasvapitoisuus oli 4,39 % (4,34 %) ja valkuaispitoisuus 3,55 % (3,50). Muuntopainoker-toimella 1,032 kg/litra laskettuna energiakorjattu keskimääräinen maitotuotos (EKM) oli vuonna 9624 kg EKM ja se kasvoi 2,8 % edellisvuodesta.

Luonnonvarakeskuksen pääasiassa maidontuotantoon kasvatettavien hiehojen määriin ja eläinten teurastuksiin perustuvan ennustemallin mukaan maidon kokonaistuotanto voi laskea vuonna 2020 noin 1,5 % ollen noin 2230 milj. kiloa mejereihin

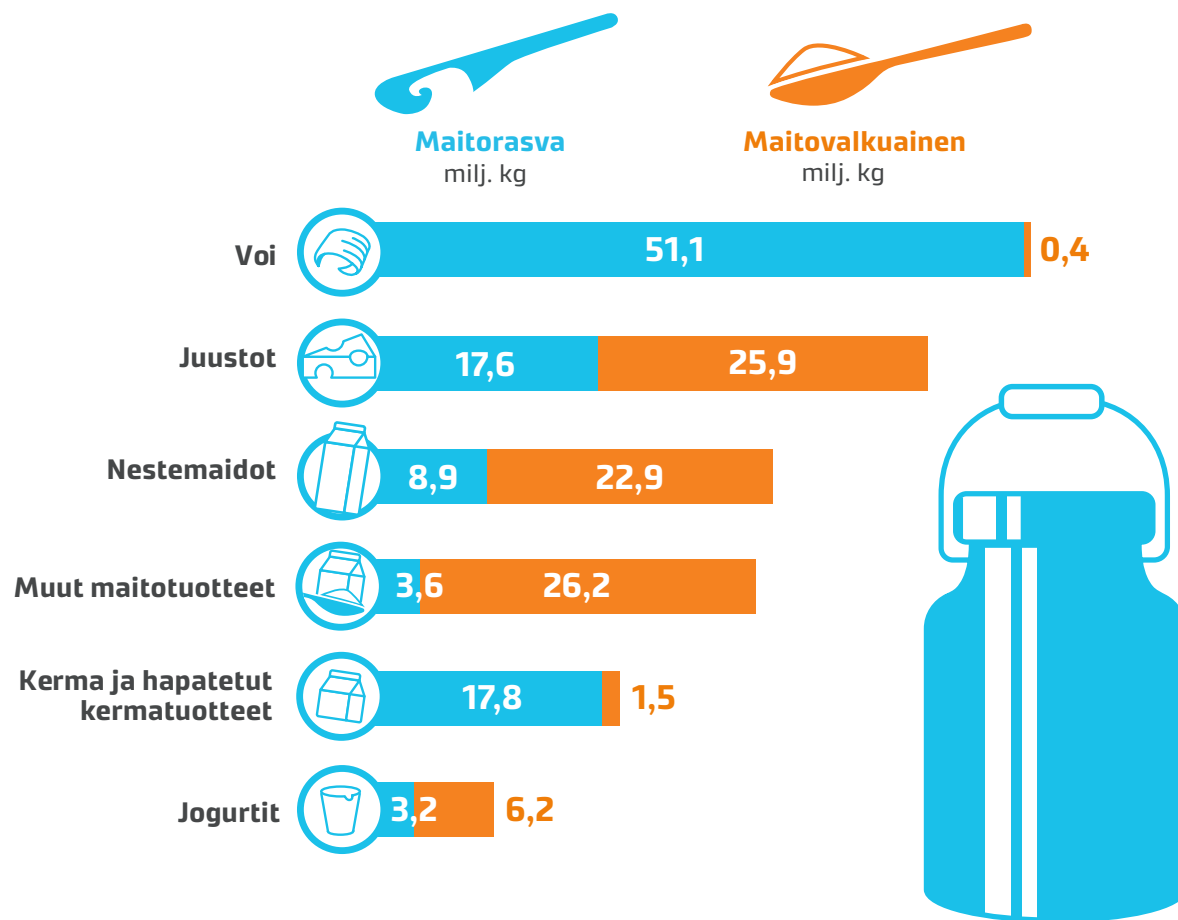
Maidontuotanto tukialueittain vuosina 2013-2019

vastaanotettua maitoa. Kevään 2020 tuotantoenusteesta puuttuu tulevan satokauden vaikutus ja koronapandemiaan liittyvä hintojen epävarmuus, joten se on parhaimmillaankin suuntaa antava. Yli 80 % maidosta vastaanottavan Valioryhmän hankintaosuuskunnat ottavat käyttöön maidon sopimusmäärät vuoden 2021 alusta. Yksityiskohdat tarkentuvat vielä, mutta tilakohtainen sopimusmäärä perustunee muutamien edellisvuosien tuotostoihin. Sopimusmäärän yli tuotetulle maidolle maksettaisiin alhaisempaa hintaa kuin sopimusmäärän alittavalle maitomäärälle. Hiljattain valmistuneiden ja keskeneräisten investointien osalta myönnettäisiin valmiin navetan tuotantoa vastaava sopimusmäärä, joka on tietysti edellytys investointilaskelmien toteutumiselle ja lainojen takaisinmaksukyvyille. Sopimustuotantojärjestelmän julkaisun jälkeen vireille laitettuihin hakemuksiin ei julkisuudessa olleiden tietojen mukaan toistaiseksi saisi sopimusmäärää Valioryhmästä, ennen kuin luopuvilta tiloilta vapautuisi riittävästi sopimuslitroja jaettavaksi markkinatilannetta vastaavalle tuotannolle.

Tuotantoa kehittävien tilojen on siis ainakin lyhyellä aikavälillä pohdittava muita kehittämisen strategioita kuin maitomäärän lisääminen, mikäli meijerin vaihto ei tule kysymykseen. Maidontuotannon kokonaismäärään sopimustuotantojärjestelyllä on lyhyellä aikavälillä vain pieni merkitys, koska käynnissä olevat investoinnit tullaan joka tapauksessa rakentamaan loppuun ja toisaalta tuotannosta luopumisiin hinnoittelumallilla ei ole suoraa vaikutusta. Tilojen kehittämisen painopiste kuitenkin siirtyy ainakin lyhyellä tähtämellä tilakohtaisen tuotantomäärän kasvattamisesta kulujen karsimiseen. Yksi mahdollinen kehityksen suunta on pyrkiä kasvattamaan omalla tilalla syntyneet lihantuotantoon tarkoitetut hiehot ja mahdollisesti myös sonnit itse.

Maito sisältää veden lisäksi rasvaa, valkuaista, laktoosia eli maitosokeria, kivennäisaineita sekä monia muita komponentteja. Näistä rasva ja valkuainen muodostavat kuitenkin pääosan raakamaidon arvosta, ne ovat raakamaidon hinnoittelun perusteita ja niiden pitoisuudet tilastoidaan viranomaisen toimesta. Kokonaistuotannon ja raportoitujen pitoisuuksien perusteella voidaan laskea tuotetun rasvan (102,3 milj. kg) ja valkuaisen (82,7 milj. kg) kokonaismäärä. Maidon rasva- ja valkuaiskomponentteja päätyi eri tuotteisiin vuonna 2019 seuraavasti:

Maidon tuottajahinta vahvistui

Maidon keskimääräinen tuottajahinta puhkaisi 40 sentin rajan loppuvuodesta 2019. Kotimainen maitotuotteiden kysyntä pysyi yleisesti ottaen vakaana nestemaitojen kulutuksen trendin mukaista vähennyistä lukuun ottamatta. Tuottajahintaa vahvistivat maitotuotteiden tuonin vakiintuminen ja viennin arvon vahvistuminen (+6 % per tuotekilo). Edellisen kerran keskimääräinen tuottajahinta oli yli 40 sentin tasolla vuoden 2015 alussa.

Vuonna 2019 nestemaitoja pakattiin 573 milj. litraa. Nestemaitojen osuus maitovalkuaisen kokonaiskulutuksesta on noin 30 % ja rasvasta noin 11 %. Verrattuna edellisvuoteen, nestemäisten maitotuotteiden valmistus väheni neljä prosenttia. Piimää valmistettiin 44,1 (-5 %) ja kermaa 45,5 milj. litraa (-1 %), jogurttia 107 milj. kg (+0 %) ja juustoja 83,6 milj. kg (-4 %). Voin valmistusmäärä kasvoi 2 % ollen 51,3 milj. kg.

Meijereihin toimitettavan maidon rasva- ja valkuaispitoisuuden kasvattamiseen on kannustettu entistä vahvemmin hintaohjauksella. Hintaohjauksen painottaminen vahvemmin arvo-osiin juontaa juurensa esimerkiksi nestemaitojen kulutuksen alenemiseen. Nestemaitojen valmistus onkin viime vuosina vähentynyt huomattavasti, pelkästään viimeisen 5 vuoden aikana yli 15 %, joka vastaa yli 100 miljoonan litran vähennystä. Vähentymiseen ei ole yksiselitteistä syytä, vaan kyse on laajasta kulutustottumusten muutoksesta. Kasvipohjaisten juomien myyntiä ei tilastoida, mutta eri lähteiden perusteella voidaan sanoa kasvijuomien tähänastisen kulutuksen kasvun vastaavan noin yhtä viidennestä nestemaitojen kysynnän vähennyksestä.

Voin vientihinta parani

Maitotuotteiden viennin arvo kasvoi edellisvuodesta 40 miljoonaa euroa ja määrä nousi yli 200 mil-

joonan kilon. Vienti kasvoi kotimarkkinakysynnän alentuessa edellisvuodesta hieman. Viennin parantunutta tilannetta selitti Euroopan unionin hidas maidontuotannon kasvu, joka oli vain 0,5 %. Kyseessä oli pienin vuotuinen tuotannon kasvumäärä kiintiöjärjestelmän poistamisen jälkeen. Suurimmissa tuottajamaissa, Saksassa ja Ranskassa, tuotannon määrä hieman väheni. Tuotannon kasvua hillitsi lehmämäärän pieneneminen ja viime kesän kuivuudesta johtunut keskituotoksen kasvun hiipuminen.

Suomessa tuotetusta maitorasvasta vientiin päätyi 41 % ja tuotetusta maitovalkuaisesta 35 %. Maitovalkuaisen viennistä noin 70 % tapahtui luokassa muut tuoretuotteet, maitopohjaiset juomat ja jauheet. Lisäksi 20 % valkuaisen viennistä tapahtui juustoissa. Maitorasvasta suurin osa, 76 %, viedään voin muodossa ja 13 % juustoissa. Voin suhteellinen vientihinta parani vuonna 2019 ja se oli keskimäärin 7 % EU:n sisämarkkinahintaa korkeampi. Toisaalta vuosina 2017 ja 2018 voin maailmanmarkkinahinnassa tapahtuneen poikkeuksellisen korkean piikin aikana, korkeimpia hintoja ei pystytty täysimääräisesti hyödyntämään. EU:n komission markkinaennusteen mukaan hintapiikki oli poikkeuksellinen ja johti toisaalta myös ruokateollisuuden sopeutumiseen esimerkiksi ottamalla substituutteja eli kasviöljyjä leivontakäyttöön. Tulevina vuosina rasvan ja valkuaisen EU-hintojen odotetaan liikkuvan samatahtisesti eikä vastaavaa hintojen eriytymistä odoteta nähtävän.

Koronaviruspandemia vaikuttaa maitomarkkinoihin

COVID-19 pandemialla on vaikutuksensa myös maitomarkkinoihin. Maailmanmarkkinoiden tasolla kriisistä aiheutuva talouskasvun hiipuminen voi johtaa vaihdettavien maitotuotteiden kysynnän siirtymiseen lisäarvotuotteista edullisempiin tuotteisiin ja

ylipäättään hintojen laskuun. Alkuvuoteen ajoittunut raakaöljyn hinnan putoaminen vaikuttaa toisaalta eräiden öljynviennistä riippuvaisten valtioiden ostovoimaan. Öljyn hinta onkin tyypillisesti ollut muuttaman kuukauden viipeellä korreloitunut maitotuotteiden maailmanmarkkinahintojen kanssa. Tästä syystä maailmanmarkkinahintojen voi ennakoida alentuvan epidemian jatkuessa. Pohjoisella pallonpuoliskolla epidemia ajoittui kevääseen, jolloin maidontuotanto on tyypillisesti korkeimmillaan, joka osaltaan painaa hintoja alaspäin lisäämällä tarjontaa kylläiseen markkinaan. Tarjonnan vähentämisen politiikkakeinoja on kevään aikana selvitetty useissa maissa.

Kuluttajien ei tarvitse olla huolissaan meijerituotteiden riittävydestä. Paikallisilla markkinoilla meijeriteollisuuden keskeinen haaste on kuitenkin sopeutuminen maitotuotteiden markkinoiden uudelleenjärjestymiseen HoReCa-tukkukaupan kysynnän vähentyessä ja kotikulutuksen kasvaessa. Tämä ilmiö koskee kaikkia maita, joissa julkisen ruokailun osuus kulutuksesta on vähentynyt, esimerkiksi ravintoloiden ja koulujen sulkemisen vuoksi. Eräissä maissa on ongelmana ottaa vastaan tuottajilta kerättyä maitoa, kun jalostuskapasiteetti ei ole pystynyt sopeutumaan kysynnän muutokseen. Joissakin tapauksissa myös meijereissä ei ole ollut sairastumisten takia tarpeeksi työvoimaa.

Maidon globaalikysyntä voi jäädä pandemian takia tuotantoa alhaisemmaksi ja edelleen johtaa melko suurenkin varastojen kumuloitumiseen, jos kriisin kanssa joudutaan kamppailemaan vielä syksyllä. Arvioiden epävarmuus on kuitenkin erittäin suurta. Maidontuotannon kansainvälinen tutkimusverkosto IFCN haarukoi ylä- ja alarajaksi kevään tilanteeseen perustuvassa ennusteessaan varsin laajan, 0-11 miljoonan tonnin ylijäämän vuoden 2020 tuotannolle suhteessa kysyntään. Vuoden 2020 loppuun notee-

ratut maitotuotteiden futuurihinnat eivät ennakoivinkaan suurta maailmanmarkkinahintojen sukelusta vaan pikemminkin lähes ennalleen elpymistä jo alkusyksyyn mennessä. Edellinen vakava maitokriisi alkoi vuonna 2014, kun globaali tuotanto oli noin 6,8 miljoonaa tonnia kulutusta suurempaa. Tästä seurannut markkinasignaali eli epätasapainon myötä alentuneen hinnan vaikutus tuotantomäärää alentaen, koska samaan aikaan ajoittui maidon tuotantokiintiöiden poistuminen sekä Venäjän markkinan sulkeutuminen EU-mailta ja siitä seurannut normaaliin kauppareittien uudelleenjärjestyminen. Vuoden 2015 aikana globaali kulutus saavutti jo tasapainon tuotannon kanssa, mutta Euroopassa interventiovarastojen kumuloituminen jatkui aina vuoden 2016 lopulle asti edellä mainituista syistä.

Ulkomaankaupassa Kiinan merkitys kasvussa

Tärkeimmät viennin ulkomaankauppamaat vuonna 2019 olivat Ruotsi ja Ranska. Ruotsiin vietävistä tuotteista tärkeimmät olivat voi ja jogurtit. Ranskan viennistä suurin osa oli voita leipomoteollisuuteen. Kiina ehti nousta vuonna 2019 Suomen kolmanneksi tärkeimmäksi maitotuotteiden viennitimaaksi, pääasiassa kuivatutuotteista koostuneella yli 50 miljoonan euron viennillä.

Merkittävimmät tuontimaat olivat Tanska ja Saksa. Tanskan tuonnista suurin osa oli erilaisia juustoja, Saksasta sen sijaan tuotiin monipuolisesti erilaisia maitotuotteita. Tuonnin määrä ja arvo ovat pysyneet melko vakaana viime vuosina. Suomessa kulutetusta maitorasvasta tuotiin 28 % ja maitovalkuaisesta 29 %. Tuonti molempien komponenttien osalta tapahtui noin 90-prosenttisesti juustoissa. Toiseksi merkittävin tuontituoteryhmä on jogurtit.

Valtaosa kotimaassa tuotetusta maidon rasvasta ja valkuaisesta päätyy kotimaassa kulutettaviin maitotuotteisiin. Viennin merkitys on kuitenkin varsin suuri, 41 % tuotetusta rasvasta ja 35 % tuotetusta valkuaisesta. Vastaavasti rasvaa ja valkuaisista tuodaan maahan pääosin juustoissa. Juustojen kotimaisuusaste on Luken ravintotaseen mukaan kilomääräisesti noin 51 %, mutta rasvan ja valkuaisen perusteella vain 45 %. Erotus johtuu pääasiassa kotimaisten juustojen tuontijuustoja alhaisemmasta rasvapitoisuudesta. Vienti tapahtuu juuston (sekä rasva ja valkuainen), voin (käytännössä vain rasva) ja muiden maitotuotteiden (erityisesti valkuainen) ryhmissä. Maidontuotannon omavaraisuus rajoittavan komponentin eli maitovalkuaisen mukaan laskettuna oli vuonna 2019 noin 108 %.

Arvoltaan merkittävimmät maitotuotteiden ulkomaankauppamaat

Vienti	Milj. euroa	Tuonti	Milj. euroa
Ruotsi	109,2	Tanska	93,9
Ranska	51,5	Saksa	82,9
Kiina	51,2	Alankomaat	34,6
Alankomaat	50	Ruotsi	34,4
Belgia	11,8	Viro	29,6
USA	11,7	Ranska	13,9
Saksa	10,5	Italia	12,4

Maitotuotteiden tuonnin ja viennin kehitys vuosina 2012–2019

	Tuonti alkuperämaittain		Vienti määrämaittain	
	Tilastoarvo (milj. euro)	Paljous	Tilastoarvo (milj. euro)	Paljous
2019	344	119	411	201
2018	344	121	371	191
2017	343	124	389	189
2016	331	131	347	199
2015	356	142	378	202
2014	362	137	461	207
2013	361	174	521	217
2012	341	170	479	204

Infograafi kuvaa kotimaassa tuotetun maidon tärkeimpien komponenttien jakaantumisen tuoteryhmiin, sekä niiden tuonnin ja viennin. Tuotanto pakataan nestemaidoksi tai jalostetaan juustoksi, voiksi tai muuksi maitotuotteeksi, kuten jogurtiksi tai kuivatut tuotteeksi. Suurin kotimaassa kulutettava tuoteryhmä on juustot, joista hieman yli puolet tuodaan. Voita viedään enemmän kuin kotimaassa kulutetaan.

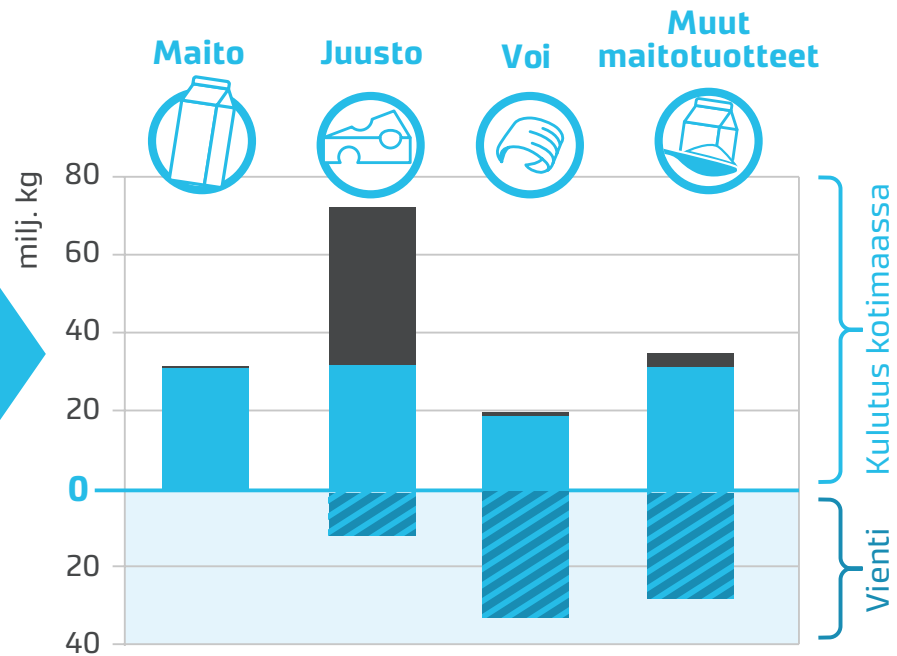
Suomeen tuodaan ulkomaisten maitotuotteiden mukana rasvaa ja valkuaista yht. 45 milj. kg, pääasiassa juustoissa

Meijerimaidon
tuotanto 2 334 milj. kg, jossa

rasvaa
4,4%

valkuaista
3,6%

Maitotuotteisiin käytettävissä oleva rasva ja valkuainen yhteensä 185 milj. kg, joka jakaantuu eri tuoteryhmiin seuraavasti:

Tuontituotteet

Kotimaiset tuotteet

Vientituotteet

Suomessa valmistettujen maitotuotteiden mukana rasvaa ja valkuaista viedään ulkomaille yht. 71 milj. kg

Tilastot:

Luke, [Maito- ja maitotuotetilasto](#)

Luke, [Alueittainen maidontuotanto](#)

Luke, [Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa](#)

Puutarhamarkkinat

Timo Karhula ja Anna-Kaisa Jaakkonen

Suomen kasvukautta 2019 voidaan kuvailla alueittain suurestikin vaihtelevaksi. Pääpiirteissään kesä oli lämmin, joillakin alueilla tuli runsaitakin sateita, mutta toisaalta kärsittiin myös laajalti kuivuudesta. Tänä vuonna puutarha-alaakin varjostaa koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne ja puutarhayrittäjien ja työntekijöiden mahdolliset sairastumiset. Poikkeustila aiheuttaa myös työvoimapulaa puutarhatiloilla. Lisäksi vuoden mittaan epävarmuutta voi esiintyä tuontituotteissa, sillä puutarhatuotteiden tuonnin jatkuvuudesta ei voida olla varmoja. Alkutuotannon mahdollisimman hyvän omavaraisuuden ylläpito nousee tällöin merkittäväksi asiaksi myös puutarhasektorin osalta.

Puutarhatuotanto vaatii työvoimaa

Lopulliseen satomäärään varsinkin avomaalla vaikuttaa sään lisäksi erityisesti kausityövoiman saatavuus. Puutarhatuotanto on hyvin työvoimavaltainen tuotantosuunta ja kasvihuoneyrityksissä tarvitaan paljon työvoimaa, johtuen toki siitä, että monet niistä työllistävät ympärivuotisesti. Vuosityömäärän mukaan lypsykarjatilat työllistävät eniten ihmisiä (11 640 htv, henkilötyövuotta), mutta yrityskohtainen vuosityömäärä on suurin kasvihuoneyrityksissä (3,3 htv/yritys).

Henkilötyövuosi, htv on 1 800 työtuntia eli 225 työpäivää (8 tunnin päiviä) eli 5 päivää viikossa 11 kuukautta.

Avomaan puutarhatuotanto työllistää paljon ulkomaalaista työvoimaa. Vuonna 2016 ulkomainen työvoima teki maatiloilla 3 650 htv, josta avomaanpuutarhatilojen osuus on 37 % ja kasvihuoneyritysten 28 %. Kausityövoiman tekemistä 490 henkilötyövuodesta tehtiin 40 % avomaan puutarhatiloilla. Lisäksi osa puutarhatuotantoa harjoittavista tiloista luokitutti sekamuotoisiksi, joten niiden henkilötyömäärävuodet puuttuvat näistä luvuista.

Puutarhatuotannon luonne on monelta osin hektistä, koska suuri osa on tuoretuotteita, kuten mansikka, salaattit, kukka- ja parsakaali ja kasvihuonevihannekset. Samoin myös koristekasvien tuotanto on ”tuoretuotantoa”. Näiden kauppaketju on lyhyt, suoraan pelloilta ehkä tukun kautta kulkutukseen, ja sadon korjaaminen ja muutkin työvaiheet tulee tapahtua oikea-aikaisesti. Lisäksi tuoretuotteiden korjuu on useimmiten käsityövaltaista.

Tilanne on hieman helpompi varastovihannesten tuotannossa, kuten juureksilla ja sipulilla, joiden tuotannossa koneellistaminen on mahdollista ja työvoimaa tarvitaan vähemmän. Näillä kasveilla sadonkorjuussa voidaan ajallisesti myös joustaa jonkin verran.

Poikkeustilanteen seurauksena kausityövoiman saamisessa puutarhatiloille oli heti alkukevällä ongelmia. Työvoimapula tulee näkymään todennäköisesti isoimmilla vihannes-, marja- ja hedelmätiloilla kasvu- ja korjuukauden aikana.

Puutarhatuotteiden hinnat vaihtelevat

Avomaan puutarhatuotteiden tuottajahinnoille samoin kuin tuotantomäärille on tyypillistä voimakas kausittainen ja vuosittainen vaihtelu. Tuottajahinta on yleensä alhaisin pääsatokaudella, jolloin tarjon-

taa on runsaasti. Varastoitavien puutarhatuotteiden tarjonta pienenee varastointikauden edetessä, mikä yleensä näkyy myös kohoavina tuottajahintoina.

Kasvukauden säällä on kuitenkin oma merkityksensä etenkin avomaalla kasvatettavien tuotteiden hintaan. Esimerkiksi porkkanan keskihinta oli vuonna 2019 edellisvuotta korkeampi. Porkkanan keskihinnaksi muodostui 0,94 €/kg, mutta porkkanan kuukausihinta vaihteli vuoden 2019 aikana 0,64 – 1,07 €/kg välillä. Myös omenan keskihinta, 1,59 €/kg, oli edellisvuotta korkeampi, kuukausihinnat vaihtelivat 1,48 – 1,96 €/kg välillä. Mansikalla keskihinnaksi muodostui 5,14 €/kg vuonna 2019.

Kasvihuonevihannesten tuottajahinnat eivät seuraa yhtä suoraviivaisesti kasvukauden säätilaa kuin avomaan vihannesten hinnat. Kasvihuonevihannesten, etenkin kurkun ja tomaatin, hinnoille on tyypillistä, että hinta romahtaa kesä-heinäkuussa, kun luonnonvalolla tuotetuilla kasvustoilla on pääsatokausi. Useimpina vuosina kurkku- ja tomaattimarkkinat ruuhkautuvat, mikä aiheuttaa hinnan notkahduksen alas kesäkaudella.

Vuonna 2019 kurkun kuukausihinnat kävivät alimmillaan 0,87 ja ylimmillään 2,70 €/kg. Kurkun keskihinnaksi muodostui 1,26 €/kg, mikä on alhaisempi tuottajahinta kuin edellisenä vuonna.

Tomaatin keskihinta pysyi vuonna 2019 edellisvuoden tasolla, 1,84 €/kg. Tomaatin hinta pääsatokaudella laski alas edellisvuosien tapaan. Tomaatin kuukausihinta vaihteli 0,85 – 3,19 €/kg välillä vuonna 2019.

Tänä vuonna puutarhatuotteiden markkinat ja hinnat ovat hyvin vaikeasti ennakoitavissa vallitsevan poikkeustilanteen vuoksi.

Puutarhatuotanto on monimuotoista

Vuonna 2019 Suomessa oli 3 345 puutarhatuotantoa harjoittavaa tilaa. Niistä 2 705 tilalla oli avomaatuotantoa ja 914 tilalla kasvihuonetuotantoa. Osalla tiloista on sekä avomaa- että kasvihuonetuotantoa. Puutarhatilojen jako avomaan- ja kasvihuonetuotannon kesken ei ole yksiselitteinen, koska puutarhatiloilla on usein muutakin tuotantoa päätuotantosuunnan rinnalla. Avomaan puutarhatuotantoa harjoittavista tiloista vain noin puolet luokituu tuotantosuuntamäärittelyssä avomaan puutarhatilaksi. Avomaan vihannestuotannossa sekamuotoiset tilat ovat yleisiä eli tuotannossa on vihannesten lisäksi esimerkiksi viljaa ja/tai marjoja. Hedelmän- ja marjanviljelyssä keskittyminen kyseisiin tuotteisiin on ilmeisempää.

Kasvihuonetuotannossa päätuotantosuunta määräytyy vahvasti tuotetun kasvin mukaan ja yritykset ovat melko vahvasti joko koristekasvi- tai vihannestiloja. Sekamuotoisia yrityksiä löytyy myös kasvihuonepuolelta, mutta on erittäin harvinaista, että kasvihuoneyritysten päätuotantosuunta löytyisi avomaantuotannosta.

Avomaan vihannes-, marja- ja hedelmäntuotantoa oli yhteensä noin 19 000 hehtaarilla vuonna 2019. Edellisvuoteen verrattuna kokonaisala kasvoi noin 480 hehtaarilla. Tuotantoala kasvoi avomaan vihanneksilla noin 150, marjoilla 331 hehtaarilla ja väheni hedelmillä kolmella hehtaarilla. Vuonna 2019 kasvihuonetuotantoa oli 378 hehtaarilla, ala pieneni edellisvuodesta noin 15 hehtaarilla.

Puutarhakasvien avomaa-alasta 7 700 hehtaaria on monivuotisilla kasveilla, kuten hedelmien ja marjojen viljelyssä. Näiden osalta viljelypinta-alat vaihtelevat jähmeämmin kuin yksivuotisilla vihan-

neksilla ja esimerkiksi kasvustojen perustamistyötä on vähemmän kuin yksivuotisten kasvien tuotannossa. Avomaa-alasta oli vihannesten osuus viime vuonna noin 11 500 hehtaaria. Tämän vuoden tukihakemuskierrros päättyi 15.6., joten avomaan puutarhakasvien pinta-alat ovat tiedossa vasta kesäkuun lopulla.

Avomaan marjakasveista mansikka tärkein

Tarhaherne oli vuonna 2019 viljelyalalla mitattuna eniten viljelty avomaan vihannes Suomessa. Herneitä viljeltiin 4 952 hehtaarin alalla. Muita merkittäviä vihanneksia olivat ruokasipuli 1 232 hehtaarin ja valko- ja savojjinkaali 583 hehtaarin viljelyalalla. Porkkanaa viljeltiin 1 831 hehtaarilla ja satomäärällä tarkasteltuna porkkana oli tärkein vihannes vajaalla 78 miljoonalla tuotetulla satokilolla. Porkkanaa tuotiin lisäksi Suomeen reilut 9 miljoonaa kiloa. Porkkanan kulutuksen arvioidaan olevan noin 78 miljoonaa kiloa vuodessa. Viime vuonna porkkanan kulutuksesta yli 95 % oli arviolta kotimaista tuotantoa.

Mansikka on marjakasveista tärkein niin viljelyalalla kuin satomäärälläkin mitattuna. Mansikan viljelyala vuonna 2019 oli reilu 4 300 hehtaaria ja sato 18 miljoonaa kiloa. Mansikan tuonti Suomeen oli noin 3 miljoonaa kiloa ja arvioitu kulutus noin 20 miljoonaa kiloa vuodessa. Mansikalla noin 90 % kulutuksesta oli arviolta kotimaista mansikkaa.

Hedelmistä omenaa viljeltiin noin 690 hehtaarilla. Kotimaan omenasato oli 8,1 miljoonaa kiloa ja omenaa tuotiin Suomeen noin 42 miljoonaa kiloa vuonna 2019. Suomessa syötävistä omenista valtaosa, arviolta noin 85 %, on ulkomaista tuotantoa. Tänä vuonna tuonnin mahdollinen vaikeutumisen tulee näkymään ensisijaisesti hedelmien tuonnissa.

Kurkun tuotanto ohitti tomaatin

Kasvihuonevihanneksia viljeltiin 244 ja koristekasveja 117 hehtaarilla vuonna 2019. Kasvihuonevihanneksia tuotettiin yhteensä 95 milj. kiloa. Kurkku on tärkein kasvihuonevihannes 48 milj. kilolla ja 53 hehtaarin viljelyalalla. Tomaatti on toiseksi tärkein kasvihuonevihannes 94 hehtaarin viljelyalalla ja 40 miljoonalla satokilolla. Vuonna 2018 tomaatin viljelyala oli kurkkua suurempi, mutta ei enää vuonna 2019.

Tomaatin tuontimäärä oli 27 milj. kiloa viime vuonna. Kurkun tuonti oli alle 7 milj. kiloa. Vientimäärät ovat olleet hyvin pieniä sekä tomaatilla että kurkulla. Tomaatin kulutukseksi arvioidaan reilut 60 milj. kiloa ja kurkun 50 milj. kiloa. Syödyistä tomaateista arviolta noin 65 % ja kurkuista 90 % oli kotimaisia vuonna 2019.

Vuonna 2019 ruukkuvihanneksia tuotettiin 102 milj. kappaletta, mikä on 14 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tärkein ruukkuvihanneksista on ruukkusalaatti, jota tuotettiin 66 milj. kappaletta viime vuonna.

Kukkuvia ruukkukasveja tuotettiin vuonna 2019 noin 62 milj. kappaletta. Tärkeimpiä näistä olivat ruukkunarsissit 8 milj. kappaletta, joulutähdet 1,5 milj. kpl ja pauliinabegoniat 1,3 milj. kappaleella. Sipulikasvien tuotanto oli 87 milj. kappaletta. Sipulikasveista ylivoimaisesti tärkein kasvi oli tulppaani 74 milj. kappaleen tuotantomäärällä. Ryhmäkasveja tuotettiin noin 36 milj. kappaletta, tärkeimpänä kasvina orvokki 10 milj. kappaleella. Koristekasvituotannon määrät ovat vähentyneet vuodesta 2018 tärkeimpien tuotteiden osalta.

Paprikan viljelyala kasvaa tänä vuonna kolmanneksella

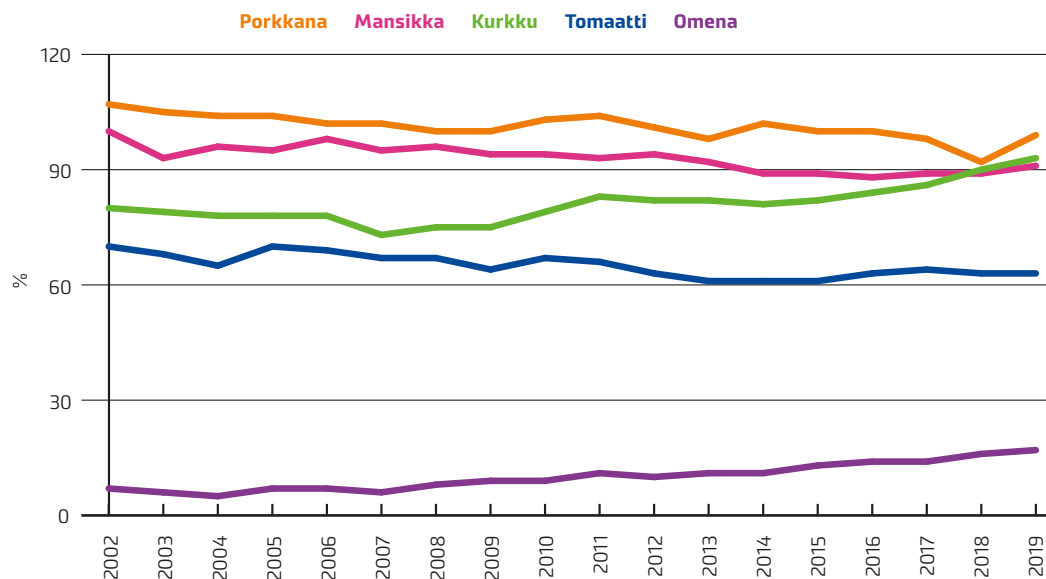
Kasvihuonetuotannosta viljelypäätokset on tehty jo alkuvuodesta ja tällä hetkellä on jo tiedossa haetut pinta-alat. Niiden perusteella kokonaisala on vuoden 2019 tasolla. Haetut alat ovat: kasvihuonekurkku 56 ja (-2 %), tomaatti 106 (+3 %), paprika 11 (+28 %) ja ruukkuvihannekset 30 hehtaaria (-5 %). Koristekasviala on ennallaan, 137 hehtaaria. Paprikan viljelyalassa tapahtuu tänä vuonna suuri hyppäys ylöspäin.

Ulkomaankauppa alijäämäinen

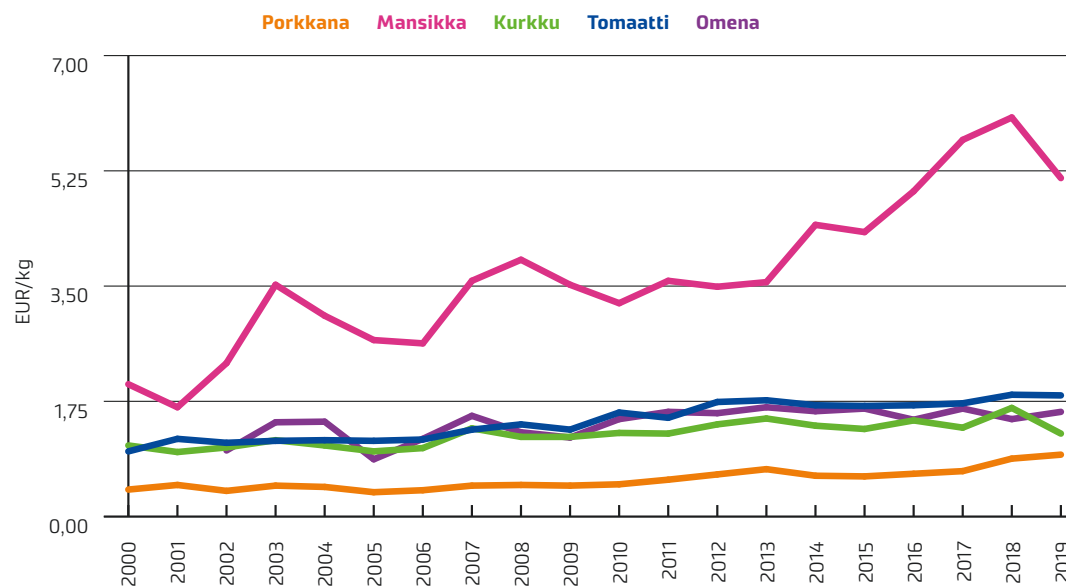
Puutarhatuotteiden ulkomaankauppa on tuontivoittoa. Vuonna 2019 Suomeen tuotiin viime vuonna vihanneksia 293 miljoonalla eurolla viennin jäädessä 20 milj. euroon. Tärkeimmät tuontimaat olivat Espanja ja Alankomaat, ja kasveista tomaattia tuotiin eniten. Tuontimaiden kärjessä olivat Alankomaat ja Espanja. Tomaatin jälkeen rahallisesti toiseksi tärkein tuontituote oli vihannespakasteet ja yllättäen Suomesta myös vietiin pakasteherneitä Italiaan.

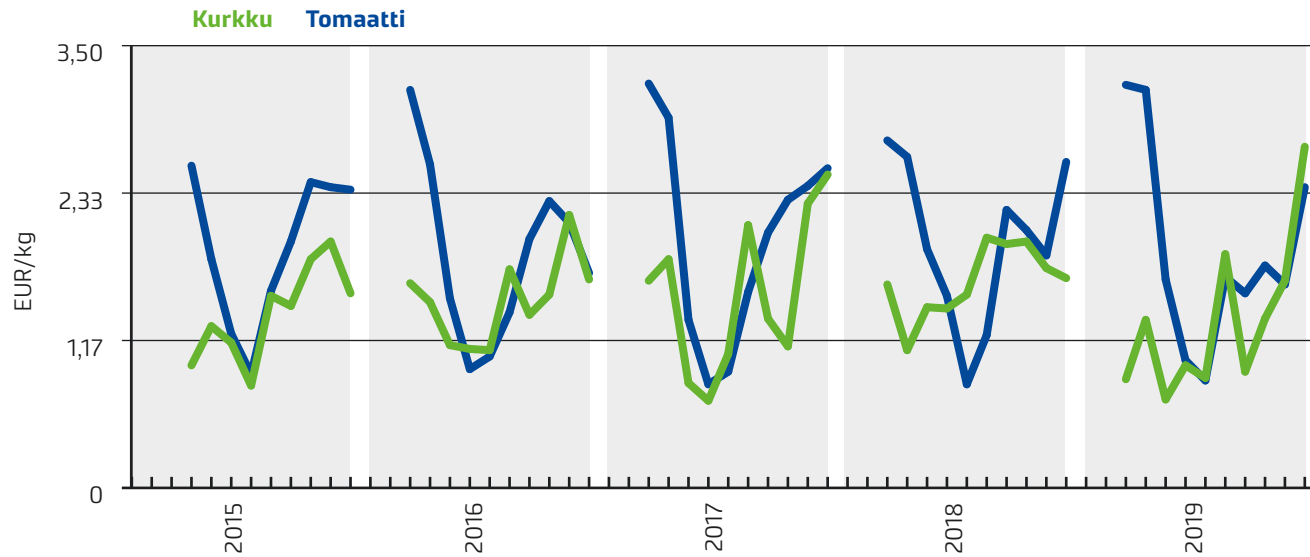
Hedelmä- ja marjakauppa oli vihanneksiakin alijäämäisempää. Suomeen tuotiin viime vuonna hedelmiä ja marjoja yhteensä 400 miljoonaa euron arvosta. Näistä hedelmien osuus oli 350 miljoonaa euroa, ja määrällisesti 325 miljoonaa kiloa. Luvuissa on mukana tuore- ja pakastetuonti, mutta ei säilykkeet eikä mehumuodossa olevat tuotteet. Hedelmäkaupan alijäämäisyys johtuu suurelta osin pohjoisesta sijainnista, sillä käytännössä Suomen hedelmäntuotanto rajoittuu omenaan. Omenaa myös tuotiin, ennen kaikkea Puolasta ja Italiasta. Eniten tuotiin sitrushedelmiä Espanjasta ja banaaneja Keski- ja Väli-Amerikasta. Tuoremarjoja tuotiin Espanjasta ja pakastettuja Puolasta. Suomen vähäinen marjanvienti oli luonnonmarjojen vientiä pakastettuna erityisesti Kiinaan.

Keskeisten puutarhatuotteiden arvioitu omavaraisuus (%) vuosina 2002-2019.

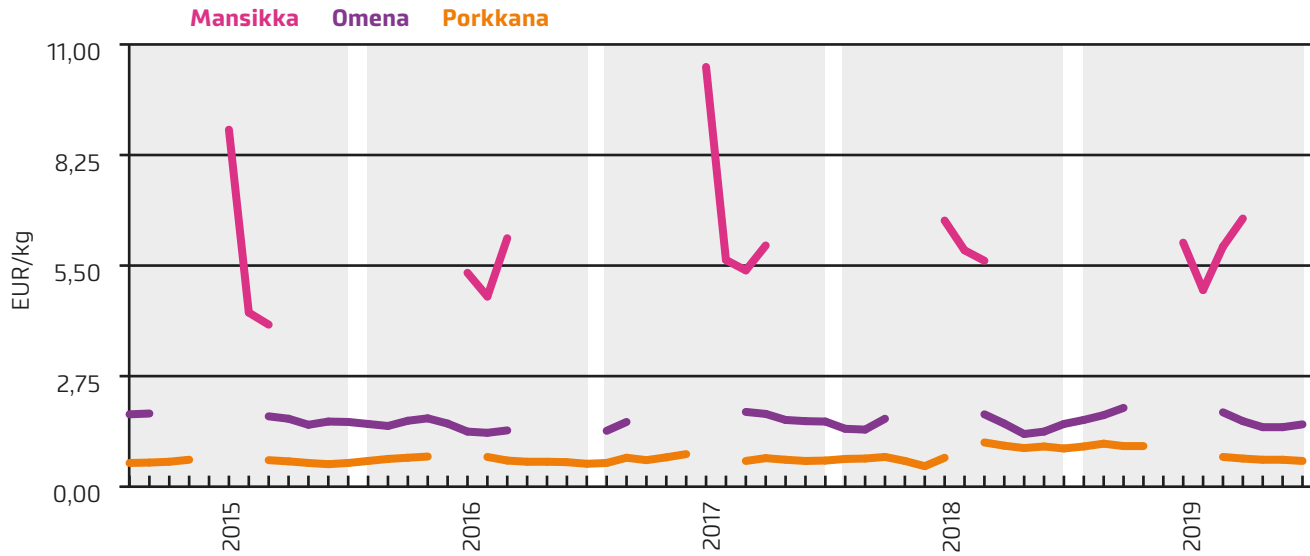

Keskeisten puutarhatuotteiden tuottajahinnat (keskihinnat) vuosina 2000-2019 (€/kg).

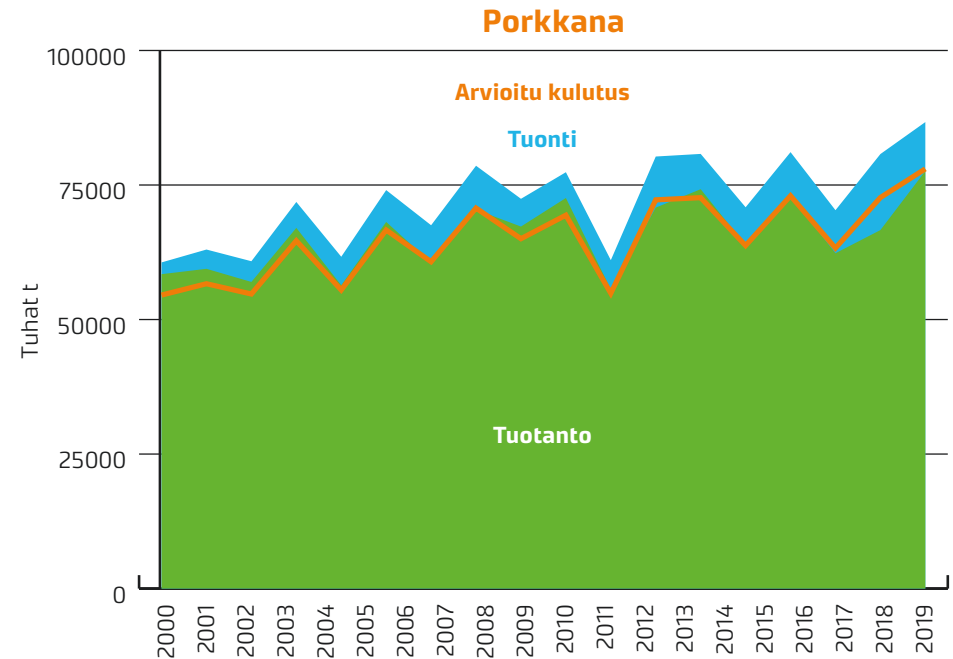
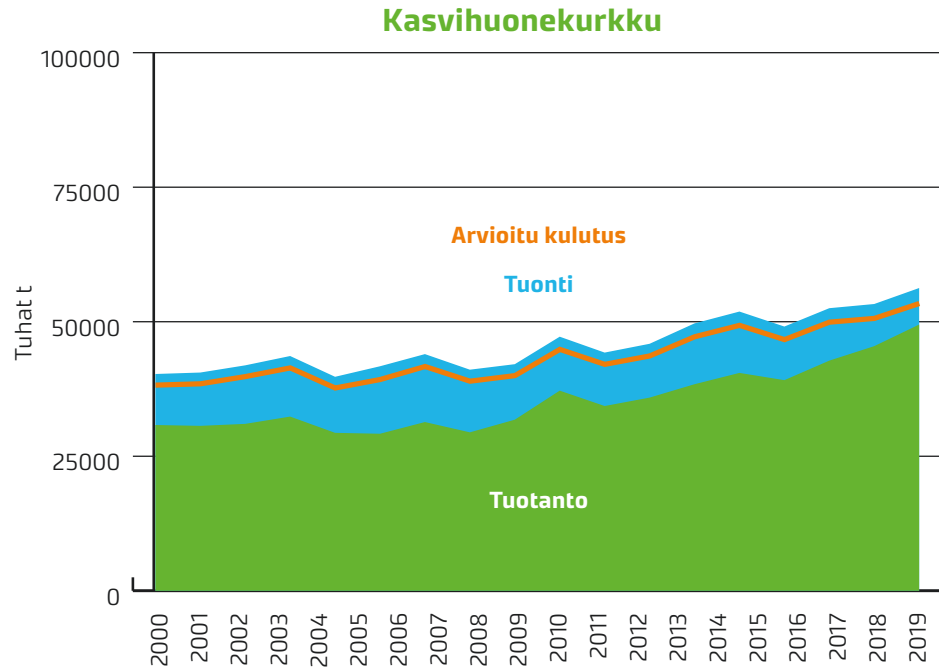
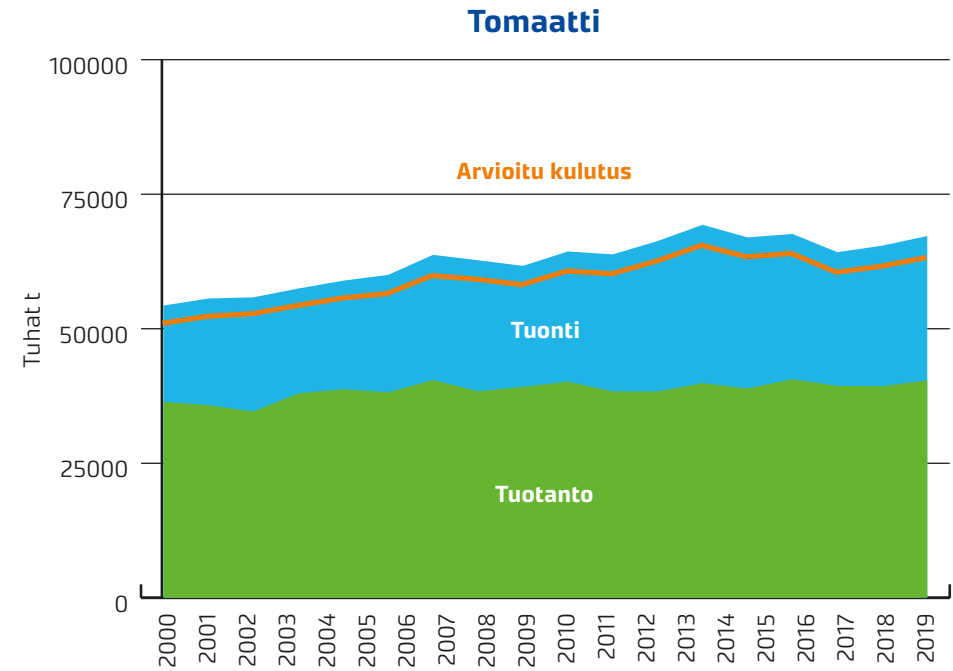
Keskeisten puutarhatuotteiden tuottajahinnat (kuukausihinnat) vuosina 2015-2019 (€/kg).

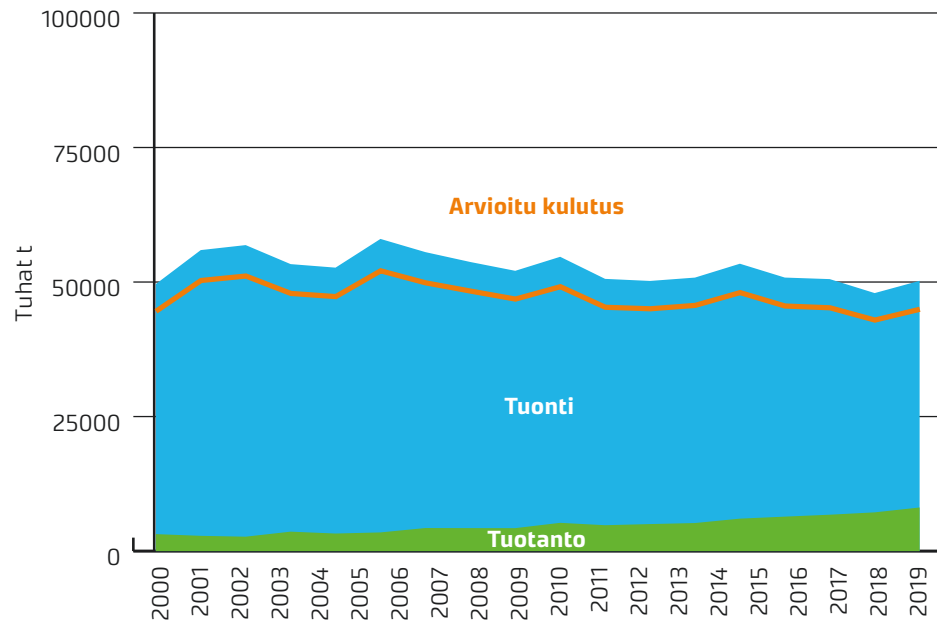
Keskeisten puutarhatuotteiden tuottajahinnat (kuukausihinnat) vuosina 2015-2019 (€/kg).

Keskeisten puutarhatuotteiden kotimainen tuotanto, tuonti, vienti ja arvioitu kulutus (1000 tonnia).

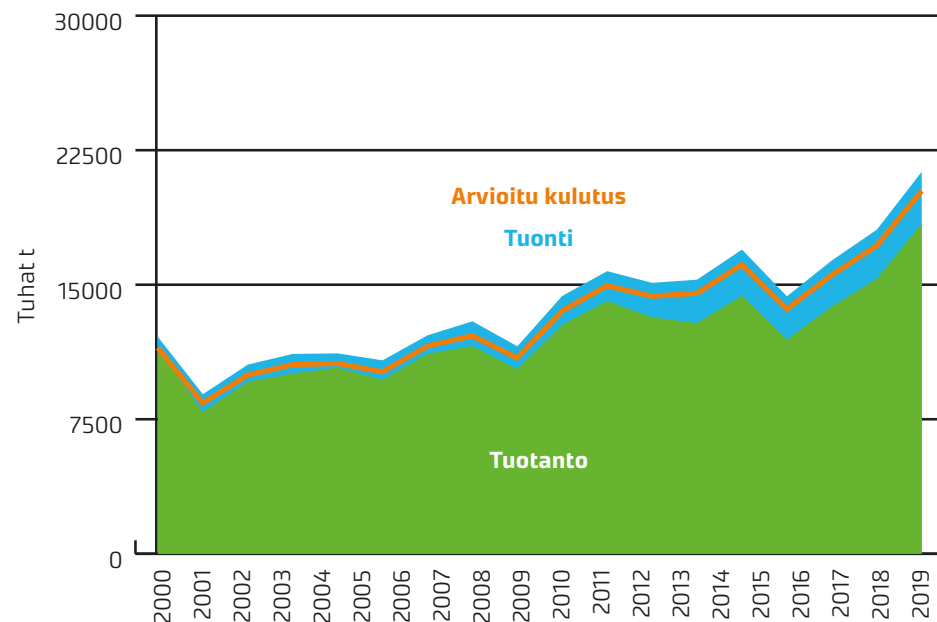
Hävikiksi on arvioitu tomaatilla, kasvihuonekurkulla ja mansikalla 5 prosenttia ja porkkanalla ja omenalla 10 prosenttia.

Omena

Mansikka

Keskeisten puutarhatuotteiden kotimainen tuotanto, tuonti, vienti ja arvioitu kulutus (1000 tonnia).

Hävikiksi on arvioitu tomaatilla, kasvihuonekurkulla ja mansikalla 5 prosenttia ja porkkanalla ja omenalla 10 prosenttia.

Tilasto: Luke, [Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa](#)

Tilasto: Luke, [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Puutarhatilastot](#)

Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila

Maatalouden rakennekehitys

Jaana Kyyrä ja Minna Väre

Tilamäärän vähentyessä keskimääräinen tilakoko kasvaa. Pienten tilojen määrä vähenee ja isojen lisääntyy. Suurin osa tiloista on edelleen perheviljelmiä. Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, viljelijäväestö ikääntyy. Vuonna 2019 yli 65-vuotiaiden hallussa oli Suomessa jo 16 % yksityishenkilöiden tiloista.

Tilamäärä vähenee

Maatalous- ja puutarhayritysrekisterin mukaan Suomessa oli vuonna 2019 noin 46 800 maatalous- ja puutarhayritystä. Tilojen määrä on vähentynyt vuodesta 2010 noin 20 prosenttia. Maatalous- ja puutarhayrityksistä noin 86 prosenttia oli perheviljelmiä ja yhdeksän prosenttia maatalousyhtiöitä. Perikuntia ja osakeyhtiöitä oli kumpiakin kaksi prosenttia. Tilojen suhteellinen jakautuminen oikeudellisen muodon mukaan on pysynyt lähes samana viimeisen kymmenen vuoden ajan.

Tietolaatikko: Maatalous- ja puutarhayritysrekisteri sisältää maatilat ja puutarhayritykset. Rekisterin alaraja on 2 000 € laskettuna Standard Output (SO) menetelmällä. SO on tilan laskennallinen tuotto tilahinnoin laskettuna. Hintoina käytetään viiden vuoden keskiarvoja. SO ei sisällä tukia.

Maatalous- ja puutarhayritysten jakautuminen oikeudellisen muodon mukaan vuosina 2010 ja 2019

Vuosi	Yksityinen henkilö	Maatalousyhtymä	Perikunta	Osakeyhtiö	Muut
2010	88 %	7 %	3 %	1 %	1 %
2019	86 %	9 %	2 %	2 %	1 %

Lähde: Luke

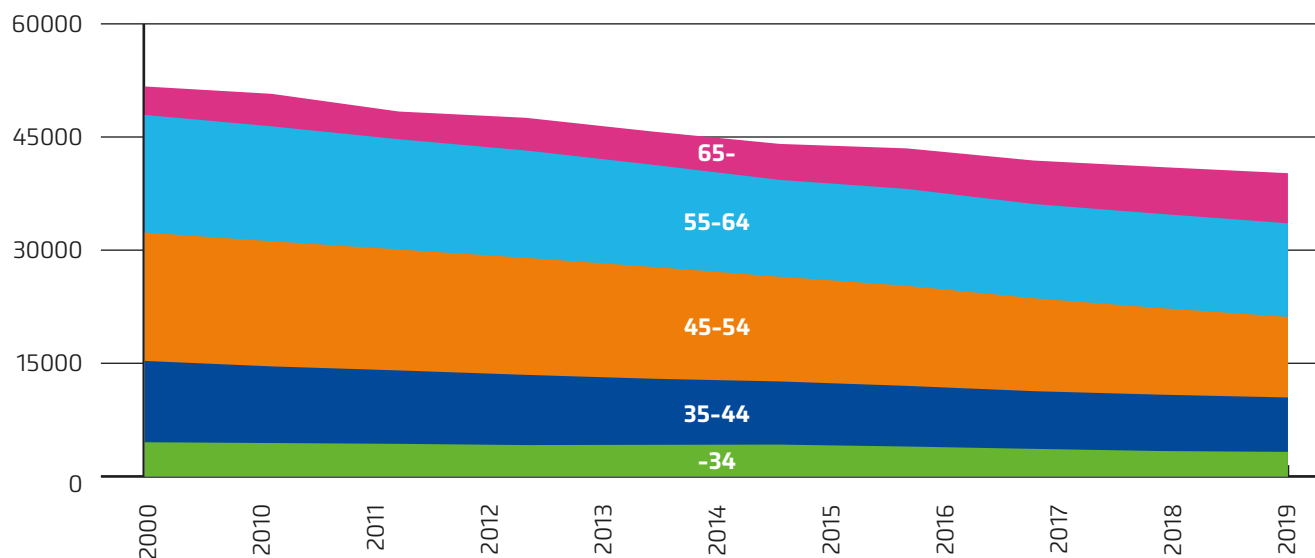
Viljelijäväestö ikääntyy

Viljelijöiden keski-ikä vuonna 2019 oli 53 vuotta. Nuorimpia olivat osakeyhtiömuotoisten tilojen viljelijät, heidän keski-ikänsä oli 48 vuotta. Perikuntien viljelijöiden keski-ikä oli korkein, 60 vuotta. Yksityishenkilöiden omistamien tilojen ja maatalousyhtymien viljelijöiden keski-ikä oli 53 vuotta.

Suurin osa yksityishenkilöiden omistamien tilojen viljelijöistä oli iältään 55-64 -vuotiaita. Heidän osuutensa oli noin 30 prosenttia. Yli 65 -vuotiaiden viljelijöiden lukumäärä on nousussa. Vuonna 2019 heitä oli 16 prosenttia yksityishenkilöiden omistamien tilojen viljelijöistä. Alle 35 -vuotiaiden osuus oli vain kahdeksan prosenttia.

Viljelijöiden ikääntyminen on yleiseurooppalainen ilmiö. Yhtenä syynä tähän on tehtyjen sukupolvenvaihdosten vähentyminen. Nuoria, alalle tulevia viljelijöitä tuetaan muun muassa nuorten viljelijöiden aloitustuen avulla. Aloitustukien määrä on kuitenkin vähentynyt viime vuosina. Kun vuosina 2009-2019 aloitustukia maksettiin keskimäärin lähes 500 tilalle vuodessa, oli vastaava määrä vuosina 2015-2019 vain vajaa 300 tilaa. Päätös tilan toiminnan lopettamisesta tehdään tyypillisesti ikääntyvän viljelijän eläköityessä. Tilamäärän vähentyessä keskimääräinen tilakoko kasvaa, kun tuotantoaan jatkavat tilat pystyvät hankkimaan lisää tuotantorresursseja lopettavilta tiloilta.

Viljelijöiden lukumäärä ikäluokittain yksityishenkilöiden omistamilla tiloilla

Lähde: Luke

Isojen tilojen määrä kasvaa

Käytössä olevaa maatalousmaata oli vuonna 2019 keskimäärin 49 hehtaaria tilaa kohti. Vuodesta 2010 tilojen keskimääräinen peltoala on kasvanut kymmenellä hehtaarilla. Vuokrapellon osuus on pysynyt pitkään 35 prosentissa. Vuonna 2019 vuokrattua peltoa oli koko maassa noin 800 000 hehtaaria.

Lukumääräisesti eniten tiloja on edelleen tilakokoluokassa 25–50 hehtaaria, vaikka tämän kokoiset tilat ovat vähentyneet vuodesta 2013 eniten. Suh-

teellisesti tarkasteltuna eniten ovat vähentyneet peltoalaltaan alle viiden hehtaarin kokoiset tilat. Vuodesta 2013 näiden peltoalaltaan pienimpien tilojen määrä on vähentynyt 60 prosenttia. Yli sadan hehtaarin tilojen määrä on lisääntynyt selvästi. Eniten ovat lisääntyneet yli 150 hehtaarin kokoiset tilat. Tämän kokoluokan tilojen määrä lisääntyi noin 50 prosenttia vuodesta 2013.

ELY-keskuksittain tarkasteltuna maatalous- ja puutarhayrityksiä on eniten Etelä-Pohjanmaalla. Toiseksi eniten maatiloja on Varsinais-Suomes-

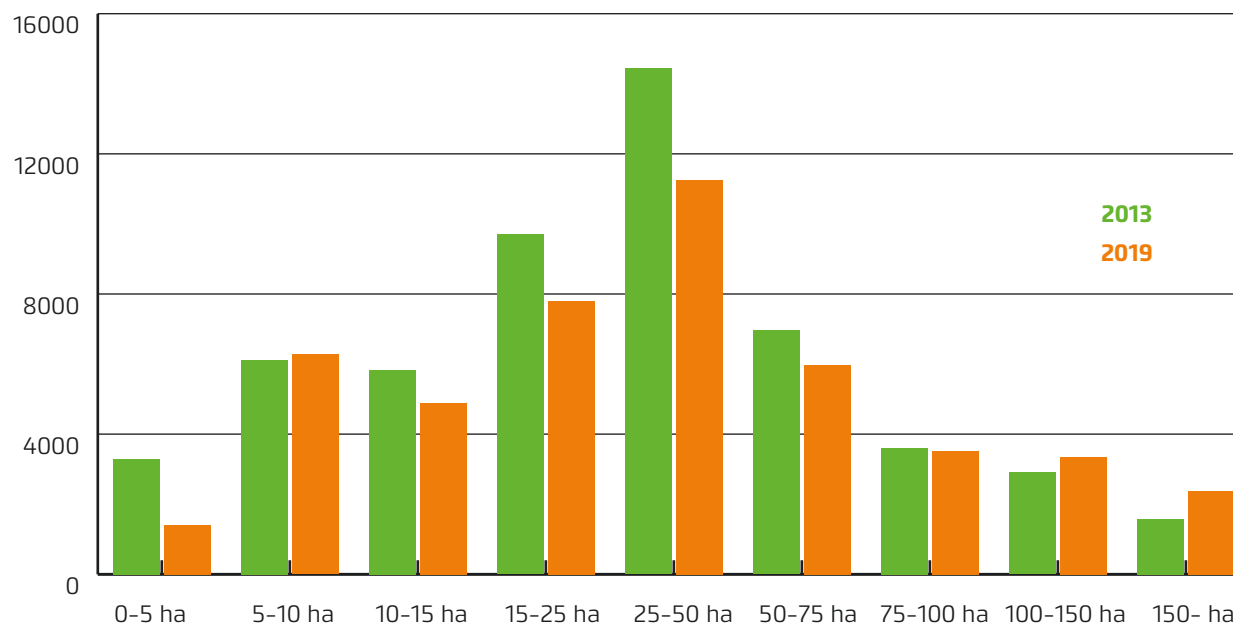
sa. Vähiten tiloja on Ahvenanmaalla ja Kainuun ELY-keskuksen alueella. Näillä alueilla tilojen määrä on vähentynyt suhteellisesti eniten verrattuna vuoteen 2010. Pienintä tilojen määrän vähenemistä on ollut Keski-Suomen ja Pirkanmaan ELY-keskusten alueilla.

Käytössä olevan maatalousmaan määrä sekä vuokrapellon osuus

Vuosi	Käytössä oleva maatalousmaa (1 000 ha)	Vuokrapellon osuus (%)
2010	2 261,5	35
2019	2 273,4	35

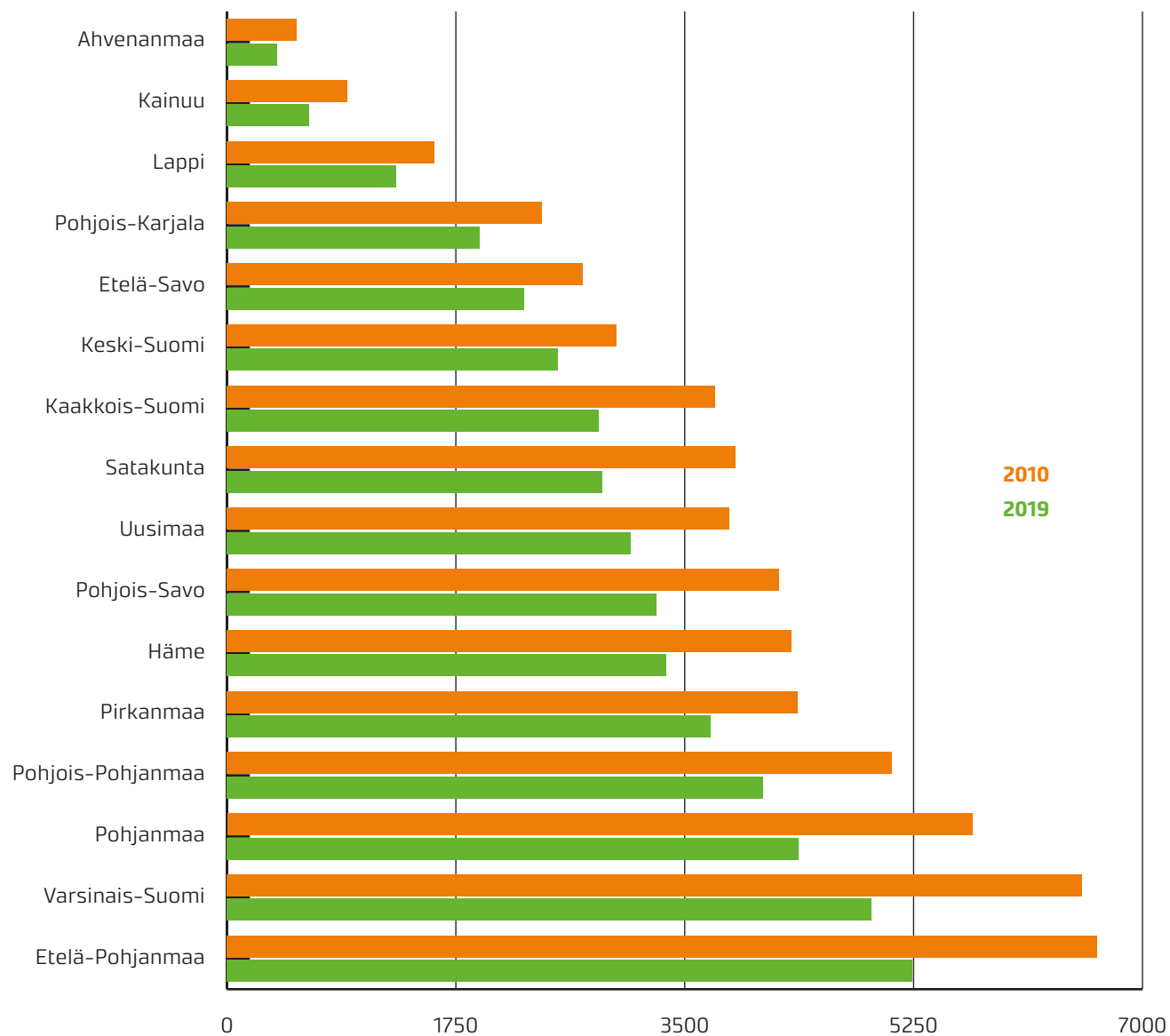
Lähde: Luke

Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä tilakokoluokittain

Lähde: Luke

Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä ELY-keskuksittain vuosina 2010 ja 2019

Lähde: Luke

Tilasto: Luke, [Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne](#)

Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys

Jukka Tauriainen

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuustrendi on ollut laskeva koko 2000-luvun ajan. Vuonna 2019 maatalojen yrittäjätulo pieneni Luonnonvarakeskuksen ennusteen mukaan edellisvuodesta noin 20 prosenttia alle 14 000 euroon yritystä kohti. Yrittäjätulo riitti kattamaan vajaat 40 prosenttia tavoitteina olleista 16,0 euron tuntipalkasta yrittäjäperheen tekemälle maataloustyölle ja oman pääoman korkotuotosta.

Hinnat vaikuttavat tuloksiin

Maa- ja puutarhatalouden rakenne on 2000-luvulla kehittynyt nopeasti: tilamäärä on pienentynyt 2,6 prosentin vuosivauhdilla. Yrityskoon kasvu on yrittäjien vastaus ruokamarkkinoiden kilpailutilanteeseen. Tuottajahintojen vaihtelu näyttää tulleen jäädäkseen niin kasvinviljely- kuin kotieläintuotteidenkin markkinoille. Erilaiset kriisit ja markkinashokit vaikuttavat selvästi myös Suomen ruokaketjuun.

Tuotantopanosten hinnat ovat myös vaihdelleet voimakkaasti, mutta niiden hintojen nousu on ollut tuotteiden hintoja nopeampaa. Tämä on heikentänyt selvästi maatalouden kannattavuutta, sillä viljelijät eivät pysty hinnoittelemaan tuotantokustannuksia tuotteisiin. Esimerkiksi energian hintavaihtelut heijastuvat myös muihin tuotantopanoksiin kuten lannoitteisiin ja ostorehuihin.

Satovaihteluiden merkitys kasvussa

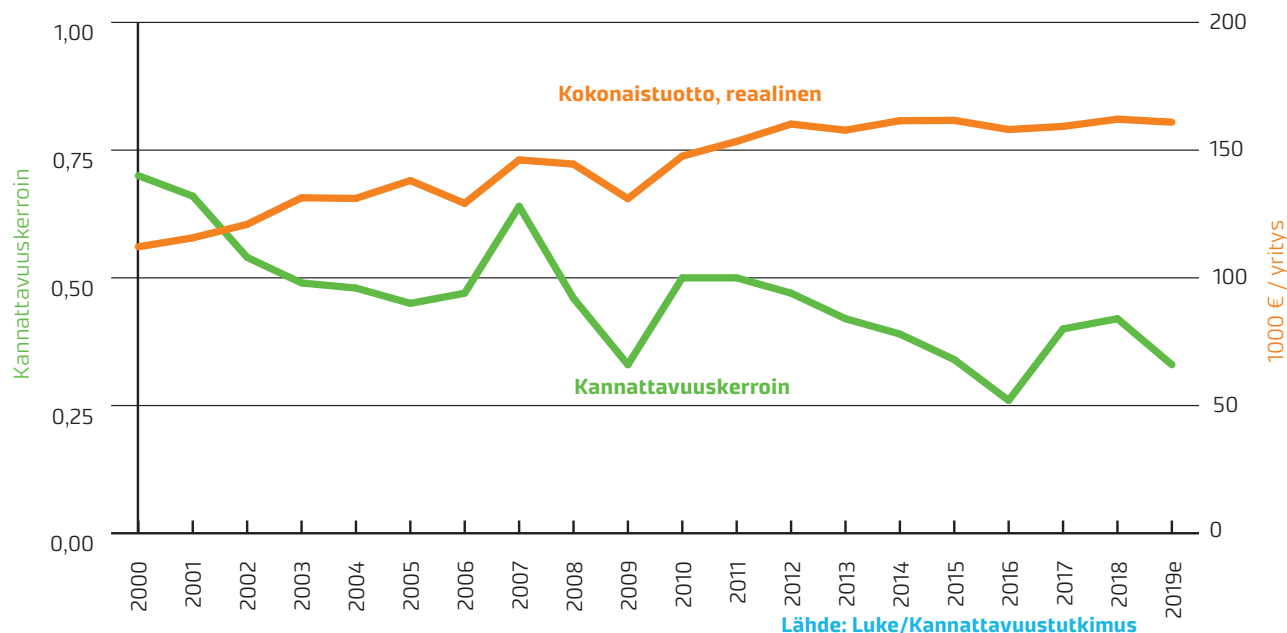
Valtion maksamista katokorvauksista eli satovahinkokorvauksista luovuttiin vuonna 2016 pitkälti EU:n valtiontukien säädösten uudistusten vuoksi. Viljelijät eivät kuitenkaan ole sen jälkeen ottaneet laajassa määrin satovahinkovakuutuksia. Näin ollen satoriski on pääosin yrittäjän kannettavana. Viime vuosien vaihtelevat sääolosuhteet ovat vaikeuttaneet viljelytoimia ja lisänneet sadon epävarmuutta. Ilmastonmuutoksen tulevien vaikutusten suuruudesta tutkijoilla on erilaisia käsityksiä. Sen nähdään lisäävän Suomessakin sään ääri-ilmiöitä ja syyssateita sekä mm. lisäävän kasvintuhoojien ja rikkakasvien esiintyvyyttä. Toisaalta ilmastonmuutos voi kasvattaa satomääriä ja vähentää tiettyjen tuotantopanosten käyttötarvetta.

Yrityskoon kasvu näkyy tuotoissa

Kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan tilojen keskimääräinen peltoala on kasvanut vuosina 2000-2018 kasvanut 68 prosenttia noin 68 hehtaariin ja eläinmäärä 12 prosenttia noin 26 eläinyksikköön. Kotieläintilojen eläinmäärä on yli kaksinkertaistunut 35:stä 75 eläinyksikköön tilaa kohti.

Talouselukujen aikasarjojen vertailut on tehty reaalisin arvoin vuoden 2019 hintatasossa. Reaalisella tarkastelulla pyritään esittämään todellinen muutos, josta on poistettu hintojen nousun aiheuttama näennäinen muutos. Deflaattorina on käytetty Tilastokeskuksen elinkustannusindeksiä.

Suomalaisten maatalojen keskimääräistä maataloustuotannon arvoa kuvaavan kokonaistuotannon kehitys vuoden 2019 rahassa ja suhteellista kannattavuutta kuvaavan kannattavuuskertoimen kehitys.

Erityisesti kotieläintilojen kasvun myötä maataloustuotannon arvoa kuvaavaa kokonaistuotto on kohonnut 160 000 euroon tilaa kohti. Vaikka yrityskoko on kasvanut, hehtaaria kohti saadun tuoton reaaliarvo on maataloudessa keskimäärin pienentynyt. Kehitys on seurausta paitsi heikosta tuottajahintakehityksestä myös pienten kotieläintilojen siirtymisestä kasvinviljelytiloiksi.

Maataloustukien osuus kokonaistuotosta on viime vuosina vaihdellut 33 ja 34 prosentin välillä. Tukien merkitys oli 2000-luvun alussa suurempi, mutta yksikkötukien pienenemisen ja tukirakenteen muutosten myötä niiden osuus tuotoista on pienentynyt noin 4 prosenttiyksikön verran.

Yrityskoon kasvusta huolimatta maatalouden yleinen kannattavuustrendi on 2000-luvulla ollut aleneva.

Maidontuotanto

Lypsykarjatalouden tilakoon kasvu ja tuotannon automatisoituminen on ollut nopeaa. Samanaikaisesti myös lypsykarjatalouden maidon keskituotokset ovat kasvaneet. Tilojen reaalitytuotot kasvoivatkin vuosina 2000-2019 reilut 140 prosenttia noin 305 000 euroon tilaa kohti.

Lehmää kohti laskettuna reaalin tuottokehitys on ollut vaatimatonta. Maidon hintaheilahtelut näkyvät tuotoissa. Vuosina 2000-2006 tuotto oli noin 7 400 euroa lehmää kohti. Maitomarkkinoiden heilahdus ylöspäin nosti tuotot vuosina 2007-2014 noin 8 000 euroon ja Venäjän-kaupan pakotteiden myötä tuotot putosivat 7 000 euroon lehmää kohti. Maitotilojen tuotantokustannukset ovat kasvaneet samaa tahtia tuottojen kanssa 370 000 euroon tilaa kohti. Lehmää kohti lasketut reaalkustannukset olivat vuoteen 2014 saakka noin 9 000 euroa.

Yrittäjät pyrkivät vastaamaan vuoden 2015 maidon hintashokkiin kustannuksista tinkimällä, ja reaalkustannukset alenivatkin kolmessa vuodessa lähes 8 000 euroon. Sen jälkeen kustannukset ovat kohonneet noin 8 500 euroon lehmää kohti.

Tilakoon kasvulla ei ole saavutettu yrittäjätulon merkittävää kasvua. Epäedullisten hintasuhteiden myötä yrittäjätulo suhteessa kokonaistuottoon on pienentynyt koko 2000-luvun ajan. Vuoden 2015 jälkeen yrittäjätulo on jäänyt jopa alle 10 prosenttiin kokonaistuotosta. Maidon tuottajahinnan merkitys lypsykarjatilojen yrittäjätulon muodostumiseen on näin ollen kasvanut tarkastelujaksolla. Yhden prosentin muutos tuottajahinnassa vaikuttaa yrittäjätuloon vuodesta riippuen 4-5 prosenttia.

Maitotilojen suhteellinen kannattavuus on heikko. Kannattavuuskertoimen ennuste vuodelle 2019 on noin 0,2, mikä tarkoittaa, että yrittäjä saa työtunnille noin 3,2 euron palkan ja yritykseen sijoitetulle omalle pääomalle alle yhden prosentin korkotuoton.

Muu nautakarjatalous

Naudanlihantuotannossa on havaittavissa samankaltainen tilakoon kasvutrendi kuin maidontuotannossakin. Tilojen keskimääräinen reaalitytuotto oli 2019 lähes 2,5-kertainen vuoteen 2000 verrattuna. Eläinyksikköä kohti laskettuna reaalitytuotot ovat pysyneet miltei ennallaan: kasvua vuosituhannen alusta on vain neljä prosenttia. Tukien osuus tuotoista on vaihdellut 40 prosentin kahta puolen.

Yrityskoon kasvun myötä myös tuotantokustannukset ovat kasvaneet. Kasvu ei ole tuonut tilatasolla tarkasteltuna skaalaetuja, sillä eläinyksikön tuotantokustannukset ovat jopa kasvaneet viisi prosenttia vuodesta 2000 alkaen. Eläintä kohti

lasketut työkustannukset ovat kyllä pienentyneet merkittävästi, mutta pääoman kustannukset ja muuttuvat kulut ovat vastaavasti kasvaneet.

Naudanlihantuotannon kannattavuus vaihtelee vuosittain. Osa siitä johtuu suhdanteiden ja ympäristötekijöiden muuttumisesta, mutta osa vaihtelusta on satunnaista ja aiheutuu mm. kannattavuuskirjanpito-otoksen tilojen vaihtumisesta.

Tilakoon kasvulla ei ole saavutettu tulotason ja kannattavuuden kohenemistä. Kannattavuustrendi on aleneva, eikä näköpiirissä ole merkittävää muutosta, joka kääntäisi trendin ylöspäin. Vuonna 2019 yrittäjätulon ennustetaan jäävän alle 15 000 euroon ja kannattavuuskertoimen noin 0,22:een. Nautakarjatilojen ennuste on pienemmästä otoksesta ja suuremmasta hajonnasta johtuen epävarmempi kuin maitotilojen.

Sikatalous

Sikatilojen rakennekehitys on ollut nopeampaan kuin nautakarjataloudessa. Jäljellä olevat tilat ovat keskimäärin kolme kertaa suurempia kuin vuosituhannen alussa. Eläinmäärän kolminkertaistamisella reaalitytuotot on saatu kaksinkertaistettua noin 570 000 euroon tilaa kohti. Eläinyksikön reaalitytuotto on kasvanut seitsemän prosenttia, eli tuottajahinnan kehitys on ollut varsin hidasta. Sikataloudessa tukien osuus tuotoista on viime vuosina ollut alle 20 prosenttia.

Sikatiloilla yksikkökoon kasvu on 2000-luvulla pienentänyt eläinyksikköä kohti laskettuja tuotantokustannuksia noin kolme prosenttia. Suuri osa siitä johtuu yrittäjäperheen oman työn kustannusten alenemisesta. Tuotantopanosten kasvava hinta oletus syö tulevaisuudessakin tuotannon kannattavuutta.

Sikatiilojen kannattavuudessa on vuosien välillä laaja vaihtelu, mikä erityisesti viime vuosina johdettu suhteellisen pienen otoksen sisällä tapahtuvista muutoksista. Esimerkiksi vuonna 2017 kannattavuuskerroin kohosi 0,88:aan edellisvuoden 0,49:stä ja painui seuraavana vuotena 0,57:ään.

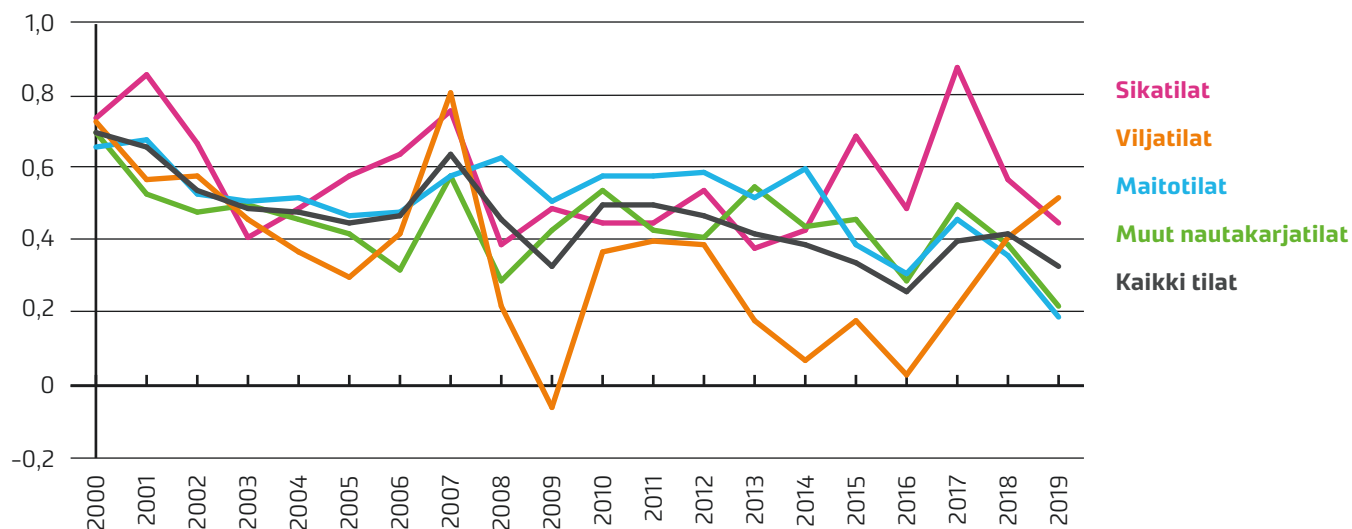
Sikatiilojen yrittäjätulon ennustetaan vuonna 2019 olevan noin 39 000 euroa tilaa kohti. Eläinyksikköä kohti laskettu reaalinen yrittäjätulo on 2000-luvulla pienentynyt puolella, mikä tarkoittaa, että tuloksen hintaherkkyys on kasvanut. Kun vuonna 2000 yhden prosentin muutos sianlihan hinnassa muutti yrittäjätuloa kolme prosenttia, muutos on 2019 jo kahdeksan prosenttia.

Viljanviljely

Viljanviljelytilat ovat yleisesti ottaen kotieläintiloja vähemmän päätoimisia. Teknologinen kehitys ja mahdollisesti myös kustannussäästöjen hakeminen viljelytoimenpiteitä karsimalla on 2000-luvulla pienentänyt yrittäjäperheen viljelyyn käyttämän työtuntimäärän alle 900 tuntiin vuodessa. Samanaikaisesti viljelyala on kasvanut 53 hehtaarista 65 hehtaariin. Tilakoon kasvua on hidastanut pienten kotieläintaloudesta luopuneiden tilojen siirtyminen muiden kasvinviljelytilojen ohella myös viljajaloiksi. Tilojen reaalityötöt ovat kasvaneet vuodesta 2000 vajaat 40 prosenttia noin 78 000 euroon. Tuotoista noin puolet on maataloustukia. Hehtaaria kohti laskettuna tuotot ovat pienentyneet 12 prosenttia. Tilojen tuotantokustannukset ovat erityisesti muuttuvien kustannusten myötä kasvaneet 17 prosenttia noin 90 000 euroon. Hehtaarikustannukset ovat pienentyneet noin kolme prosenttia.

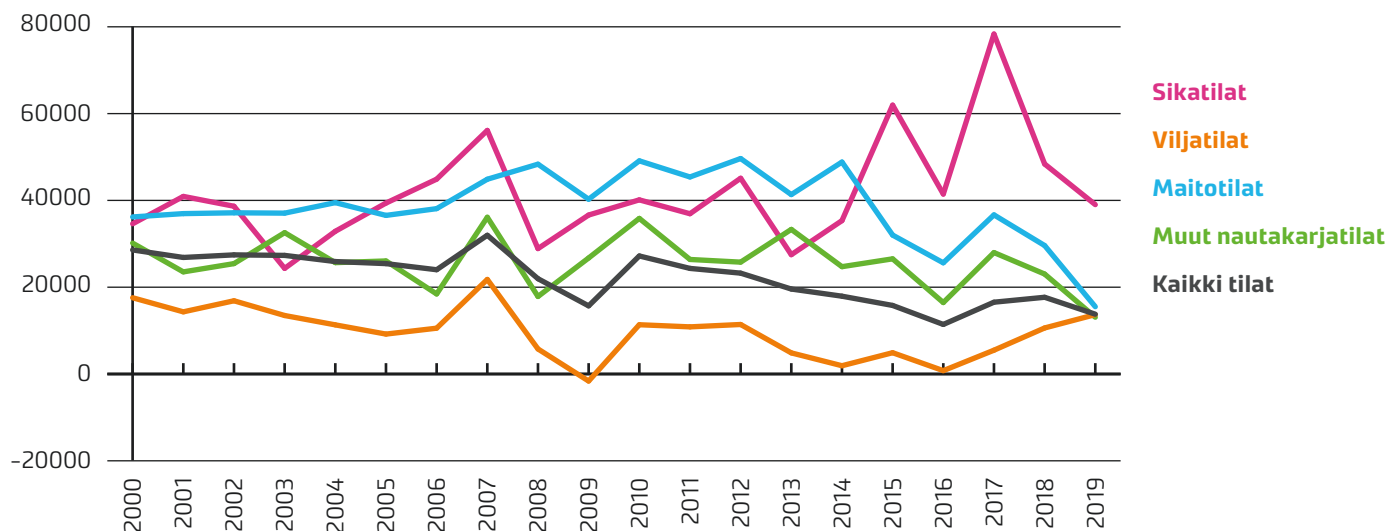
Viljanviljelyn kannattavuus vaihtelee vuosien välillä voimakkaasti. Vaihtelua selittävät sato- ja hinta-

Kannattavuuskertoimen kehitys tuotantosuunnittain 2000–2019E.

Lähde: Luke/Kannattavuustutkimus

Yrittäjätulon reaalin kehitys (euroa/yritys) tuotantosuunnittain 2000–2019E.

Lähde: Luke/Kannattavuustutkimus

muutokset. Yrittäjätulon herkkyys hintavaihteluille on kasvanut. Vuosina 2000-2008 yhden prosentin muutos viljan hinnassa muutti yrittäjätuloa vajaat kaksi prosenttia. Sen jälkeen vaikutus on saattanut joinakin vuosina olla jopa yli 20 prosenttia.

Viljatilojen kannattavuuskerroin on useana vuotena 2000-luvulla painunut lähelle nolla tai jopa sen alapuolelle. Vuonna 2018 kannattavuuskerroin nousi 0,41:een ja palasi samalle tasolle kuin vuosina 2001-2012. Vuoden 2019 tuloksen ennakoitaan olevan tuottajahintojen nousun myötä jopa jonkin verran edellisvuotta parempi.

Tulokset löytyvät Taloustohtorista

Maa- ja puutarhatalouden taloustulokset ovat nähtävissä nimellisinä, eli kunkin tarkasteluvuoden rahassa Luonnonvarakeskuksen Taloustohtori-verkkopalvelussa (luke.fi/taloustohtori). Taloustohtorissa käyttäjä voi tarkastella eri tuotantosuuntien, alueiden ja tilakokoryhmien tuloksia. Palvelun FADN-osiosta löytyvät myös kaikkien EU-maiden kannattavuuskirjanpidon tulokset.

Tilasto: [Luke](#), [Taloustohtori](#)

Eriyisteemat

Ruokahuollon toimivuus koronapandemian pyörteissä

Jyrki Niemi

Huoli ruokaturvasta ja elintarvikehuollosta on noussut koronakriisin myötä uudestaan puheenaiheeksi jopa kehittyneissä, teollistuneissa maissa kuten Suomessa. Historia osoittaa, että ruokapula johtaa herkästi poliittisiin levottomuuksiin. Ruoantuotannon ja jakelun toimivuus ovat siten ratkaisevan tärkeässä roolissa erityisesti häiriö- ja poikkeustilanteiden aikana. Väestön ravinnonsaannin turvaaminen kuuluu jokaisen maan perustehtäviin.

Tuotanto-omavaraisuus Suomessa korkealla tasolla

Kotimaisen tuotannon ja kulutuksen suhteeseen perustuvat luvut kansallisesta ruokaomavaraisuudesta osoittavat, että Suomen maatalous kykenee tällä hetkellä vastaamaan kotimaisten kuluttajien tarpeisiin hyvin. Maitoa, lihaa ja viljaa tuotetaan meillä lähes kulutusta vastaavasti.

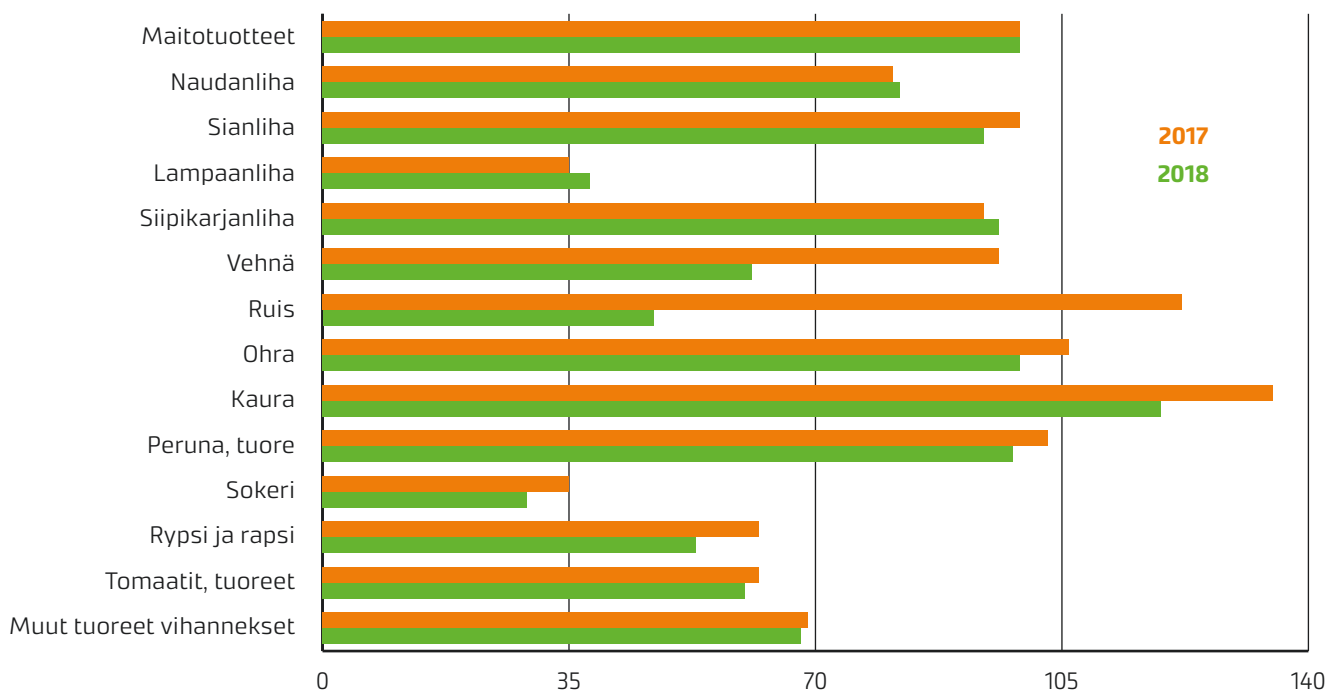
Maitotuotteiden omavaraisuusaste on ollut Suomessa viime vuosina yli 100 prosenttia ja lihatuotteiden yli 90 prosenttia. Viljoissa satojen vaihtelu vaikuttaa jonkin verran eri vuosien tuotanto-omavaraisuuteen. Rehuviljassa, kaurassa ja ohrassa, omavaraisuus on kuitenkin pysytellyt yli sadassa prosentissa. Leipäviljassa, vehnässä ja rukiissa, omavaraisuus on vaihdellut 50 ja 100 prosentin välillä.

Myös Suomen valkuaisomavaraisuus on kokonaisuutena tarkastellen korkea. Ihmiset saavat valkuaisista sekä kasvi- että eläinkunnan tuotteista. Kaiken kasviperäisen proteiinin omavaraisuusaste on yli 80 prosenttia. Pääosa Suomessa viljellystä kasviperäisestä proteiinista saadaan joko viljasta tai nurmesta, joista jälkimmäinen on märehtijöiden tärkeä valkuaisen lähde.

Eläinten ruokinnassa käytettävän kasviperäisen täydennysvalkuaisen kuten rypsi-, rapsi-, soija-, herne- ja härkäpaputuotteiden osalta proteiiniomavaraisuus on Suomessa vain noin 15 prosenttia. Suomeen tuodaan rypsiä, rapsia ja soijaa eri muo-

doissa. Viime vuosina tuonnille on haettu aktiivisesti kotimaisia vaihtoehtoja. Aminohappokoostumuksensa vuoksi soijan korvaaminen kotimaisilla rehuaeineilla on kuitenkin haastavaa etenkin siipikarjan ruokinnassa.

Tuotanto-omavaraisuuden taso Suomessa eri tuotteissa vuosina 2017 ja 2018

Lähde: Luke

Omavaraisuus ei riitä ruokaturvan mittariksi

Kotimaista maataloustuotantoa ja elintarvikejalostusta voidaan pitää tärkeänä osaamisen säilyttämisen sekä resurssien kannalta, mutta myös siksi, että tuotantoa pystytään lisäämään mahdollisissa kriisitilanteissa esimerkiksi tuontihyödykkeiden hankintavaikeuksien pitkittyessä. Tuotannon väheneminen tiettyä ”kriittistä massaa” pienemmäksi voi johtaa alan infrastruktuurin ja tuotantokapasiteetin elinkelpoisuuden kaatamiseen.

Omavaraisuusaste yksinään ei ole kuitenkaan riittävä ruokaturvan mittari, vaan se heijastelee pikemminkin Suomen maatalouden yleistä kilpailukykyä kotimaisilla ja kansainvälisillä markkinoilla. Maataloustuotanto riippuu tuontipanosista kuten lannoitteista, torjunta-aineista, polttoaineista, työkoneista ja ulkomaisesta kausityövoimasta. Tuotannon säilyminen ennallaan edellyttää toimivia kansainvälisiä kauppasuhteita ja hankintaketjuja.

Ruokaturvan varmistamisen kannalta erityisen välttämätöntä on, että koko ruokaketjua tukeva logistinen järjestelmä ja infrastruktuuri ovat keskeisillä pohjalla. Mataliin varastomääriin ja viime hetkessä täydennettävään varastointiin perustuva logistinen järjestelmä on altis esimerkiksi toimitus- ja tietoteknisten järjestelmien ongelmille tai energia- ja polttoainetarjonnan katkoksilta.

Energia- ja öljyriippuvaisessa talousjärjestelmässä ruokaturva on erityisen vahvasti sidoksissa energiansaannin turvaamiseen. Nykymuotoinen maatalous ei pärjää ilman tuontienergiaa, eikä jalostus tai jakelu hoitu ilman tuontienergiaa. Polt-

toaineen tai energianjakelun täydellinen katkos lamauttaisi siten nykyisen ruokajärjestelmän.

Elintarvikehuollon haavoittuvuudet, riskit ja uhat ovat näin ollen yleisiä ja yhtäläisiä muiden tuotanto- ja palveluketjujen kanssa. Toimet, joita tehdään esimerkiksi energian huoltovarmuuden sekä sähköisen- että liikenneinfrastruktuurin varmistamiseksi edesauttavat myös elintarvikeketjun selviytymiskykyä.

Koronan vaikutukset maa- ja elintarviketalouteen

Koronaepidemian vaikutukset maa- ja elintarviketalouteen voidaan jakaa lyhytaikaisiin ja pitkän aikavälin vaikutuksiin. Alussa korona aiheutti ruokamarkkinoilla kysyntäshokin. Se ilmeni hamstraamisena ja ravintola-, työpaikka- ja koulu- ja opiskelun voimakkaana vähenemisenä sekä kysynnän siirtymisenä ruokakauppoihin ja pitkään säilyviin peruselintarvikkeisiin. Tällaisia tuotteita ovat muun muassa huonelämmössä säilyvät riisi, pasta, puurohiutaleet, näkkileipä ja säilykkeet. Hamstraaminen heikensi joidenkin tuotteiden saatavuutta hetkellisesti.

Pitkällä aikavälillä vaikutukset tulevat puolestaan siitä, että ajaututaan taantumaan tai lamaan, josta seuraa lomautuksia, työttömyyden kasvua, ansioiden menetyksiä ja epävarmuutta. Tämän myötä lisäarvotuotteiden kysyntä laskee, ja kulutus siirtyy yhä enemmän peruselintarvikkeisiin. Lisäarvotuotteiden kysynnän laskiessa ruokaketjuun tulee vähemmän rahaa, mikä heikentää alan kannattavuutta. Vaikutukset ruokasektorilla saattavat jäädä suhteellisen pieniksi, jos kriisi jää muutaman kuukauden mittaiseksi ja talous saadaan uudelleen kasvu-uralle. Mitä voimakkaampi isku ylei-

seen talouskehitykseen kohdistuu, sitä isommat ovat vaikutukset.

Maataloustuotannon kannalta suurin koronapandemian välitön riski on tuottajan ja maatilallaan työntekevien sairastuminen tai lähipiirissä ilmenneestä tartunnasta johtuvan karanteenin aiheuttama työvoimapula. Suurin osa suomalaisista maataloista on perheyrittäjiä, joissa tehdään töitä pienellä henkilömäärällä. Yksittäisen tilan kannalta myös ulkomaisen kausityövoiman sekä varaosien, rehun, antibioottien ja muiden tuotantotarvikkeiden saatavuus voi olla ratkaisevaa tuotannon jatkumiselle.

Myös elintarviketeollisuudessa ja ruokaketjua tukevassa logistiikassa suurimmat koronavirustilanteen aiheuttamat huolet liittyvät työntekevien sairastumisiin ja sitä kautta mahdollisiin tuotantoseisokkeihin sekä kansainvälisten tuotantoketjujen katkoksiin. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan tiedossa akuutteja tilanteita, jotka haittaisivat elintarvikeketjujen toimintaa.

Epävarmuutta ruokasektorille aiheuttaisi erityisesti se, jos iso joukko maatalousyrittäjiä ja elintarvikeketjun työntekeviä sairastuisi vakavasti koronavirukseen yhtä aikaa, ja esimerkiksi ruuan logistiikkaketju katkeaisi. Tällaisen riskin toteutuminen voisi nostaa ruuan hintaa.

Päivittäistavarakaupan verkoston laajuus ja monipuolisuus pienentävät mahdollisten keskeytysriskien vaikutuksia Suomessa. Lisäksi päivittäistavarakaupan yritykset ovat jo ottaneet käyttöön sekä viranomaisien suosittamia että omaehtoisia toimenpiteitä koronaviruksen leviämisen estämiseksi.

Suomen ruokahuolto toimii myös poikkeusoloissa

Ruokahuolto ei ole Suomessa siten koronaepidemian seurauksena uhattuna, vaikka epidemia koetteleekin ruokahuoltoa tai elintarvikeketjun toimivuutta. Suuria ongelmia ruokahuololle voi syntyä, jos koronakriisi kestää yli vuoden eli seuraavalle kasvukaudelle. Pitkään jatkuvassa vaikeassa kriisissä elintarviketeollisuuden ja kauppojen tuotevalikoimaa jouduttaisiin mahdollisesti kaventamaan, ja joidenkin tuotantopanosten saatavuus maailmanmarkkinoilta saattaisi heikentyä.

Suomalaiset saavat välttämättömän ravitsemuksen edellyttämät elintarvikkeet myös tiukan paikan tullen. Huoltovarmuuskeskus on yhdessä elintarviketeollisuuden toimijoiden kanssa listannut keskeisimpiä elintarvikkeita, joiden tuotanto pidetään yllä myös erityisissä poikkeusoloissa. Nykyisen ruokavalion säilymistä ei taata, mutta energiasäällöltään riittävä ravinnonsaanti turvataan myös erityisen vaikeissa häiriötilanteissa.

Afrikkalainen sikarutto sekoittaa lihamarkkinoita

Jarkko Niemi

Afrikkalainen sikarutto on levinnyt viimeisen kuuden vuoden aikana yhdeksään EU-maahan (Belgia, Bulgaria, Tsekki, Viro, Latvia, Liettua, Unkari, Puola, Romania, Slovakia) ja sitä on havaittu lähialueilla muun muassa Venäjällä, Valko-Venäjällä ja Ukrainassa. Etenkin Baltiassa ja Puolassa tauti on riehunut villisikapopulaatiossa, mutta myös sikaloissa. Myös Aasiassa tauti on levinnyt kulovalkean tavoin.

Sikaruttoa pelätään Euroopassa tuotantotappioiden ja ulkomaankauppaan liittyvien vaikutusten vuoksi. Vaikutusten kannalta on merkitystä sillä, havaitaanko tautia villisioissa vai tuotantosioissa. Etenkin tuotantosikalassa havaituilla tartunnalla voi olla merkittävä vaikutus tuotantoketjun toimintaan.

Muilla mailla on SPS-sopimuksen nojalla oikeus kieltää sikojen ja sikaperäisten tuotteiden tuonti alueelta, jossa on todettu afrikkalaista sikaruttoa. Ohjenuorana on Kansainvälisen eläintautijärjestön (OIE) eläinterveyskoodi, jonka mukaan toimittaessa rajoitusten kesto on vähintään 3 kuukautta taudin hävittämisestä. EU:ssa rajoituksia on sovellettu alueellisesti, joten esimerkiksi Puola on voinut viedä sianlihaa taudista vapailta alueiltaan muualle EU:hun. Koko maata koskevien rajoitusten asettamiseen voi riittää yksi tartunnan saanut sika, joten taudin maahantulon riski herättää erityistä huolta.

Jos EU:n alueella havaitaan afrikkalaista sikaruttoa, muodostetaan tartuntapaikan ympärille suojavyöhyke sekä valvontavyöhyke, joka ulottuu vähintään 10 kilometrin päähän tautihavainnosta. Rajoitusvyöhykkeillä sikojen kuljettaminen on kielletty ja sikatilojen toimintaa voidaan muutenkin rajoittaa. Kaikki tartunnan saaneet siat ja niiden kanssa samassa pitopaikassa olleet muut siat lopetetaan ja

hävitetään, ja pitopaikka pestään ja desinfioidaan. Uusia sikoja voidaan tuoda vasta, kun rajoittavat määräykset on purettu. Käytännössä rajoitusvyöhykkeillä ja tartuntatilalla sikatuotanto häiriintyy vähintään parin kuukauden ajaksi.

Tauti vaikuttaa Suomeen markkinoiden välityksellä

Vaikka Suomessa ei ole koskaan havaittu afrikkalaista sikaruttoa, ovat maailmalla jyllänneen taudin laineet lyöneet myös Suomen markkinoille. Kiinassa, joka on maailman suurin sianlihan tuottaja ja kuluttaja, sikojen määrä laski vuonna 2019 vajaalla kolmanneksella edellisvuodesta. Kiinan tilanne on nostanut sianlihan hintaa maailmanmarkkinoilla. Kiinassa tauti on vähentänyt tuotantoa niin voimakkaasti, että suomalaiselle sianlihalle on avautunut uusia vientimahdollisuuksia.

Toinen vaikutus on koettu EU:n sikamarkkinoiden kautta. Vuonna 2014 afrikkalaisen sikaruton leviämisen EU:n alueelle arvioitiin johtaneen siihen, että Venäjä kielsi sikatuotteiden tuonnin EU:sta, ja sianlihan tuottajahinta laski EU:ssa selvästi. Lisäksi muissa jäsenmaissa havaitut taudinpurkaukset ovat vaikuttaneet sianlihan hintatasoon ja kilpailutilanteeseen EU:ssa. Tämän kaltaiset markkinoihin vaikuttavat ilmiöt ovat olleet afrikkalaisen sikaruton selvin vaikutus Suomen lihamarkkinoilla.

Muutokset EU:n yhteismarkkinoilla sekä riski taudin leviämisestä maahan vaikuttavat sikatuotannon kehitykseen Suomessa. Tauti- ja hintariskien lisääntyminen vaikuttaa tuotantokustannuksiin myös Suomessa, sillä yritystoiminnassa otetulle riskille on saatava korvaus. Simulaatiomalleilla on arvioitu, että jos sikaruttoa vastaavan taudin odotetaan tulevan Suomeen keskimäärin kerran 20 vuodessa, riskistä tuottajille pitkällä aikavälillä aiheutuva kustannus on alle sentti tuotettua lihakiiloa kohti ja riskin tuotantoa vähentävä vaikutus on alle prosentti. Käytännössä vaikutukset ilmenevät ajan mittaan, esimerkiksi investointien vähene misenä, tuotannon lopettamisena ja tuotantotaukoina. Taudin lähestyessä Suomea riski voi kasvaa nopeasti ja samalla se voi vähentää investointien houkuttelevuutta sikatiloilla.

ASF aiheuttaa äkillistä ylitarjontaa

Afrikkalainen sikarutto aiheuttaa sikamarkkinoilla tarjonta- ja kysyntäshokin. Sianlihan viennin hiipuminen aiheuttaa hetkellisen ylitarjontatilanteen maassa, jossa tautia on todettu. Tuotantomäärää ei voida sopeuttaa voimakkaasti lyhyellä aikavälillä, sillä tämänhetkinen tuotanto riippuu edellisten 1–2 vuoden aikana tehdyistä tuotantopäätöksistä. Shokki aiheuttaa laskupainetta sianlihan hintoihin, kun paikallisilla markkinoilla on samanaikaisesti sekä tuotua lihaa että runsaasti kotimaisen tuo-

tannon lihaa, josta osa olisi normaalitilanteessa mennyt vientiin. Tämä on ongelma etenkin maissa, joiden tuotannosta suuri osa päättyy vientiin.

Teollisuus voi jossain määrin sopeutua tilanteeseen varastoimalla lihaa, muuttamalla tuotevalikoimaansa sekä suuntaamalla markkinointia maihin, joihin vienti on mahdollista. Muutaman kuukauden viiveellä myös eläinkantaa voidaan sopeuttaa. Sopeutumismahdollisuudet ovat kuitenkin rajalliset.

Vientihäiriöstä miljoonatappiot

Toinen sikaruton vaikutus lihamarkkinoihin on, että se vähentää tuotantoa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin tartunnan saaneiden tilojen eläinten hävittäminen ja tuotannon keskeytyminen poistaa tuotantoa markkinoilta sekä suoraan että välillisesti. Samalla sika-alan talousnäkymien heikkeneminen vähentää tuottajien kannustimia tuottaa, mikä yhdessä taudin kanssa vähentää sikatuotantoa 1-3 vuoden viiveellä. Tuotannon väheneminen helpottaa hintapaineita ja vientirajoitusten poistumisen jälkeen se voi jopa nostaa sianlihan hintatasoa maassa.

Mikäli tautipurkaus on suuri, voi se luoda lisää tilaa Euroopan markkinoille ja nostaa hintoja, sillä hintojen kehitykseen maailmanmarkkinoilla voivat vaikuttaa melko pienetkin vientimäärät. Tämä nähtiin selvästi vuosina 1997-1998 Alankomaissa riehuneen klassisen sikaruttoepidemian aikana, joka vaikutti laajasti Euroopan sikamarkkinoihin (ensin hinnat laskivat, sitten nousivat).

Luke ja Evira ovat simuloineet afrikkalaisen sikaruton maahantulon taloudellisia vaikutuksia Suomen sikasektorilla (Lyytikäinen ym. 2015). Raportin mukaan Suomen sika-alan tappiot oli-

vat todennäköisesti 7,4-38,1 miljoonaa euroa (95 % vaihteluväli) per taudinpurkaus, kun vienti EU:n ulkopuolelle keskeytyi OIE:n ohjeiden mukaan ja vienti EU:hun jatkui. Kansantalouden kokonaistappio oli tätä pienempi (4,6-22,7 miljoonaa euroa), sillä kuluttajat hyötyivät ylitarjonnasta. Sikatalouden tappiot voivat kuitenkin nousta nopeasti, jos vientirajoitukset pitkittyvät. Jo 6-9 kuukauden vientihäiriö voi nostaa tappiot yli sataan miljoonaan euroon.

Taudin vaikutukset jäsenmaissa vaihtelevia

Vaikka sikaruton vaikutusmekanismi markkinoilla on selkeä, voivat taudin seuraukset olla moninaisia, eikä niitä saa selville pelkällä kuvailevalla tilastojen vertailulla. Esimerkiksi Virossa ja Latviassa sianlihantuotanto on lisääntynyt, vaikka niissä on todettu laajalti sikaruttoa. Sikaruton vuoksi tuotannon kasvuvauhti on kuitenkin hidastunut. Lukessa tehty ekonometrinen tarkastelu viittaa siihen, että EU-maissa, joissa havaittiin afrikkalaista sikaruttoa vuosina 2014-2019, sianlihan vienti ruhoina tai pakasteena jäi tautihavaintoa seuraavana vuonna keskimäärin noin 15 % ja sianlihantuotanto ja sikojen määrä vajeat 5 % pitkän aikavälin muutostrendin alle.

Hintavaikutukset ovat moninaisempia, eikä yhtä selkeää hintavaikutusta näytä olevan. Tilastotietojen perusteella afrikkalainen sikarutto on vaikuttanut eri tavoin lihamarkkinoihin niissä EU-maissa, joissa tautia havaittiin vuosina 2014-2019. Esimerkiksi Belgiassa villisioissa vuonna 2018 tehty sikaruttohavainto laski sianlihan tuottajahintaa hetkellisesti, ja koko vuoden keskihinta oli 18 % alempi kuin vuonna 2017. Sianlihan hinta laski vuonna 2018 kuitenkin koko Euroopassa, esimerkiksi Tanskassa

14 %, joten Belgian hintamuutos ei ole pelkästään sikarutosta johtuva.

Usein hintakeskustelussa korostuvat markkinoiden ensireaktiot, mutta pidemmän aikavälin reaktiot ovat loivempia. Toisaalta hintakeskustelussa voidaan aliarvioida yhteismarkkinoiden merkitys. Etenkin suurissa ja vientivetoisissa jäsenmaissa havaittava taudinpurkaus voi vaikuttaa koko EU:n sikamarkkinoihin. Saksassa ja Tanskassa sianlihan hinta laski vuodesta 2013 vuoteen 2015 noin 18 %, mikä oli saman verran kuin Virossa ja vain hieman vähemmän kuin Puolassa ja Liettuassa (-21 %), eli maissa, joissa havaittiin tautia.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että meneillään oleva koronapandemia on aiheuttanut maailmalla sianlihan tuotantoketjuissa häiriöitä, joiden vaikutus on osittain samanlainen kuin edellä kuvattu. Vaikka elintarvikkeiden logistiikka on toiminut, ravintoloiden sulkemisen myötä kysyntä on muuttanut muotoaan ja liha-alalla on sopeuduttu tuotevalikoimaan muuttamalla. Maailmalla on kerrottu teurastamoiden sulkemisista (mm. Yhdysvalloissa), mikä on aiheuttanut sikatilojen suuntaan käytännössä kysyntäshokin: Tiloilla on teuraspainoimia sikoja, mutta niille ei ole yllättäen ostajaa, mikä on laskenut tuottajahintaa.

Ympäristötoimien arviointi ja julkinen keskustelu

Anja Yli-Viikari

Maatalouden ympäristötoimien vaikuttavuutta osana Euroopan Unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa arvioitiin Suomessa nyt neljännen kerran. Arvioinnin kohteena oli ohjelmatoimien tehokkuus ja tuloksellisuus vuosien 2014–2020 aikana.

Kiintoisaa on ollut huomata, miten ympäristöarviointien uutisointi näyttää kerta toisensa jälkeen toistavan samaa kaavaa. Tutkija Terho Hyvönen on kuvannut tätä mainiosti blogi -kirjoituksessaan. Uutisten kärkenä on ympäristötoimien tehoton muus ja kritiikki verorahojen tuhlauksesta. Tätä seuraa viljelijöiden kokemus syyllistämisestä, etujärjestön ärhäkkä ulostulo, ohjelman suunnittelijoiden tyrmistys ja tutkijoiden kieli keskellä suuta -vastaukset. Lopuksi päädytään korostamaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen tärkeyttä.

Tietoa pidetään nyky-yhteiskunnassa keskeisen tärkeänä kehityksen työvälineenä. Silti tiedon käyttöönottoon ja hyödyntämiseen liittyviä edellytyksiä ja rajoitteita tunnetaan vielä heikosti. Kuten kaikkien muidenkin työvälineiden kohdalla, myös tiedon käyttöön tarvitaan osaamista työvälineen oikeanlaisesta käytöstä.

Arviointitiedon tuottaminen politiikkakeskusteluihin on ollut yksi viimeisten vuosien aikana nopeasti kasvaneista tiedontuotannon osa-alueista. Kehityksen taustalla on teknisen tiedontuotannon rajusti kasvaneet mahdollisuudet, jonka myötä vaikkapa maatalan ympäristötoimien toteutusta on nykyisin mahdollista seurata varsin yksityiskohtaisella tasolla. Osaltaan politiikka-arviointien määrä on kasvanut tuloksellisuusajattelun korostamisen myötä.

Tiedonkäsittely näissä arvioinneissa on kuvattavissa lähinnä jatkuvana toimijoiden välisen vuorovaikutuksen ja oppimisen prosessina. Se eroaa olennaisesti vaikkapa koulutyöstä, jossa opettajalla on tiedossaan koekysymysten oikeat vastaukset. Tätä vasten oppilaiden taidot ja osaaminen on mahdollista asettaa selkeään paremmuusjärjestykseen.

Maatalouden ympäristökysymyksiin ei kuitenkaan ole olemassa yhtä ja oikeaa ratkaisua. Kysymys on enemminkin toiminnasta, joka tapahtuu kulloinkin saatavilla olevan, parhaan mahdollisen tiedon, perusteella. Arvosanojen antaminen ei siten ole arviointitutkimusten keskeistä antia, vaan enemmänkin toteutukseen liittyvien sekä saavutusten että puutteiden tunnistaminen. Minkälaiset käytännöt ovat olleet asetettujen tavoitteiden suhteen toimivia, ja missä kohdin on toimenpiteiden toteutuksessa edelleen kehittämisen ja parantamisen varaa? Miten aiemmasta voidaan oppia ja päästä seuraavassa vaiheessa askel eteenpäin?

Ihan ymmärrettävästi median on vaikeaa muotoilla näitä ammatilliseen tekemiseen liittyviä havaintoja yleistajuiseen uutisoinnin muotoon. Kun tähän rinnalle tuodaan median yleinen taipumus ongelmakeskeisyyteen, joka toimii parhaiten yleisen mielenkiinnon herättäjänä, on prosessin lopputuloskin jo pitkälti selvillä. Maatalouden ympäristötoimien saavutukset sulavat itsestään-

selvyyksiksi, ja huomio kohdentuu toiminnassa havaittuihin puutteisiin.

Joskus yhteiskunnallisen kehityksen prosessit voivat olla myös tuskallisen pitkiä ja hitaita, kuten on ollut maatalouden vesiensuojelun osalta. Silti typpi- ja fosforitaseiden selkeä pitkänaikavälin laskeva trendi osoittaa, että ruokaketjun monissa eri osavaiheissa edetään jatkuvasti typpi- ja fosforiravinteiden paremman hallinnan suuntaan.

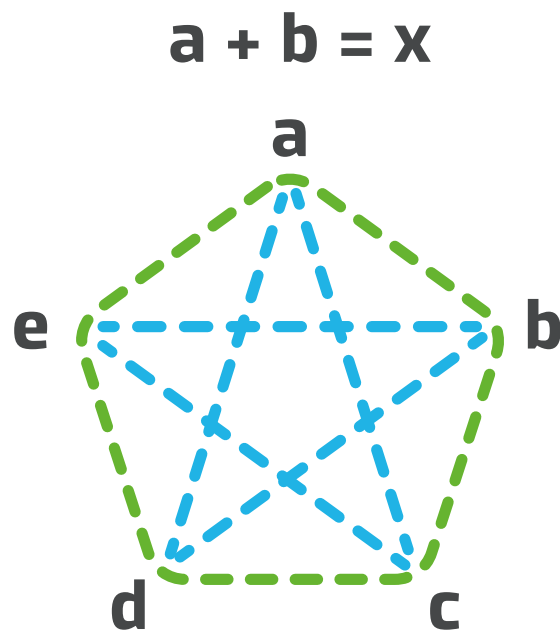
Miten yhteiskunnallista vuorovaikutusta voitaisiin ohjata nykyistä positiivisempaan suuntaan, mikä samalla myös kannustaisi maatalouden ympäristötoimien toteuttajia heidän arkisessa työssään? Kysymyksellä on myös kuluttajien ja kansalaisten näkökulmasta ilmeinen merkitys, koska maataloustukiin käytetään noin 40 prosenttia EU:n budjetista. Jokaisen suomalainen rahoittaessa Unionin toimintaa keskimäärin 367 euroa vuodessa, käytetään siis yhteisistä varoista 146 euroa nimenomaan ruoantuotannon kehittämiseen.

Arviointia tekevien tutkijoiden pitäisi osaltaan tunnistaa nykyisen tiedonvälityksen nopeampoisuus ja oppia kaivamaan tiedonrunsauden keskeltä kaikkein olennaisimmat viestit, joista julkisuuden tasolla on järkevää käydä keskustelua. Myös toimittajilta vaaditaan tiukkaa ammattitaitoa tiedelähtöisten uutisten avaamisessa yleis-

tajuisella tavalla. Avuksi olisi sekin, että viestien tarkentamiseen ja mielekkään vuorovaikutuksen syntymiseen osattaisiin käyttää hieman nykyistä enemmän aikaa ja kärsivällisyyttä.

Arvioinnin tulosten selkeään viestintään ja vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia on yritetty hallita myös ohjelman alkuvaiheessa määriteltyjen, kansallisen ja Unionin tason indikaattorien kautta. Määrällisten tunnuslukujen ajatellaan kertovan tarkkaa ja objektiivisesti muodostettua tietoa vaikkapa ympäristötoimien tuloksellisuudesta. Harvemmin on kuitenkin olemassa suoraviivaista tulkintaa siihen, miten tietyn lukuarvon muutokseen pitäisi politiikkatasolla reagoida.

Lineaarinen vs. systeeminen ongelmanratkaisutilanne.

Indikaattorien käyttökelpoisuus päätöksenteossa on parhaimmillaan silloin kun, niitä käytetään hyvin hallittujen ja luonteeltaan lineaaristen kysymysten tarkastelussa. Silloin on mahdollista seurata toiminnan tuloksia, ja todeta, milloin a-tekijän lisääminen suhteessa b-tekijään on tarpeellista. Yhteiskunnallisen päätöksenteon teemat käsittelevät kuitenkin lähes aina systeemisiä kokonaisuuksia. Päätöksentekijöillä on silloin tietoa a, b, c, d, ja e-tekijöistä, jotka ovat kaikki keskenään vuorovaikutuksessa, eikä suoraviivaisia tulkintoja jäsenmaiden oikeista toimenpiteistä ole silloin juurikaan mahdollista tehdä.

Määrällisesti asetetut seurantatavoitteet ja niihin liittyvä indikaattorit voivat toki osaltaan tukea ja selkeyttää politiikkakeskustelua. Indikaattorien

rinnalla on kuitenkin syytä panostaa myös kokonaisvaltaisempaan tarkasteluun, jossa lukuarvojen tulkinta tapahtuu käsiteltävän asian tai ilmiön syvällisemmän tuntemisen kautta.

Tiedontuotanto on siis monin osin laajentunut ja kehittynyt, ja mahdollistaa asioiden tarkastelun keskitetyn hallinnon tasolla. Asioiden hallinta keskushallinnon tasolla toimii parhaiten vakiintuneissa teemoissa, joissa seurantatiedon tulkintaan on jo olemassa vakiintuneita tulkinnallisia kehityksiä. Luonteeltaan uusissa ja haasteellisissa ongelmanratkaisutilanteissa on tarkastelun painopistettä kuitenkin viisasta siirtää paikalliselle ja kansalliselle tasolle, jossa tietoon liittyvät merkitykset ovat olemassa konkreettisesti muodossaan.

Lähteet

Beek V. (2020) ASF Poland: First outbreak on farm in Western Poland, Pig Progress, 23.3.2020,

<https://www.pigprogress.net/Health/Articles/2020/3/ASF-Poland-First-outbreak-on-farm-in-Western-Poland-559288E/>

FAO 2008. An Introduction to the Basic Concepts of Food Security. FAO. **<http://www.fao.org/3/a-a1936e.pdf>**.

FAO 2016. Methods for estimating comparable prevalence rates of food insecurity experienced by adults throughout the world. FAO Rome.

<http://www.fao.org/3/a-i4830e.pdf>

FAO 2019. The state of food security and nutrition in the world. FAO Rome. **<http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf>**

Guy Pe'er, Yves Zinngrebe, Francisco Moreira, Clélia Sirami, Stefan Schindler, Robert Müller, Vasileios Bontzorlos, Dagmar Clough, Peter Bezák, Aletta Bonn, Bernd Hansjürgens, Angela Lomba, Stefan Möckel, Gioele Passoni, Christian Schleyer, Jenny Schmidt, Sebastian Lakner. 2019. A greener path for the EU Common Agricultural Policy. *Science* 365(6452), pp. 449–451. DOI: 10.1126/science.aax3146

Hyvönen, Terho. 2020. Ympäristötuen vaikutusten uutisointi etenee aina samalla kaavalla: kritiikki-syylästäminen-tärkeyden myöntäminen. Luonnonvarakeskus. **Vieraskolumnit** 23.03.2020. Maaseudun Tulevaisuus.

International Farm Comparison Network (IFCN). The IFCN Dairy Report 2019.

Lyytikäinen, T, Niemi JK, Sahlström, L, Virtanen, T, Rintakoski, S, Kyrrö, J, Sinisalo, A, Lehtonen, H. 2015. The effects of structural change in agriculture on the spread of animal disease in Finland. *Evira Research Reports* 3/2015. Helsinki, Finland: Finnish Food Safety Authority. Available online at:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/julkaisut/julkaisusarjat/tutkimukset/riskiraportit/kotieläintalouden-rakennemuutoksen-vaikutukset-eläintautien-leviamiseen-suomessa_3_2015.pdf

Niemi JK, Lehtonen H. Modelling pig sector dynamic adjustment to livestock epidemics with stochastic-duration trade disruptions. *Eur Rev Agric Econ* (2011) 38: 529–551. **<https://doi.org/10.1093/erae/jbq047>**.

OECD/FAO 2019, OECD-FAO Agricultural Outlook 2019–2028, OECD Publishing, Paris/Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.

https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2019-en

**Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus
käsittelee Suomen maa- ja elintarviketalouden
tilannetta ja lähiajan näkymiä.**

Kuvaus maa- ja elintarviketalouden kehityksestä:

- elintarvikkeiden tuotanto
- elintarvikkeiden kulutus ja hinnat
- elintarvikkeiden tuonti ja vienti
- maatalouspolitiikka
- maatalouden rakenne
- maatalouden talouskehitys

Suhdannekatsaus korvaa aiemmin ilmestyneen
Suomen maa- ja elintarviketalous -julkaisun.

Toimittajat

Terhi Latvala
Minna Väre
Jyrki Niemi

Tiedustelut

Jyrki Niemi
Luonnonvarakeskus Helsinki
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
Puh. 029 532 6390

etunimi.sukunimi@luke.fi

Kirjoittajat

Anna-Kaisa Jaakkonen
Csaba Jansik
Timo Karhula
Jaana Kyyrä
Terhi Latvala
Erja Mikkola
Jarkko Niemi
Jyrki Niemi
Olli Niskanen
Anneli Partala
Jukka Tauriainen
Jari Viitanen
Sanna Vuorisalo
Minna Väre
Anja Yli-Viikari

etunimi.sukunimi@luke.fi

ISBN 978-952-326-966-8 (Painettu)
ISBN 978-952-326-967-5 (Verkkajulkaisu)
ISSN 2342-7647 (Painettu)
SSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)
URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-967-5>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Terhi Latvala, Jyrki Niemi ja Minna Väre (toim.)

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2020

Julkaisuvuosi: 2020

Etukannen kuva: Kurkun poiminta/Kauppapuutarhaliitto ry

Muut kuvat: Erkki Oksanen/Luke, Tapani Kivinen/Luke, Timo Karhula, Terhi Latvala, Csaba Jansik, Kanta-Hämeen kuvapankki, Pixabay

Painopaikka ja julkaisumyynti: PunaMusta Oy, <http://luke.juvenesprint.fi>